

מחברים

גליון רע"ג
פרשת בא
תשפ"ו

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

חדש בהיכל <<<

אגרא דכלה המבואר שמות

אגרא דכלה המבואר לרבי צבי אלימלך מדינוב זצ"ל, מהדורה מבוארת בביאור נרחב להבנת דבריו, ובתוספת הערות וציטוטים, הטקסט כולו הוגה ע"פ דפו"י ונערך מחדש ונוקד בניקוד מלא, נוספו כותרות משנה לכל קטע, ופרקי תולדות.

אור לשמים המפואר

אור לשמים להרה"ק רבי מאיר מאפטא זיע"א, במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב רש"י ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים, סידור קטעים רבים למקומם הראוי.

מנחם ציון המפואר

מנחם ציון להרה"ק רבי מנדל מרימנוב זיע"א, במהדורה חדשה מוגהת ע"פ דפו"י עם תיקונים רבים, בעריכה חדשה בכתב רש"י ובחלוקה לקטעים, עם סימני פיסוק, רבבות מראי מקומות, עם כותרות משנה לכל קטע, מפתחות המקורות ומפתחות עניינים, סידור קטעים רבים למקומם הראוי.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה: → השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

מדוע עזב מרן ה'אבא את סאלי את אשקלון ועבר לנתיבות מול מחבלי עזה?

עמ' ד'

האור החיים הק': שמירה לקדושת קרבן הפסח משעת המקח

עמ' ב'

פניני אביר יעקב:

עמ' ה'

האם מותר להשתמש במטרייה שנשכחה אצלי ולא נמצאו בעליה? עמ' ח'

פנינים ואמרות

פנינים חכמים ואמרות נפלאות על פרשת השבוע

בכל הארבעים שנה במדבר קידשו החודש על פי חשבון ולא על פי ראייה

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה (יב, ב). יש לדקדק בתיבת 'החודש הזה', מה הדגשה יש כאן, ועיין ברש"י. ושמעתי לבאר בזה, לפי מה שכתב רבינו בחיי (כאן) בשם רבינו חננאל שבכל הארבעים שנה שהיו בני ישראל במדבר והיו מוקפים בענני כבוד, לא היו מקדשים את הלבנה על פי הראייה, משום שלא היו יכולים לראות את הלבנה שהוסתרה על ידי הענני כבוד [וגם בלילה היה עמוד האש], ובאותם השנים היו מקדשים את החודש רק על פי חשבון.

ולפי זה מדקדק מה שאמר הקב"ה למשה ואהרן החודש הזה לכם - כזה ראה וקדש, שדוקא בחודש זה עדיין יכולים אתם לקדש את החודש על פי הראייה, מאחר שעדיין אינכם מוקפים בענני כבוד, אבל מכאן ואילך לא תקדשו יותר לפי הראייה, שהרי במדבר קדשו ע"פ חשבון, ולא רץ ישראל היה גלוי לפניו ית' שמשוה ואהרן לא יכנסו.

(משולחן רבי אליהו ברוך - פניקל, בפרשתנו)

החדש עם היהודי גרם שגם המצרי ישאלו

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת (יב, ה). וברש"י עשו כדבר משה - שאמר להם במצרים (לעיל יא, ב) 'וישאלו איש מאת רעהו'.

ולכאורה, מה הוא מחדש בדברים אלו? הרי זה מה שכתוב ומה בא רש"י הקדוש להוסיף בפירושו?

אומר הגאון מוילנא, פלאי פלאים ממש: משה רבינו אומר לכלל ישראל בשם הקב"ה שישאלו "איש מאת רעהו" כלי כסף וכלי זהב. הלוזת ייקרא "רעהו"? המצרי הזה הוא חבר של הישראל!?

אלא, אומר הגאון, מה שנאמר "דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף..." - אין הכוונה שאת הכלים ישאל היהודי מהמצרי אלא מחברו היהודי! "רעהו" אכן הכוונה ליהודי ולא למצרי!

שכן, אם רוצים היהודים שהגוי ישאל להם את כליו - קודם עליהם לעשות חסד האחד עם השני. מעשי החסד הללו יביאו שפע של חסד לעולם וכך גם המצרי ישאל ליהודי. ואכן, "ובני ישראל עשו כדבר משה" - "שאמר להם במצרים 'וישאלו איש מאת רעהו'" - מהחבר היהודי, וזה הביא ל"וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב" - מעשי החסד הביאו להשפעה של נתינה.

(הגאון רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל - יחי ראובן)

איך כתבו שם הוי"ה על המשקוף עם הדם

ולקחתם אגדת אֶזוֹב וגו' וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְף (יב, כב). איתא בס' הזהר הקדוש שעשו את האות מן הדם את השם הוי"ה ב"ה עיי"ש שכתב רשום שמא דקוב"ה.

וקשה כיון דיצאו ממצרים אי"ה הי' השם הקדוש נשאר שם על כל הבתים בבזיון ח"ו, ואין לומר שמחקו אותו טרם צאתם משם דהלא אסור למחוק את השם.

ותירץ אדמו"ר זצ"ל דהנה איתא במכילתא מחלוקת דר' ישמעאל ור' יונתן ס"ל דהדם נתנו מבפנים דכתיב והי' הדם לכם לאות, לכם לאות ולא לאחרים לאות (וכן איתא ברש"י לעיל פ"ג), ור' יצחק ס"ל דנתנו אותו מבחוץ עיי"ש במכילתא, והנה בתרגום יונתן איסקופא עילאה מלברא על בתיא משמע שנתנו את הדם בחוץ, ואמר רבינו זצ"ל דכך הי' הענין דבאמת נתנו את הדם על המשקוף מבפנים הבית וכתבו את השם הוי"ה ב"ה בהיפך כמו בחותם היינו מתחילה "הפוך ואח"כ ה' הפוכה והמשקוף נעשה שקוף כמו זכוכית ונראה מבחוץ השם הוי"ה ב"ה ישר כמו שצריך להיות, ונראה גם להמלאכים כן ונמצא מתקיימים דברי האומר בפנים (כפירש"י ז"ל) ודברי התרגום יונתן האומר מבחוץ, דהיינו שנתנו מבפנים ונקרא מבחוץ, וניחא ג"כ מה שהקשינו איך הניחו שם כתוב את השם הקדוש דהא באמת לא הי' השם כתוב ביושר כי אם בהיפך ובאופן כזה לא נקרא שם, והיו יכולין למחוק כולו טרם יצאו משם, ואולי להניחו שם כך כתוב ג"כ לא איכפת לן ודו"ק.

(מהר"ל דיסקין - בפרשתנו)

פסח מצרים: גילוי קדושת הבית היהודי במקדש

וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרָעָה כֹּה אָמַר ה' בְּנֵי בְכָרֵי יִשְׂרָאֵל (ד, כב).

נתייחד פסח מצרים בכמה וכמה הלכות שנאמרו בו שלא כפסח דורות. מחד גיסא הושווה לפסח דורות בהיותו שם תמים, ונאסר בו נותר, ומצוותו בצלייה ראשו על כרעיו ועל קרבו. אולם לא נאמרה בו זריקת הדם והקטרת האימורים והחלבים על גבי מזבח.

וכבר עמדו חכמי הגמרא (פסחים צו). בשאלה זו, כי הלא עיקר הקרבן והחלק שניתן בו לקדוש ברוך הוא נעשה בהזאת הדם הוא הנפש, ובהקטרת האברים המשובחים והחלבים, הנשרפים על גבי המזבח לריח ניחוח לה', ובפסח מצרים שלא היו בו כל אלו, במה נחשב הוא לקרבן כלל.

והובאה שם דעת רב יוסף כי שלושה

דבר האמונה:

חביבות ומתיקות החיים בצל האמונה

כשחושבים על זה, שכל הנאמר בתורה עד ל'החֲדָשׁ הָזֶה לָכֶם' הינו כדי להביאנו לאמונה, מתמלא הלב בהתלהבות עצומה על כך שזיכה אותנו הקדוש ברוך הוא וחשב את הדרך שעל ידה נוכל לזכות לחיות בכל רגע בחיים עם ה' אלקינו אשר הוא תענוג כל התענוגים, וכפי שהיטיב לדבר בקדשו הרה"ק בעל קדשת לוי ע"ה בבואו לבאר דברי רש"י הנזכרים, 'מה טעם' כלומר כמה טעם מתוק יש בכך, 'שה' יתברך פתח את התורה הקדושה בספור מעשה בראשית, כיון שזהו היסוד ושרש האמונה שלנו, שמשריש בקרבנו אמונה חזקה בבורא יתברך, שהוא אלקינו שברא שמים וארץ והוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים היה הוה ויהיה אחד יחיד ומיוחד ה' אחד ושמו אחד, שבזאת האמונה יקבל באהבה כל הנעשה עמו בין בהארט פנים בין בהסתר פנים.

וכאשר הלב מתרונן ומשתוקק לבוא לדבקות נפלאה זו מושך הוא עליו ביתר עז ותעצומות את הדרך להגיע לאמונה. כי הדרך היא כפי הרצון ותשוקה האמתית מעמק הלב וכך יש סיעתא דשמיא לחזק האמונה שבלב, ורמז יש כי 'צבי' בגימטריא 'אמונה', 'צבי' לשון רצון, לומר שכפי הרצון החזק כך מגיעים לאמונה שלמה וחזקה.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - אמונה וביטחון)

תכלית הבריאה להגיע לאמונה

כיון שהאמונה היא יסוד עבודתנו את ה', לפיכך פתח הקדוש ברוך הוא את התורה הקדושה בסיפור בריאת שמים וארץ וכל עבודת האבות וירידתם לגלות, ורק אחר כך הזכיר את יציאת מצרים שהיא תחילת היות ישראל לעם הנבחר כשהשלמות של הבריאה נשלמה במתן תורה ונתן קיום לעולם. כבאור שבארו רבותינו ז"ל והביאם רש"י בתיחלת התורה, לא היה צריך התורה אלא מ'החֲדָשׁ הָזֶה לָכֶם' (שמות יב ב) וכו' ומה טעם פתח בבראשית משום 'פָּחַ מַעֲשֵׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ' (תהלים קיא ו). שבכל תהליך חומש בראשית נמצא כח מעשיו של הבורא יתברך הן בבריאת שמים וארץ והן אחר כך בנח דור המבול ודור הפלגה, וביתר שאת בבוא אבותינו הקדושים לעולם, שעד אז היה העולם מתנהג באפלה עד שבא אברהם אבינו והאיר, ואחריו יצחק ויעקב ע"ה ושבטי י-ה היוֹרְדִים למצרים לברר כל המקומות שבעולם שהם פועלים ומתקיימים אך ורק מכח מעשיו של הקדוש ברוך הוא.

וזו אפוא הסבה שבגינה פתח בבראשית, שידעו הכל ויאמינו כי יש בורא לעולם המנהיג ומחיה כל הבריאה בכל רגע ורגע, ואם יסיר השגחתו לרגע יהיה העולם כלו כאבק פורח.

מזבחות היו שם, שכן נתנת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות חשובה כזריקתו על קרנות המזבח.

ויש לומר כי נרמז הדבר בלשון הכתוב בפרשתנו (שמות יב כב): "וַיִּטְבַּלְתֶּם בְּדָם אֲשֶׁר בִּסְפֵי וַהֲגַעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקָף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בִּסְפֵי", שהוא בדומה למה שנאמר בקרבנות (ויקרא ט ט) "וַיִּטְבַּל אֶצְבְּעוֹ בְּדָם וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ".

הוא אומר, כי בית כל אחד מישראל נעשה בארץ מצרים למזבח, ולא מזבח אחד בלבד כי אם שלושה מזבחות.

דבר גדול נאמר כאן, כי ביתו של כל אדם מישראל משכן הוא לשכינה כמקדש מעט, ופתח ביתו הרי הוא כמזבח. וחיידוש זה נאמר דווקא בפסח מצרים, משום שאז נעשו בני ישראל לעם, והיתה זו בחינת לידה להם, ועדיין לא הוקם המשכן ולא נבנה המקדש, אך כבר אז היה להם ביתם למשכן ומקדש, ובו עבדו את ה'.

(עינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

'תם' של חוץ לארץ, נהפך בארץ ישראל לטיפש...

וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר מָה זֶאת וְגו' (יג, יד). וברש"י זה תנוק טפש שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותם ושואל מה זאת.

הרה"ק רבי יואל מסאטמר זי"ע אמר פעם: מה שאמרנו חז"ל (ב"ב קנח, ב) "אוריא דארץ ישראל מחכים", אין הפירוש הוא שכל הנכנס לארץ ישראל נהפך לחכם, אלא שכל אדם - כשנכנס לארץ ישראל מתחזקים כוחותיו, ולפיכך אם היה מקודם חכם במקצת - הרי שבארץ ישראל "אוריא דארץ ישראל מחכים", אבל לו היה מקודם טיפש - הרי שבארץ ישראל יהיה טיפש שבעתים...

והוסיף ואמר בדרך צחות: ראה לדבר, מההגדה של פסח, כי הגה הנוסח המצוי בידנו הוא "אחד תם", ואילו בירושלמי (פסחים פ"ה ה"ד) מצינו שנקרא אותו בן, לא "תם", אלא "טיפש", הרי לך שה"תם" של חוץ לארץ, נהפך בארץ ישראל ל"טיפש"...

ווארט מהאור החיים הק'

שמירה לקדושתו משעת המקח

וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּה עֶשֶׂר יוֹם לְחֲדָשׁ הָזֶה (יב, ו).

על פסוק זה כתב אור החיים הקדוש: "צריך שמירה כדון קדשים, כיון שקרא עליו שם פסח". על דברים אלו הקשה הגאון רבי מאיר דן פלוצקי זצ"ל בעל ה"כלי חמדה": לא זכיתי להבין את כוונתו הקדושה; הרי הדין שקדשים טעונים שמירה חל רק לאחר השחיטה מחשש טומאה (כמבואר במסכת פסחים לד.). ואפילו לשיטות הסוברות שיש "פסול הגוף" (כלומר שהיעדר השמירה פוסל את הקורבן גם אם לא נטמא בפועל), ברור שדין זה

נפל בו מום ניתן לפדותו ולהקדיש אחר תחתיו, ולכן לא חל עליו דין השמירה הנלמד מתרומה. לאור זאת מבאר ה"כלי חמדה" יסוד מחודש: בפסח מצרים, הדין היה שחובה לקחת את השם כבר בעשור לחודש "מבעשור", ודין זה היה מעכב. ממילא, אם היה נופל בשה מום לאחר היום העשירי, לא הייתה שום אפשרות לפדותו ולהקדיש שה אחר תחתיו (שהרי ביום האחד-עשר כבר עבר זמן הקחת). מכיוון שבמקרה זה הקדושה הייתה "אבודה" ללא יכולת חילופין - הרי הוא דומה לתרומה. לכן, בפסח מצרים חל דין השמירה של קדשים כבר מחיים, וזהו כוונת אור החיים הקדוש. ודפח"ח.

אינו חל מחיים. אם כן, כיצד כתב האור החיים שקורבן הפסח טעון שמירה מדין קדשים כבר משעת המקח, בעודו בחיים? כדי ליישב זאת, מקדים ה"כלי חמדה" ומבאר את מקור הדין של "שמירה בקדשים". דין זה נלמד מתרומה, עליה נאמר: "אֵת מִשְׁמֶרֶת תְּרוֹמָתִי" (במדבר יח, ח). הסיבה שדין השמירה בקדשים (הנלמד מתרומה) חל בדרך כלל רק לאחר השחיטה, היא משום שמשוויים את הקדשים לתרומה: כשם שבתרומה שנטמאה אין לה תקנה ואי אפשר לפדותה, כך גם בקדשים - רק לאחר השחיטה אין להם תקנה אם נפסלו. לעומת זאת, בעוד הקורבן בחיים, אם

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע	מסכת השבוע
אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת	אילת השבת
רבע חם	רבע חם	רבע חם	רבע חם	רבע חם
16:29	17:45	16:44	17:53	16:18
18:23	17:46	18:20	18:15	17:30
17:47	16:44	17:46	18:15	17:30

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סינפי
"ספרי אור החיים"

יְרוּשָׁלַיִם: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האמוראים 63 | נחל יצנים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב ש 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד" יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הדרן 9 | חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרבנים 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

את הימים מתחילים

newsletter.mechubarim@gmail.com

קו מענה הלכה

02-803-9999

א במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

אֶת בְּתִינוּ הַצִּיל:

הרופא המפורסם שלא האמין למראה עיניו כשהחור בלב נעלם,

הקשר המצמרר למסירות הנפש של האם שלא הסכימה שבעלה יסגור את הגמרא אפילו ליום אחד.

שעתיים וחצי בבוקר, אבל מיד כשהגעתי הבנתי שקיימת כאן בעיה אחרת, לגמרי לא פשוטה. בחדר ההמתנה של הרופאה דלק מכשיר, שלא רציתי בשום אופן שהילדים שלי יראו או ישמעו אותו, אבל לא ידעתי מה אני יכולה לעשות, אנחנו חייבים לחכות לתורנו. מצאתי את עצמי מתפללת: "ריבונו של עולם, הילדים האלו הם גם הילדים שלך, תעשה שהם לא יסתכלו במכשיר".

בעוד המילים על שפתי נפתחה הדלת של הרופאה. היא פנתה למי שישב לפני (עריב) ואמרה לו: "מחכה כאן אישה עם ילדות קטנות, אני צריכה שהילדות תהיינה רגועות בבדיקה, ואני חוששת שהמתנה של עשרים דקות תהיה ארוכה מדי בשבילן. האם תסכים לוותר על התור שלך והן יתכנסנה לפניך?"

עקבתי בנשימה עצורה אחר חילופי הדברים. זו לא הייתה הפעם הראשונה שבה הגעתי לרופאה המדוברת, אבל זאת הייתה בהחלט הפעם הראשונה שבה היא פנתה למישהו בבקשה מהסוג הזה. לא האמנתי שהאדם הזה יסכים, הרי מדובר בהמתנה של קרוב לשעה. אולם לשמחתי ולגודל הנס - הנהן הערבי בראשו. הוא ויתר לי, ואני בלי להמתין דקה, נכנסתי עם הילדים לחדרה של הרופאה.

הדלת נסגרה מאחורינו, והלב שלי רעד. אצל הרופאה הזו ביקרתי כבר יותר מכמה פעמים, ובכל פעם היא הייתה מקניטה ושואלת: "למה הגעת לבד? למה בעלך לא מגיע במקומך? אז מה אם הוא לומד, הוא יכול להפסיק קצת ללמוד ולהגיע". דיבורים והקנטות מהסוג הזה היו תופעות לוואי של כל ביקור אצל הרופאה. מדובר ברופאה שאינה שומרת תורה ומצוות, ולכן אף פעם לא טרחתי לענות לה.

כשנכנסתי לחדרה בביקור הזה, התפללתי בכל לב שהפעם היא לא תאמר מילה, שכן היום צריך להכריע האם יהיה צורך בניתוח לב פתוח לקטנה, וגם אצל הגדולה חושדים במשהו, כך שבאמת הייתי "לבד" (הלא הרופאה אינה מבינה שיהודי אף פעם אינו לבד).

הרופאה התחילה לבדוק את חוץ, בת השנתיים. הבדיקה הסתיימה במהירות יחסית. התברר שהכל בסדר, ברוך ה', והחשד היה חשד שווא. ואז הגיע התור של ברכי.

הרופאה התחילה לבדוק. אחר כך התרצו הפנים שלה, והבדיקה הפכה להיות מרוכזת ומעמיקה יותר. היא בדקה שוב ושוב, ראיתי איך היא מסתכלת על הילדה שלי ברצינות, והלב שלי החסיר פעימה. הבנתי שמשוהו כאן מאוד לא כשורה. שום קול לא יצא לי מפה, אבל התפללתי מעומק הלב: ד' תעשה שהילדה שלי תהיה בריאה, שהיא תחיה, שהכול יהיה בסדר.

הדממה שהייתה בחדר העמיקה. שני הגדולים ישבו גם הם בשקט, כאילו הרגישו את המתח הנורא שלי. הרגשתי שבעוד רגע המתח גורם לי להתפוצץ. רציתי שהרופאה תגיד כבר משהו, כל דבר, אפילו הגרוע מכל יהיה קל יותר מהשתקה המאיימת הזו, אבל היא ביקשה סליחה ועזבה רגע את החדר. כעבור דקה היא חזרה ובידה צילומים ובדיקות קודמות. היא הסתכלה בהם, ושוב בדקה את הילדה, ואני כבר לא יכולתי להכיל את המתח, מה עומדת הרופאה להגיד לי?

כמה דקות נוספות של מתח. שמעתי קול מתקתק, ולא ידעתי אם זה השעון או הלב שלי. בסופו של דבר הביטה בי הרופאה ואמרה: "תגיד את האמת, מה עשית עם הילדה?" "כלום", אמרתי לה, "לא עשיתי כלום". "אני לא מאמינה", אמרה הרופאה וחזרה לשבת על כיסאה. "החור של הילדה שלך..." שנייה אחת של מתח שקוע את האוויר, "הוא נסתם, פשוט איננו". הרופאה שתקה לרגע, הביטה בריכוז במחשב שלפניה, "אני לא יודעת איך קורה דבר כזה, חור כזה לא נסתם לבד, זה לא ייאמן".

שמעתי את הדברים של הרופאה, ובשלב הזה הרגשתי שאני לא מסוגלת יותר להכיל את גודל הנס. האושר וההתרגשות, העייפות והמתח, ההודיה והתפילה, כל אלו התערבו לפקעת אחת אדירה, ואני התפרצתי פתאום בבכי חסר שליטה. "למה את בוכה עכשיו?" שאלה אותי הרופאה, "היית צריכה לבכות קודם, כשהילדה שלך הייתה חולה".

מחיתי את הדמעות, וסיפרתי לרופאה בקצרה כל מה שעברתי היום. סיפרתי על בעלי שהציע ללכת במקומי, ועל כך שלא רציתי לבטל אותו מלימוד התורה, והתפללתי שזכות התורה תגן עלינו, והנה הגיעה הישועה. הרופאה הקשיבה לכל הסיפור, ואחר כך, אותה רופאה שעד כה רק הקניטה, אמרה: "אם כך, תגיד לבעלך שימשיך ללמוד".

הבט שלנו בריאה לחלוטין. אחרי הביקור הזה לא נזקקנו יותר לבקר אצל קרדיולוגית. לפעמים, בימים של שגרה אפרורית, אני מסתכלת עליה, שומעת באוזני קול של ניגון לימוד תורה, ויודעת שזכיתי לראות אף קמפוז קטן של אור וחיוך של אבא, שהבית בי ממרום ולחש באוזניי "יש שכן לפעולתך".

(גלי קבלת שבת/ בך בטחנו - בראשית, מאת הרב צבי נקר)

ברכי, הילדה השלישית שלנו, נולדה כשהיא סובלת מכמה בעיות רפואיות לגמרי לא פשוטות, וביניהן חור בלב ובעיות אורתופדיות. מהרגע שבו נולדה ברכי, נפסקה שגרת החיים העליזה והנהדרת שלנו, ואנחנו נאלצנו להכיר את הצד האחר של החיים. ריצות לרופאים ובתי חולים, ביקורים אצל אורתופדים וקרדיולוגים, ובעיקר, הרבה תפילות על הילדה היקרה שלנו, שתבריא.

בעלי הוא אברך כולל מתמיד ושקדן, הוא אוהב את תלמודו ונהנה ממנו, ואני מאושרת מאוד בזכות הזו, ומשתדלת לעזור לו ככל יכולתי. באותה תקופה הרגשתי שיש לי שליחות מיוחדת במינה, לאפשר לו להמשיך ללמוד על אף הכל. את כל הריצות והניירות סידרתי בעצמי בשמחה רבה, מתוך תחושת שליחות עמוקה. גם לרופאים הלכתי בעצמי. הרגשתי שכל זמן שהוא ממשיך ללמוד כבול, אלו ייסורים של אהבה, ובוודאי תהיה לנו סייעתא דשמיא מיוחדת.

אותו יום היה עמוס במיוחד בתכנוני ביקורים אצל רופאות: בבוקר היה לנו תור לרופאה אורתופדית בתל אביב, שעתיים נסיעה לכל צד, ואחר הצהריים תור אצל קרדיולוגית בירושלים, שעה נסיעה. מיד בבוקר שלחתי את הבן הבכור בן השלוש וחצי לתלמוד התורה, את הבת בת השנתיים לגן הפרטי שבו היא נמצאת, ונסעתי עם ברכי התינוקת לבית החולים בתל אביב.

הדרך הייתה קשה ומייגעת. היה חם בחוץ, ולא היה קל להיטלטל עם העגלה המסורבלת והתינוקת. מאוטובוס בינעירוני היה עליי לעבור לאוטובוס עירוני, ואחר כך לאוטובוס נוסף, כשבכל פעם כזו אני צריכה לקפל את העגלה, לקחת את התינוקת ולארגן את הדברים. כשהגעתי לבית החולים, בדיוק בזמן, התברר לי שבאותו יום היה פיגוע בתל אביב, הכל מבולבל והיסטרי, והאורתופדית עסוקה במקרים קשים מאוד ודחופים בהרבה מ'סתם' תור. הפקידה אמרה שהם מתנצלים, אבל אני אצטרך להמתין. יחד איתי היו עשרות אנשים שחיכו לאורתופדית.

התור שלי היה בעשר בבוקר, אבל נכנסתי לרופאה רק בשתיים עשרה וחצי. סיימנו את הביקור ויצאתי לחום המהביל בתל אביב, לנסיעה בכמה אוטובוסים, אבל גם כשכבר ישבנו לבטח באוטובוס הבינעירוני שהפליג לעירנו, ידעתי שהחלק הקשה של היום עוד לפני.

אחרי הצהריים, בשעה חמש ורבע, היו לי שני תורים לקרדיולוגית: התור הראשון היה לבת הגדולה, חוץ, בשל מום שאולי קיים והיה צורך לעקוב אחריו, והתור השני לתינוקת בגלל החור בלב שהלך והתרחב. עד עכשיו הרופאה רק עקבה אחר מצב הלב, אבל החור הלך וגדל, והיום תחליט הרופאה אם הילדה הקטנה שלנו זקוקה לניתוח לב פתוח, ואם כן מתי יתקיים הניתוח הזה.

כשהייתי באוטובוס בחזור מתל אביב, התקשר אליי בעלי מהכולל. הוא שמע ממני את כל תלאות הבוקר הקשה שעברתי, ואמר לי: "אני חושב שאחרי הצהריים את תישארי בבית, ואני אסע עם הבנות לרופאה". "מה פתאום?" שאלתי בלחש. נכון שאני עייפה, נכון שהנסיעה הייתה קשה, אבל הלימוד של בעלי - קודש הוא, וכבר מזמן החלטתי שזה דבר שבשום מחיר ואופן לא נוגעים בו. "אני נוסעת, אני לא רוצה שתיעדר מהכולל אחר צהריים שלם". "אבל עברת בוקר קשה מאוד", בעלי ריחם עליי. הוא התחנן ממשי שארשה לו להחליף אותי. "ואם תתמוטטי חס וחלילה, איאלץ לסגור את הגמרא לא רק לאחר צהריים אחד אלא להרבה ימים". בעלי אמר לי שבמקרה כזה נראה לו שאין חשש של ביטול תורה, ולדעתו אני אוכל לנוח אחר הצהריים והוא ילך עם הילדות. יש גבול לכוחות שאני יכולה להוציא בנסיעות לכל חלקי הארץ.

חשבתי מעט, ואז אמרתי לו: "נכון מאוד שזה מעבר למה שנדרש ממני, אבל אני רוצה ומבקשת לעשות גם את המאמץ הזה, דווקא את המאמץ הזה. אני מקווה שזה יעמוד לנו לזכות הילדות, ונתבשר אצל הקרדיולוגית רק בבשורות טובות". מול המשפטים האלו - לא היה לבעלי מה להגיד. הייתה דממה לרגע, ולאחר מכן הוא אמר לי שמסירות הנפש שלי למען התורה שלו היא דבר גדול מאוד, וגם הוא מצידו יעשה כל מאמץ כדי ללמוד בהתמדה ולא לבטל אפילו זמן מועט בדיבור או בשיחה בטלה. מאוחר יותר סיפר לי שבאמת אותו אחר צהריים היה מיוחד מאוד, והוא ראה ברכה מיוחדת ועזרה שמימית בלימוד.

בשעה שלוש הגעתי הביתה. ארגנתי את הילדים, כולל הילד בן השלוש וחצי שהצטרף אלינו לטיול המאוחר כי לא היה לי איפה להשאיר אותו, ובערך בארבע יצאנו כולנו למסע ארוך לירושלים, כששני הגדולים שמחים מאוד מהטיול, ואני רק משתדלת להחזיק את העיניים שלי פקוחות. ומתפללת שה"טיול" הזה יעבור בשלום, ושתהיינה לנו בשורות טובות. במשך כל הדרך השתדלתי להיות עם הילדים, למרות המתח העצום. האכלתי אותם, סיפרתי להם סיפורים והראיתי להם את הנוף.

בשעה היעודה הגענו לרופאה, ואז התברר שיש מישהו אחד לפנינו. המתנה של רבע שעה עשרים דקות אינה דבר נורא, בוודאי לא אחרי המתנה של

יִדְעָתֶם כִּי אֲנִי ה':

הוא קיבל על עצמו קבלה סודית בלב המחלקה האונקולוגית באיכילוב וחשש שלא יוכל לקיימה, עד שאביו חזר מבית הכנסת עם הפתעה שגרמה לו להתרגש. עדות מרטיטה על השגחה פרטית גלויה..

לי בהתמקמות. נכנסנו למחלקה, ואבי ניגש לבית הכנסת של בית החולים כדי להתפלל תפילת מנחה וערבית. כאשר הוא שב מהתפילה, התעגלו עיני בתדהמה: אבי אחז בידו... קערה וספל לנטילת ידיים! והרי מלבד בורא עולם לא שיתפתי איש בקבלה שקבלתי על עצמי! שאלתי את אבי לפרש הדבר, והוא סיפר כי מאן דהו דאג לתרום לבית החולים כמות גדולה של קערות וספלים לנטילת ידיים, והניחם בבית הכנסת. קשה להבין - אמר לי אבי - מה הייתה כוונתו המדויקת וכיצד תרומה זו תביא תועלת, שהרי בית החולים אינו עומד לחלק קערות וספלים לנטילת ידיים בחדרים, "אבל לפחות אביא לך קערה וספל לנטילת ידיים זמינים לך בימי הטיפול הקרובים". עמדתי נפעם. כיצד זה, שברגע המדויק שבו קיבלתי על עצמי את אותה התחזקות הקשורה ביד, וחששתי מכך שאיאלץ לוותר עליה בבית החולים - דווקא אז, מן השמים שולחים לי רמז ברור לעמוד בהתחזקות ובקבלה שלי בלי להתפשר, גם בבית החולים!

ב"ה הבראתי מהמחלה, תודה להש"ת, אך הארת פנים זו מלווה אותי עד היום הזה.

(גל' בטחוני בצור)

מספר הרב ישראל דוד לוי מביתר: בשנים האחרונות התנסיתי בניסיון הייסורים. במשך תקופה ארוכה סבלתי מהמחלה הנוראה, ונאלצתי לעבור סדרות של טיפולים לא קלים.

היה זה באחד הסבבים, כאשר עמדתי להתחיל סבב טיפולים נוסף בבית החולים איכילוב. כל סבב כזה כרוך בייסורים רבים, ואתה חש שהחיים תלויים מנגד. ידעתי איך זה מתחיל, אך לא ידעתי כיצד זה יסתיים. לפני תחילת הטיפול ביקשתי לקבל על עצמי קבלה מסוימת, איזושהי התחזקות קטנה. מכיוון שמקום הניסיון שנשלח אלי משמים היה בידיים, החלטתי להתחזק בנושא של נטילת ידיים שחרית ליד המיטה. למרות שהיתה לי אפשרות ליטול ידיים במקום קרוב ובהתאם להלכה, החלטתי להתמיד ולהניח קערה וספל לנטילת ידיים צמוד למיטה מדי לילה. אולם, התעורר קושי: הטיפול התקיים בבית החולים איכילוב, מקום שמתנהל באורח חילוני למהדרין. כיצד אוכל לקיים את הקבלה שלי במקום כזה? לכן חשבתי כי את הקבלה אקבל על עצמי לימים שבהם אני ישן בע"ה בבית, ואילו בבית החולים אאלץ, לצערי, לוותר על כך. כאשר הגענו להתחלת הטיפול, הגיע אבי שליט"א ללוות אותי ולסייע

וְלֹא יִתֵּן הַמִּשְׁחִית לָבָא אֶל בְּתִיכֶם לְנִגָּף:

הצדיק ששמר על ה"פתח": מדוע עזב ה'באבא סאלי' את אשקלון הנוחה ועבר מול מחבלי עזה בנתיבות? הסוד מאחורי חומת ההגנה הרוחנית ששמרה על הדרום.

לרב - "אבל גם כך ההוצאות גדולות מאד, כי צריך להביא פועלים שיעבדו כמה ימים, וגם הצנרת החדשה והמרצפות לא זולות. התיקון עומד להסתכם בסכום של חמשת אלפים דולר".

הרב הניח את ידו על מצחו ואמר: "בשביל שירותים צריך לבזבז חמשת אלפים דולר?"

הרבנית הצטערה מאד בשומעה זאת, אך הרב סימן לה לפתוח את המגירה. דקות ספורות לפני כן ביקר אצל ה'באבא סאלי יהודי עשיר מחו"ל. אמנם היה לו זקן, והוא נראה איש נכבד, אבל עסקיו היו מפוקפקים, ומרבית הכנסותיו הגיעו ממקומות מפוקפקים שבבעלותו. פעם בכמה חודשים היה אותו אדם מגיע לארץ, והיה מניח מעטפה של כסף במגירה.

המעטפה שהביא אותו עשיר היתה מונחת במגירה, וה'באבא סאלי הורה לרבנית לקחת אותה. הרב לא ספר לפני כן את הכסף, אבל עכשיו הורה לרבנית לספור. היא ספרה, ומצאה בדיוק חמשת אלפים דולר.

אמר לי ה'באבא סאלי: "ראית? מאיפה שהכסף הזה הגיע, לשם הוא הולך. הכסף מאותו אדם שמנהל את המקומות הללו הולך להוצאות של השירותים..."

ה'באבא סאלי מעולם לא ביקש כסף מאנשים, אך רבים מאלו שבאו להתברך על ידו, השאירו אצלו מעטפות. את מרבית הכסף שקיבל, היה מחלק לתלמידי חכמים.

בעת שהייתי משגיח בישיבה קטנה "פורת יוסף", היה שולח אלי מפעם לפעם כספים שנתנו לו, והיה מורה לי לחלק לתלמידים על פי הצורך.

אני זוכר במיוחד פעם אחת, בשנת תשל"ח, ששלח לי כסף לחלוקה. הכסף הגיע ממש בהשגחה פרטית. באותה תקופה היו בישיבה כשישים תלמידים, שכולם אכלו וישנו בבית ולמדו בישיבה. בשנה שתיים ועשרים בצהרים היו חוזרים לישיבה אחרי הפסקת צהרים, והייתי צריך "להחזיק" אותם בלימוד עד שבע בערב. זה לא היה קל. הרבה מהם באו מבתיים די חלשים, והם היו בגילאי ארבע-עשרה עד תשע-עשרה, הגיל הקריטי והרגיש. רציתי לתת להם תמריץ, שילמדו ויבחנו על המסכת, ויקבלו כסף. אך מניין לי כסף? פתאום הגיע אלי שליח מה'באבא סאלי עם שטרות של כסף.

שמחתי שמחה גדולה. אמרתי לתלמידים: "תדעו, מי שייבחנו בעוד יומיים על כמה דפים ממסכת חגיגה, וידע אותם, יקבל שטרות כסף של ה'באבא סאלי...". הם התלהבו. "מה? יש לך כסף מה'באבא סאלי?" "בדיוק ככה," אמרתי להם. "בא שליח לישיבה עם מעטפה, והביא לי כסף עבורכם".

קשה להאמין איזה חיזוק היה בכך עבור אותם בחורים יקרים! כידוע, גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם. יהי רצון, שזכותו של רבי ישראל אבוחצירא תגן עלינו ועל כל ישראל, ויושיע אותנו הקב"ה מיד אויבינו ומיד היצר הרע, במהרה.

(הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א - דורש ציון)

בתאריך ד' בשבט חל יום ההילולא של רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, ה'באבא סאלי". יום זה יוצא בדרך כלל בפרשת בא, שמוזכר בה השם "ישראל" פעמים רבות.

זכיתי להכיר את ה'באבא סאלי, ולהיות אצלו כמה פעמים. יום אחד הוא סיפר לנו, למה קראו לו בשם ישראל: ביקשו לקרוא לו על שם זקנו, רבי יעקב אבוחצירא זיע"א, אך פעמיים נתנו במשפחה את השם יעקב, ועל אותם שנקראו כך עברו תלאות שונות ומשונות. כיון שכך, החליטו לקרוא לו ישראל במקום יעקב, כדברי הפסוק "לא יעקב יקרא שמך אלא ישראל".

לאחר שהגיע לארץ ישראל, התגורר ה'באבא סאלי באשקלון, ואמנם ידעו עליו באותה תקופה, אך לא היה מפורסם כמו בשנים המאוחרות יותר. אני זוכר אותו מאותם זמנים, הולך מדי פעם ברחובות ירושלים כשהוא מלווה באחד מבני ביתו, ללא גינונים מיוחדים. כולם יכלו לגשת אליו.

יום אחד החליט ה'באבא סאלי לעבור דירה מאשקלון לנתיבות, שנקראה באותם ימים "עזתה", בשל קרבתה לעזה. קיים ספק הלכתי לגבי נתיבות, האם היא מארץ ישראל או לא. חלק מהפוסקים טוענים אפילו שצריך לחגוג בה שני ימים טובים של גלויות. רבים תמחו, מה ראה לגור במקום שהוא ספק ארץ ישראל.

פעם סיפר לי ה'באבא סאלי מהי הסיבה לכך - הפדאיון, המחבלים הערבים מעזה, הגיעו מספר פעמים לנתיבות, וביצעו פיגועים נוראיים. פעם אפילו רצחו תינוקות במיטותיהם, ה' ישמור. ה'באבא סאלי אמר, שהלך להתגורר בעזתה, על אף שהמקום הוא ספק ארץ ישראל, כדי להגן על תושבי המקום על ידי תפילה ועשיית ייחודים לשם שמים.

כשהיה ה'באבא סאלי שומע על יהודי חולה, היה מצטער צער רב ובוכה, והיה מתפלל עליו שיבריא. גם לאחר זמן רב זכר את החולה ושאל לשלומו. היתה בו אהבת ישראל אמיתית, שאי אפשר לתאר.

היה מתנהג בפשטות גמורה, לובש בגדים צנועים ופשטים. התגורר בדירת שיכון, הן באשקלון והן בנתיבות. לאחר שהזדקן, קנו את הדירה הסמוכה, כדי שיהיה מקום לאנשים ונשים להמתין בדירות נפרדות.

יום אחד הייתי אצלו, והיה עימנו גם חתנו, הרב דוד יהודיף זצ"ל. באותה עת שהה שם אדם שהחזיק עצמו כ"באבא". אותו אדם דיבר במטבח עם אשת הרב, ופתאום דפק ה'באבא סאלי על השולחן דפיקה חזקה ואמר: "אל תרבה שיחה עם האשה!"

יום אחד, כשהיינו שם, הגיע אינסטלטור לטפל בסתימה. הוא בדק את הצנרת ביסודיות, אך לאחר שסיים פחד לגשת אל הרב, וביקש מהרבנית שתעדכן את הרב לגבי העלויות של העבודה. הרבנית נכנסה לחדרו של הרב, ואמרה לרב שיש בעיה בכל הצנרת של הבית, וצריך לעקור בלטות, לשבור חלק מהקיר, ולהחליף את כל הצנרת במטבח ובחדר השירותים. "האינסטלטור מוכן לעשות את הכל במחיר עלות, ללא רווח" - היא סיפרה

פנינים על הפרשה:

האם אכן קידוש החודש היא המצוה הראשונה?

רבינו זיע"א שואל על כך (פיתוחי חותם, בא), שלכאורה הדבר אינו מדויק, שהרי כבר קודם לכן באו בתורה כמה מצוות, כגון מצות פרייה ורבייה שנאמרה לאדם הראשון, מצות מילה שנצטוו בה אברהם אבינו עליו השלום, ואיסור אכילת גיד הנשה, שנהג מוזמן יעקב אבינו, אם כן אין זו המצוה הראשונה?

ראש ותכלית העבודה - תיקון השכינה
לכן נראה לפרש שאין המאמר כפשוטו. כי הנה ראשי התיבות 'לכם ראש חדשים' יוצרות את התיבה 'רחל', שהיא שמה של כנסת ישראל - היא שכינת עוזנו. כך מבואר בזהר הקדוש (ח"ב ד"ט ע"ב), ונדרש כן על הפסוק (ירמיה לא יד) "קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה", שזו היא השכינה הקדושה, המשמיעה קולה ברמה בנהי ובכיה בירושלים של מעלה, על בני ישראל בניה שהלכו בגלות.

עוד נרמזת השכינה הקדושה בפסוק כאן בסופי התיבות "הזה לכם ראש חדשים", שאותיותיהן (המ"ם) עולות בגימטריא "שכינה" (385).

הרי כאן שני רמזים בפסוק, וענינם אחד, לומר לכל אחד מבני ישראל, שב"ראש" כל שאיפותיו ומגמתו על תכליתו ישים את השכינה הקדושה, ויזהר בכל מאודו לקדשה ולרוממה, ולא יפגום בה חלילה בשום אופן שהוא.

קידוש החודש - ראשונה מצד ענינה

על כך רמז רבי יצחק ואמר, כי מצוה זו היא המצוה הראשונה שנצטוו בה ישראל, כלומר - ראשונה מצד החשיבות והצורך לקיימה, מכיון שהיא הבסיס והשורש לקיום כל המצוות כולן, שיעשה אדם את כל המצוות כדי לתקן את שכינת עוזנו ותפארתנו. ומפני כך תקנו חכמים לומר קודם קיום כל מצוה את הנסוח: "לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה".

הלבנה רומזת לשכינה

והנה, ידוע שהשכינה נקראת 'לבנה', והירח רומז לה, ומצות 'קידוש החודש' רומזת גם היא לענין תיקון השכינה. כך פירש רבינו האר"י זיע"א (ספר הליקוט' פירוש וואת הברכה) את שמותיה השונים של הלבנה: בתחילת החודש היא עולה לאיטה ונקראת בשם 'סהר', לאחר מכן כשנראית יותר אך עדיין היא פגומה נקראת 'ירח', וכאשר באמצע החודש היא נראית במילואה בשיא תפארתה, נקראת בשם 'לבנה'. וזהו סוד מצות קידוש לבנה, כידיע מכתבי רבינו האר"י זיע"א במקום אחר (פרי עץ חיים' שער ראש חודש א), שבכל ראש חודש מתמלאת השכינה בכל ספירותיה ומעלותיה.

בקיודש החודש נעשה התיקון השלם

רמזים נוספים לענין זה, יש למצוא בתיבת 'החדש', שסופי התיבות של מילוי תיבה זו - ה'ה' חית דלת' ש"ן, אותיות 'תנה' - עולים עם הכולל בגימטריא כחשבון השמות הקדושים 'אל' אב"ג במילוי כזה: אל"ף למ"ד אל"ף דלת' נ"ן יו"ד (856), ואלו שני השמות הרומזים לשכינה הנמצאת במצבה השלם והמתוקן, כפי שפירש רבינו האר"י זיע"א (שער הכוונות ענין שחרית של שבת).

גאולת ישראל בזכות קימת חצות

ויאמר משה כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים (יא ד)

בזמן שהיו ישראל במצרים, לא היו ראויים מצד מעשיהם להינצל משם, כאשר ירדו לשאול תחתית ועשו כמעשי הגויים. ורק בזכות הבטחתו של הקדוש ברוך הוא לאבותיהם נגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם. אמנם פטור בלא כלום אי אפשר, ונזקקו לזכויות שלהם עצמם כדי להיגאל. ואכן, הקדוש ברוך הוא ברוב רחמיו חישב להם את זכויותיהם העתידיות, ובזכות כך גאלם.

השתתפות בצער השכינה

והנה, כותב רבינו זיע"א (שערי תשובה, מאמר י) כי מיום שגלו ישראל מעל אדמתם, ונחרב בית מקדשם, גדל מאוד צערם, ואין יום שאין קללתו מרובה מחבירו. אמנם, אף שצער הבנים גדול מאוד, גדול ממנו צערו של האב שהגלה את בניו והחריב את ביתו, וגם שכינתו הקדושה נמצאת בגלות עימם. משום כך, נהגו ישראל קדושים לקום בחצות הלילה, ולשתף עצמם עם צער השכינה, לעורר רחמי שמים ולבקש על בנין המקדש, ובזכותם עתידים ישראל להיגאל.

מעתה, מאחר וגילוי וידוע לפני הקדוש ברוך הוא כי עתידים בניו לקום לפניו בחצות הלילה למען כבוד שכינתו, גמל להם ברוב אהבתו במידה כנגד מידה, למרות שעוד לא עשו דבר, וכאשר ראה את גודל צרתם והקטרוג השורי עליהם, הסתכל במעשיהם הטובים הראויים להיעשות בעתה, ונתגלה גם הוא עליהם בחצות הלילה להצילם.

קביעת חצות הלילה כזמן קימה לדורות

על פי זה, יש לפרש את לשונו של משה רבינו עליו השלום, שבשעה שהתורה בפרעה לשלח את ישראל, והזהירו שאם לא יעשה כן ימותו כל הבכורות בחצות הלילה, אמר כאן: 'בחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים' - באות כ"ף, ולא אמר באות ב"ת - 'בחצות הלילה'. ואילו בשעה שירד הקדוש ברוך הוא בפועל, כן נכתב (להלן יב טז) באות ב"ת, "ויהי בחצי הלילה", ולא 'כחצי הלילה'. ולפי האמור יובן מאוד, שרצה משה רבינו עליו השלום לדמות את חצות הלילה שבמצרים, לחצות של העתיד לבוא, ואמר כי 'בחצות הלילה' - כמו חצות הלילה שבו יקומו ישראל בעתה, ובזכות השתתפותם עם השכינה והכבוד שירחשו כלפיה, כך יצא ה' עתה 'בחצות', ויכה כל בכור בארץ מצרים. כי יהיו ישראל ראויים לניסי ה' עימם במידה כנגד מידה, בזכות שיקומו לעבודתו יתברך.

רמזי תיקון השכינה בקידוש החודש

החדש הזה לכם ראש חדשים (יב ב)

בפרשה זו נצטוו ישראל על מצות קידוש החודש. גדול מאוד כוחם של ישראל במצוה זו, שכן עד עתה היו המועדות מסורים בידו של הקדוש ברוך הוא, ומכאן ואילך, כל העולמות משועבדים לקביעתם של ישראל בבית דין. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (ילקוט שמעוני רמז קפו, וחובא ברש"י בראשית א, א): אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החודש הזה לכם', שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל.

עצות וסגולות:

ענייני שבת קודש (ד')

לימוד קבלה בשבת מחסול להשגת האמת

כתבו המקבלים ולה' (פרי עץ חיים שער השבת פכ"א) כי ביום השבת בעלי תורה ראוי שילמדו בו דרך האמת מאחר שיום קדוש הוא ויש בו תוספת קדשה מסגל הוא להשיג בו דרך האמת. (בני המלך, אות נט)

בשבת מקבלים חזרה את האורות שניטלו בעגל

בכל ערב שבת חוזרים למשה אלף אורות, ומחזיר לישראל מנדבת לבו האורות שלהם בכל שבת, וזה החזרה שמחזיר לישראל היא מנדבת לבו ומנאמנותו. וזה רמזו כמה שאומרים 'ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו'. ופרוש הדברים כך הוא, 'ישמח משה במתנת חלקו', דהיינו, היום שהוא יום שבת, המתנה שנתנה לו כבר ונטלה ממנו, שהם אלף אורות, עקש חוזרת לו בשבת. וזהו 'ישמח משה במתנת חלקו', לפי שהמתנה הזאת שחוזרת לו בכל שבת, חלקו היא כבר, וכשחוזרת לו בכל שבת שמח הוא, והוא מצד אמונתו מחזיר לישראל האורות שלהם. (פיתוחי חותם פירוש דברים, ד"ה ה' אלפי אבותיכם)

היודע השגחת הקב"ה, ליבו פנוי לקדושת שבת

עקר השבת הוא שיקבע בדעתו שהוא יום קדוש, והנהיגו הקדוש ברוך הוא לעמו ישראל להתענג בו ולעסוק בתורתו, והכל תלוי בלב ובמחשבה טהורה, ואם הלב פונה לדברי חל, היכן קדושה שורה עליו. ומי גרם כל זאת, הוא בחשבו שרונ הממון תלוי ביד האדם, ותכמתו ובקיאיותו וטרחתו היא הגורמת, לפיכך בכל יום מחשבות חדשות מקרוב באו מה לעשות [ב]עסק זה וכיוצא. אבל אם תלה בטחונו באדון הכל המשגיח על כל פרט ופרט, ידע כי מה שגור ה' הוא שיהיה ואין מחשבותיו מועילות לו כלום, ואינו מחשב כי אם בדרך ה' ובתורתו.

וזהו שאמר הפסוק (שמות לה ב) ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש, התורה אומרת, אם רצית לקיים שבת כראוי ותחול עליך קדשת שבת, דע לך שהמלאכה שאיתה עוסק בימי החל והתרוג שאיתה מריות, אין אותה הוא העושה, רק מאליה נעשית על ידו יתברך, כי הוא הגורם והנותן לך כח לעשות חיל, ולפיכך אמר תעשה ולא תעשה. וכשתחשב כך ותעשה בטחונך, בה' אז יום השביעי יהיה לך קדש.

(פיתוחי חותם פירוש ויקהל, ד"ה ששת ימים)

אכילה בשבת - כולה קודש

כתוב בזהר הקדוש ובדברי רבינו האר"י ז"ל (ספר הגלגלים פ"ח) דכל מה שאוכל אדם בימי החל יותר על קיום הנפש, הכל הולך לסטרא אחרא, משום דמי החל יש בהם שליטה לסטרא אחרא. באמת בשבת, כל מה שיאכל ויוסף הכל קדש, משום דבשבת מתבטלת סטרא אחרא ואין לה שליטה (וזהו ח"ב קלה).

(פיתוחי חותם פירוש בשלח, ד"ה אכלוהו (יום)

שמירת שבת תלויה בששת ימי החול

האדם צריך לשמר קדשת שבת כראוי, כמו שנאמר (שמות כ ח) 'זכור את יום השבת לקדשו', בדקה זוכה לתוספת נפש רוח נשמה כראוי. ושמירת שבת תלויה בששת ימי המעשה, דצריך לזהר בכל ששת ימי המעשה להתנהג בעבודה ה' כראוי כדי שתחול עליו קדשת שבת, דזה בלא זה לא שכן, וכשישמר האדם ששת ימי המעשה וישמר קדשת שבת כראוי, בזה זוכה לתוספת נפש רוח נשמה, ומגליל לו רזי תורה.

(מעגלי צדק אות ת"ו, ד"ה תקרב ריבתי)

הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א: לאור הדברים האמורים, נוכל להבין את הנסיון העצום שעמד לפני בני ישראל במצרים, בעת מכת החושך שניתכה על המצרים. מדוע, לכאורה, לא ברחו כל בני ישראל ממצרים במכה זו, שהותירה את אויביהם 'בלי עיניים', ובלי יכולת תזוזה? מהו המחסום שעמד בפניהם בעת ההיא, כאשר אף אחד לא היה מסוגל למנוע בעדם מלברוח? הלא דבר הוא!

דבר הוא!

מכת חֹשֶׁךְ

התבקשתי פעם למסור שיעור דברי חיזוק בפני האסירים ב'כלא 4'. לפני שנכנסנו בשערי הכלא, היינו צריכים להציג שלושה אישורים. אישור כניסה עבורי, אישור נוסף עבור המלווה שלי, ואישור מיוחד עבור הרכב. רק לאחר שכל אלה הוצגו, הכניסו אותנו אל מעבר לחומות הכלא, חומה בתוך חומה, סורג בתוך סורג, עד המקום שבו מתגוררים האסירים.

לאחר השיעור, כאשר הגענו שוב אל שערי בית הכלא, ניצבנו ליד הזקיף, ועשינו לו סימן שברצוננו לצאת. הלה לא מיהר למלא את מבוקשנו.

הוא ביקש מאתנו לצאת מן הרכב, בדק אותו מכל צדדיו, אבל לא הסתפק בכל זה, אלא נשכב כל-כולו מתחת למכונית, וערך גם בתחתית הרכב בדיקה מדוקדקת ויסודית.

כששאלנו אותו על מה ולמה הוא מבצע בדיקה שכזו, ביקש הזקיף שלא נפרעי לו בעבודתו... 'תנו לי לעבוד, ואחר כך אסביר לכם הכל', אמר.

כשסיים את הבדיקה, גילה הזקיף שבעבר היו מקרים שמכוניות שנכנסו אל הכלא בהיתר, הברחו ביציאתן אסירים ש'נדבקו' לדפנות התחתיות של המכונית, ובצורה זו עלה בידם להימלט מעיניהם הבוחנות של הזקפים שלא האמינו שמישהו מסוגל להידבק לרכב ולנסוע אפילו מטר אחד...

מסתבר שתאונות של האסירים לזכות בחרות, עולה על כל דמיון, וכדי להמלט מחומות הכלא הם מסוגלים לעשות דברים שאדם רגיל אינו מעלה אותם כלל בדעתו. מאז, ציין הזקיף, אנחנו עורכים בדיקות קפדניות גם בתחתית הרכב, ואף מכונית אינה מורשית לצאת מבית הכלא עד לאחר הבדיקה הזו.

את רצונם העז של האומללים הללו לצאת לחופשי, הרגשתי בבירור, כאשר בתום השיעור כשניגשו אליי האסירים ראיתי בעיניהם את מבטי הקנאה, כמי שאומרים 'איזה מאושר אתה! אנחנו נשארים כאן, בתוך החומות, ואתה יוצא לך לחופשי' - לאור הדברים האמורים, נוכל להבין את הנסיון העצום שעמד לפני בני ישראל במצרים, בעת מכת החושך שניתכה על המצרים. מדוע, לכאורה, לא ברחו כל בני ישראל ממצרים במכה זו, שהותירה את אויביהם 'בלי עיניים', ובלי יכולת תזוזה? מהו המחסום שעמד בפניהם בעת ההיא, כאשר אף אחד לא היה מסוגל למנוע בעדם מלברוח? הלא דבר הוא!

נתאר לעצמנו, לאור הדברים שהקדמנו בדבר רצונו הכביר של כל אדם לזכות בחופש, מה היה קורה בכלא 4, אם כל הסוהרים והזקפים היו לוקים במכת החושך, ולא היו מסוגלים לראות מאומה; הרי בתוך שניות לא היה נשאר אסיר אחד בין החומות! מדוע לא ניצלו אפוא בני ישראל את הימים שבהם שלטה המכה במצרים, וברחו? הרי גם הם רצו בכל מאודם להגיע כבר לחיים של חרות!

אכן, אומר החתם סופר, היה זה נסיון עצום מאין כמותו, ועם ישראל עמד בו בגבורה, משום שקיימו את השבועה שנשבעו למשה רבינו שלא ייצאו ממצרים קודם זמנם, כמו שאומר ה'תרגום יונתן' על הפסוק 'וישבע יוסף את בני ישראל' (בראשית

נ, כה).

צילום: הרב מרדכי זאב שוומנפלד, מתוך ארכיון עוז והדר.

הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א: ידועה השאלה, איך מתקיימות גמילות חסדים ושנאת חנם בכפיפה אחת, הלא לכאורה סותרות הן זו לזו! אלא, המציאות מוכיחה, כי יכול אדם לומר: "מקיים מצוות אנכי, מקפיד על קלה כחמורה, ואפילו גומל חסד, אבל פלוני - מצוה לרדפו עד חורמה!"... וידועים דברי ה"אמרי חיים" זצ"ל: "יש מצוות שאיני רוצה לקיים, ויש עבירות שאני משתוקק להן. הכיצד? כשאומרים לי - שעבירה לעזור לפלוני, ומצוה לרדפו"...

אין מצוה 'לקבור' את הרשע...

וְשִׁחְטוּ אוֹתוֹ כֹּל קָהָל עַדְתִּי יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֵרְבִים. וְלָקְחוּ מִן הָדָם (יב, ו-ז)

אמרו בגמרא (יומא ט ע"ב): "מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות וגמילות חסדים, מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם". וידועה השאלה, איך מתקיימות גמילות חסדים ושנאת חנם בכפיפה אחת, הלא לכאורה סותרות הן זו לזו!

אלא, המציאות מוכיחה, כי יכול אדם לומר: "מקיים מצוות אנכי, מקפיד על קלה כחמורה, ואפילו גומל חסד, אבל פלוני - מצוה לרדפו עד חורמה!"...

וידועים דברי ה"אמרי חיים" זצ"ל: "יש מצוות שאיני רוצה לקיים, ויש עבירות שאני משתוקק להן. הכיצד? כשאומרים לי - שעבירה לעזור לפלוני, ומצוה לרדפו"...

מסופר על יהודי שחבר פונדק מפרץ והתפרנס ממנו. בכל שלוש שנים היה הפריץ מוציא את הפונדק למכרז, ואיש לא התמודד מול היהודי ההוא, כי לא רצו לפגוע במטה לחמו. פעם הוצעה החכירה למכרז, והנה לראשונה בא מאן-דהו והגיש הצעה גבוהה יותר וזכה. בעקבות זאת הודיע הפריץ לחוכר שעליו לפנות את הפונדק בתאריך פלוני.

נחרד האיש. הוא בירר מי האיש שהעז להשיג את גבולו וגילה שמדובר ביהודי שומר מצוות, מחסידי ה"דברי חיים" מצאנז. החוכר הראשון לא נמנה על החסידים, וחזונו העידה עליו שאין בו ריח של תורה ויראת שמים וכלל אינו מקפיד על המצוות... כששמע האיש שהחוכר החדש הוא מחסידי הרבי מצאנז, קם ונסע ל"דברי חיים", כדי לקבול בפניו על חסידו שהעז להשיג את גבולו.

שמע הרבי את קובלתו של האיש. לא היה צריך להיות בוחן כליות ולב כדי לראות שהאיש הניצב לפניו אינו ירא שמים גדול... אמר לו ה"דברי חיים": "הסר דאגה מליבך. עוד מעט יבואו הימים הנוראים, ודאי יבוא לכאן החסיד להתברך בברכת השנים, ואשוחח עמו בענייני".

כשבא החסיד אל רבו, חקרו הרבי בעניין פרנסתו, אמר החסיד: "היו לי שנים קשות, רעבתי ללחם. אבל בקרוב בעז"ה מצבי עומד להשתנות לטובה. לאחרונה חכרתי פונדק משגשג ומצליח, ואני מקוה לעשות חיל".

תמה הרבי: "אם הפונדק משגשג ומצליח, מדוע נטשוהו החוכרים הקודמים?"

אמר: "לא נטשוהו. הוספתי על דמי השכירות, וזכיתי בו".

התמיהה גברה: "הרי זו השגת גבול!"

אמר החסיד בזיחחות: "כנראה שהרבי לא ראהו... עברייני הוא, קל דעת וחוטא. מצוה לקברו!"

הזדעזע הרבי ואמר: "אוכיח לך, שאין מצוה לקבור עברייני רשע. הנה אמרו חז"ל (רש"י שמות יב, ו) שלא היו לישראל מצוות להגאל בהן, נתן להם הקב"ה דם פסח ומילה. וקשה, שהרי כתב רש"י (שם י, כב) שהיו בישראל רשעים שלא רצו לצאת ממצרים והמיתם הקב"ה בשלושת ימי האפלה וקברום בחסות החשכה, כדי שלא יראו המצרים ויאמרו שאף הם לוקים כמונו. וכתב (רש"י שם יג, יח) שארבע חמישיות מתו, וחמישית אחת נגאלה. הרי שכל יהודי קבר ארבעה רשעים. ואם יש מצוה לקבור רשעים, הרי היו בידם מצוות למכביר..."

"אלא מכאן ראינו" - אמר הרבי - "שאין שום 'מצוה' לקבור רשע. ועתה, אם תשיב לו את הזכיון - מוטב, ואם לאו - מרה תהיה אחריתך, חלילה וחס!"...

כמה נכונים הדברים כיום, בדור של עקבתא דמשיחא, שנאמר עליו "ותהי האמת נעדרת" (ישעיה נט, טו) - "מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה" (סנהדרין צו ע"א). כל 'עדר', כל עדה וחוג, בטוחים שהאמת איתם ואין בלתה, הם ורק הם הולכים בדרך הישר והאחרים תועים ומטעים.

מסתמא גם במצרים היה כך. גם אם שקועים היו במ"ט שערי טומאה, הרי "כל דרך איש ישר בעיניו" (משלי כא, ב), ואפילו "דרך אויל ישר בעיניו" (שם יב, טו). אין אדם רואה חובה לעצמו (שבת קט ע"א), ואינו רואה מומין לעצמו (בכורות לח ע"ב). וכפתגם הידוע שאין גמל רואה את חטוטרתו, רק את דבשת חברו. כל אחד ראה שהשני שקוע במ"ט שערי טומאה. ועם זאת כרתו ברית לעשות חסד זה עם זה, והיה הדבר חשוב לקב"ה יותר מכל, ונגאלו!

(הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א - נאה דורש)

ארכיון 'עוז והדר'

הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א: והנה בסוף פרשת נכתבה המצווה של פדיון הבן, וכבר נהגו ישראל לעטר את התינוק בתכשיטי כסף וזהב לרוב, וגם מניחים על הטס צרורות של שומים. ונראה לבאר טעם הנחת השום בדרך צחות על פי הסיפור הנ"ל: כי ריח השום חריף וחזק, ועל ידו אפשר לברר בקלות אם אחד נכשל ח"ו בגניבה ולקח מן התינוק תכשיט שאינו שלו.

טעם הנחת שום בפדיון הבן

וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּגִינָה תַפְּדֶה (יג.)

מסופר על הרה"ק רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, שבימי ילדותו בעיר מולדתו פינטשוב היה יהודי שהחזיק לפרנסתו חנות של בשמים, ובשכנות לו הייתה חנות של קצב נוצרי. פעם אחת ישב היהודי בחנותו אחר שעת הסגירה והיה מונה את הכסף שנשטכר במשך היום, וצורר כל מין לעצמו בחבילות נפרדות: מטבעות זהב לחוד, כסף לחוד ופרוטות נחושת לעצמן.

הוא לא השיגח בחור קטן שהיה בכותל חנותו, בקיר המפסיק עם חנותו של הקצב. דרכו הציץ הקצב הנכרי וקנאתו בערה בו למראה הרווחים הנאים שעושה שכנו היהודי. הלה החליט לעשות מעשה; הוא חקק בזכרוננו היטב את סכומי הכסף שבכל צרור וצרור ואת מספר המטבעות של הזהב, הכסף והנחושת שהיו שם.

למחרת הגיש תלונו על היהודי שגנב ממנו את כספו, ואף סימנים מובהקים מסר בסכומי הכסף שהיו צרורים בצרורו. כמובן שכאשר מדובר ביהודי, מתנהלים העניינים בזריזות יתרה; שוטרים נשלחו חיש מהר לחנותו של הבשמים, ומשמצאו שם את הצרור המתאים לתיאורו של הקצב, נתנו אזיקים על ידו של היהודי וגררו אותו אל עגלתם. לשווא התחנן היהודי המסכן וצעק שהכל עלילת שווא וזהו כספו אשר הרוויח ביושר; אף אחד לא טרח להאזין אליו או לבדוק את טענותיו. הוא הושלך לבור הכלא והיה צפוי למשפט חמור. בינתיים התפשט המעשה בחוצות העיר כאש בשדה קוצים. שונאי ישראל הרימו ראש והסיתו את קהל ההמונים נגד היהודים שגונבים את כספי הנוצרים הכשרים העמלים לפרנסתם. גויי הסביבה התכוננו לפרוע פרעות בישראל ויהודי העיר פחדו לצאת מחוץ לביתם. הפחד וההאגה הלכו וגברו ככל שהתקרב זמן המשפט. אמנם השופטים היו גוונים וישרים, אך כל הסימנים היו לרעת היהודי: סכומי הכסף והמטבעות השונים תאמו בדיוק נמרץ למה שמסר הקצב, וגם עדים "נאמנים" נמצאו שראו במו עיניהם כיצד היהודי מתגנב באישון לילה ואפילה לחנותו של הנוצרי ונוטל משם את צרור הכסף. יום אחד הלך הרב ברחוב היהודים וראה חבורת ילדים שמשחקים את המעשה של היהודי והקצב. אחד הילדים שימש כבושם היהודי, משנהו היה הקצב הנוצרי ושניהם שטחו את טענותיהם לפני ה"שופט" - הלא הוא יהונתן הקטן. השופט הצעיר האזין בקשב רב לטענות שני הצדדים ולאחר מכן הכריז את פסקו:

"היות וידו הקצב מלוכלכות תמיד משומן ובשר, בהכרח שגם המטבעות שלו יהיו משומנות. אי לכך, יש להביא מים רותחים וליצוק על המטבעות; והיה אם יצופו עליהם עיגולי שומן - אות הוא שהצדק עמו והיהודי גנב את כספו, אך אם לא יהיה כן - הרי זה סימן ברור שרק עלילה טפל על שכנו והיהודי נקי מכל אשמה."

כשמע הרב את הרעיון הבין שכאן טמון פתח הישועה. הוא מיהר לגשת לבית השופט והציג בפניו את התחבולה המהוכחמת. הלה התפעל מאוד מן הרעיון והבטיח להשתמש בו ולהוציא את הצדק לאור. ואכן בשעת המשפט הציג השופט בפני הקהל את פסק הדין של יהונתן הקטן. חיש מהר הובאו מים רותחים לבימת השופטים, ותוך כמה רגעים חזו הכל עם מי הצדק ומי השקרן. הנוצרי הודה בכל המעשה ונשפט לעונש כבד, והיהודי נשתחרר לביתו ומשפחתו לשמחת כל הקהל. ע"כ המעשה.

והנה בסוף פרשת נכתבה המצווה של פדיון הבן, וכבר נהגו ישראל לעטר את התינוק בתכשיטי כסף וזהב לרוב, וגם מניחים על הטס צרורות של שומים. ונראה לבאר טעם הנחת השום בדרך צחות על פי הסיפור הנ"ל: כי ריח השום חריף וחזק, ועל ידו אפשר לברר בקלות אם אחד נכשל ח"ו בגניבה ולקח מן התינוק תכשיט שאינו שלו.

(הגאון רבי מאיר צוויבל שליט"א - גל' המאר)

ועל כך משבח הקב"ה את עם ישראל, 'שלח חושך ויחשיך ולא מרו את דברו' (תהלים קה. כח), כלומר, למרות שהחושך שלט במצרים, ועם ישראל יכול היה לברוח ולממש את רצונו ותאוותו לחיי חופש, לא המרו בני ישראל את פי ה', ולא יצאו קודם זמנם.

מכת בכורות

התורה מספרת לנו, שאחר שהודיע משה רבינו לפרעה על מכת בכורות האמורה לבוא על מצרים, "ויקם פרעה לילה", ופירש רש"י במקום: "ממיטתו".

יבוא השואל וישאל: פרעה, שבמו עיניו ראה כיצד לא נפלה עד עתה מדברי משה רבינו אף מילה ארצה, וכל תשע המכות ש"הובטחו" למצרים התקיימו במדויק, והנה הוא שומע עתה ממושה אזהרה מפורשת על מכה נוספת, החמורה מכולן, מכת בכורות, הממששת לבוא על ארצו, והולך לישון כאילו לא אירע דבר?

נתבונן עד כמה הדברים תמוהים. אם, למשל, היתה מתקבלת הודעה דרמטית על רעידת אדמה שתתרחש חלילה ביום פלוני ובשעה פלונית, הרי מי שהיה לובש פיז'מה והולך בשעה זו לישון על מיטתו - היה ראוי לאשפזו בבית חולים לחולי נפש. לא כן?

וכיצד קורה דבר כזה שפרעה לא שת ליבו לאזהרה, למרות שלא היה ספק בליבו שהדברים יתממשו, והולך לישון כאילו לא אירע דבר?

ותירץ הגר"י גלינסקי: הקב"ה ברא את עולמו בהנהגה כזו שכאשר יש כוח קדושה הפועל בנושא מסוים, צריך להיברא כנגדו כוח של טומאה. כך הנהיג אדון הבריאה בבריאיו.

כח הקדושה, בנידונו, היה אצל אברהם אבינו, בנושא העקידה. כאשר אומרים לאדם שמחר הוא צריך להקריב לעולה את בנו יחידו אשר אהב ולשחוט אותו על גבי המזבח, האם יכול אבא שכזה ללכת לישון בלילה שלפני השחיטה? האם יעלה בידו להירדם?

והנה, הקב"ה אומר לאברהם להעלות את יצחק בנו על גבי המזבח, והאבא הגדול הזה - המתאזר בבטחון מלא בבוראו ויודע שכל ציוויי הם ברחמים גדולים, והם באים לעולם אך ורק כדי להיטיב לפרט ולכלל - הולך לישון על מיטתו, והתורה מעידה על כך כנאמר: "וישכם אברהם בבוקר" (בראשית כב. ג).

זה כח הקדושה של אברהם אבינו, המתעלם מכל ההרגשים הטבעיים כדי לעשות רצון בוראו, ולעומתו נברא כוח של טומאה אצל פרעה הרשע, שכאשר מודיעים לו על מכת בכורות, הוא מסוגל להפגין חוסר איכפתיות עד כדי כך שאין לו מה לעשות באותו לילה, רק לישון בשלווה על מיטתו.

והוסיף הגר"ח קנייבסקי זצ"ל, שמצינו מקרה נוסף עם רוח קדושה שכזו, והוא אצל יונה הנביא. הספינה עומדת להישבר, גלי הים מנענעים את נוסעיה מצד אל צד, והוא הולך לירכתי הספינה ו...נרדם.

הגר"י גלינסקי הוסיף לתת טעם על הנהגתו, הנראית לכאורה כתמוהה, של אברהם אבינו ויונה הנביא. כיצד היו מסוגלים לישון בלילה גם כאשר העולם שמסביבם רעש ונעש, אצל אברהם אבינו כתוצאה מהעקידה שניקבעה לו למחר, ואצל יונה הנביא בשל גלי הים שאיימו להטביע את הספינה?

על האדמו"ר הזקן מגור זצ"ל - בעל ה"אמרי אמת" - מסופר שכאשר הועבר בתקופת השואה מוגיא ההריגה אל חוף מבטחים, בדרכו לארץ ישראל, אבטחו את הנסיעה שני קציני גסטפו בכירים. אנשים שהיו ברכבת ההיא שאלו אותם 'כיצד ייתכן שמצד אחד הינכם הורגים מיליוני יהודים ומן הצד השני אתם שומרים כאן על רבינו' יהודי?

והקצינים, ימ"ש, השיבו ביבשות: 'אל תשאלו אותנו שאלות כאלו. זו היא פוליטיקה גבוהה. קיבלנו הוראה מגבוה ואנחנו מבצעים אותה'.

ובמילים אחרות: הם לא יודעים ולא רוצים לדעת שום דבר. ההוראה הונחתה עליהם מלמעלה, מהדרגים הגבוהים ביותר, והם מחויבים לקיים אותה ככתבה וכלשונה, גם אם הם עצמם לא בדיוק מבינים מדוע ולמה.

להבדיל אלף אלפי הבדלות, גם אבות האומה הישראלית, אברהם אבינו ויונה הנביא, וכמותם כל הצדיקים ורועי הנאמנים של העם היהודי, לא שאלו שאלות. גם הם התייחסו אל ציוויי והוראותיו של מלך מלכי המלכים כאל 'פוליטיקה גבוהה', והרבה-הרבה יותר מכך, ולכן כשהקב"ה מודיע לאברהם שמחר הוא צריך לשחוט את בנו ולהעלותו כעולה תמימה על גבי המזבח, אין לו כל שאלות, ובלילה שלפני כן הוא עולה על מיטתו ונרדם.

כך גם יונה הנביא. כל הרעש שסביבו אינו מעניין אותו כלל וכלל. זה לא נוגע אליו. הרי אין באפשרותו לסייע להצלת הספינה. ואילו לגבי עצם הסכנה שבה נתונים כל יושבי האוניה - אלה כבר חשבונות שמימיים של מי שאמר והיה העולם, שאין לאיש רשות להרהר אחריהם או לשנותם, ולכן גם הוא, הנביא, יורד לירכתי הספינה ונרדם.

(הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א - הגדת חשוךי תמר)

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

מח"ס תשובות והנהגות

ארכיון 'עוז והדר'

שכל ההיתר הוא דוקא בתפילין דמצוה וניחא ליה שימכרו משא"כ בשאר דברים, אבל בסמ"ע שם כתב דתפילין אין אדם רגיל להקפיד בו אם יוצא באלו או באחרות, אבל בשאר דברים אף שמצוי לקנותו מ"מ חביב לאדם דבר שרגיל בו. ונראה דבנדון דידן יהא מותר אף לדעת הש"ך, דבגוונא דידעין בודאי דאין לו נפק"מ כלל בין חפץ של לחפץ אחר מודה הש"ך, אם כן הכא ודאי לא איכפת ליה במטריה שלו דוקא, ולכן מוצא האבידה ירשום לעצמו סוג המטריה שמצא, וכשהבעלים יתבעוהו ישיב להם כמוהו, ויכול מיד להשתמש בו או ליתנו לאחר.

ונראה שאפילו אם נחמיר בבגדים דאיתא בגמרא ב"ב (מו א) נתחלפו לו כלים בבית המשתה לא ישתמש בהם, היינו דוקא בבגדים מפני שאדם מקפיד על כליו אבל במטריה שאינו מקפיד על השימוש באחר, אין הוא מתנגד שאחר ישתמש בו, ובלבד שיקבל ע"ע המוצא לשלם לו ולקנות כיוצא בו ממש, והיינו לאחר שכבר המתין י"ב חודש כמ"ש, וכע"ז פסק בחת"ס חו"מ סי' קכ"ב בענין תכשיטין, רק דשם חמיר טפי הואיל ויש מקפידין על נזמיהן דוקא, ולכן כתב החת"ס שם שאין בהן פחת גדול, אבל בנד"ד דליכא קפידא כלל נראה דלכו"ע ירשום בפנקס דמיהם ויכול להשתמש בהן, וכן ראיתי במנחת יצחק חלק ח' סי' קמ"ו שהעלה כן לדינא.

ונראה שהנהוג כן צריך לקבל ע"ע להאמין אפילו בספק, שאם יבוא אחד ויטען דנדמה לו שהניח, והיה מכיר את המטריה בטביעות עין אם היתה ברשותו ולא מוכרה, רק שאין המטריה לפניו, דדינו כת"ח שנאמן בטביעות עין, והיה מסכים להתחייב לקנות מטריה ולתת לו, שהבעלים אינם צריכים להפסיד בזה שמסר המטריה לאחר או מכרו, ועיין ברמ"א שם סעיף כ"ד ד"א שאינו צריך בית דין, ויכול לשום ולקחתן באותו דמים, ונראה שבזמננו שהמחירים עולים מידי שנה בשנה המחירים עולים ראוי לקבל ע"ע לשלם ערך הראוי לקנות בשעת התביעה ואז יוצא בלי פקפוק. (ועיין בהגהות רע"א י"ד קע"ג שאין כאן חשש ריבית).

נמצא למעשה בנידון דידן דאינו צריך להחזיק המטריה לעולם, אלא אם המתין י"ב חודש שבדאי לא יביא יותר, נותנו לאחר או מוכרו, ובלבד שיתחייב שאם יבוא אדם ויתבע המטריה שיתן לו, דבכה"ג אינו מפסיד במכירתו מאומה.

ומיהו המנהג היום שאם נתחלפו חפצים שאין בני אדם מקפידים שיוחזרו להם חפצם, דבר השכיח מאד ברוב החפצים משתמש בשל חבירו [מובא בערוה"ש סימן ר"ס ס"ב] דתולה שמשמש בשלו, ושימוש זה כדמי שכירות, אבל אם ידוע שאבד, שכתב פתק נראה שאין להשתמש עד ששייכו לבעלים.

שיאמר שזה שלו, שאין רמאים הולכים לזכות בבגדים או מגבות משומשים של אחרים, ע"כ מצוי הדבר שלא התיימש כי בשעה שאיבד חשב עוד לקבל בחזרה, ואף אם אחר כך התיישב בדעתו שלא כדאי לטרוח ולשוב ולטפל בו, מ"מ אי אפשר לזכות בו שבאיסורא אתי לידה.

בכל אופן יעצתי לבעלי המקוה לכתוב מודעה בלשון המדובר ולתלותה בכניסה למקוה במקום בולט בזה הלשון: "אנו מודיעים בזה לכל באי המקוה כי מי שישאיר במקוה חפצים, ניתן לקבלם במקום פלוגי, וישמרו עבורו רק חודש אחד, אם תוך זמן זה לא יתבעו אותו יהיו שייכים להנהלת המקוה".

ונראה שבזה יצאו ידי חובת הכרזה, כי כל מי שאבד לו דבר מה יודע מקומו שהשאירו במקוה, ומשמש כאבן הטוען המיוחד לאבדות בעיר הקודש ירושלים, וכל שכן היכא שהשאירו בדרך הינוח ובא לדרוש את אבדתו ימצא אותו במקום המיועד לאבדות. ואף אם אחר חודש לא ימצא, הלוא מעיקרא כל הנכנסים למקוה על דעת הכי נכנסים שמקנה מאז להם, ואף דאולי יש אנשים שלא קראו מודעה זו ולא ידעו, מ"מ רובם יודעים ואולי תרוב [עיין סימן רנ"ט סעיף ג'], ודי בכך כנלע"ד.

שוב ראיתי במנחת יצחק חלק ח' סי' קמ"ו שמסיק גם כן הכי לדינא שיש לתלות מודעה כנ"ל ואחר הזמן עוברין החפצים לבעלות הנהלת המקוה, ובה יוצאין מכל חשש, וכן ראוי לתקן בכל מקוה ולתלות מודעה דמי שלא בא לקחת עד זמן מסוים יהיו שייכים החפצים להנהלת המקוה ועל דעת כן נכנסים.

ונראה שתוכן מודעה זו חלה על כל הנכנס למקוה, ואפילו לא ראה המודעה, דהלוא נכנס לפי תקנות בית המרחץ וזהו מתקנותיה, ובדאי לא היה נמנע ליכנס גם אם היה יודע מהמודעה.

האם מותר להשתמש במטרייה שנשכחה אצלי ולא נמצא בעליה?

שאלה: אדם שהשאירו בביתו מטריה (פרסול, אמברלר בלע"ז) ודרש וחקר בקרובים וידידים ולא מצא את בעליו, וכבר עבר למעלה משנה, ושואל מה עליו לעשות?

תשובה: בש"ע ח"מ (רס"ז סעיף כ"א) כתב במצא תפילין שם דמיהן ורשאי להניחם, שדבר מצוי הוא לקנות בכל שעה, ולפ"ז נראה דהוא הדין מטריה שמצוי לקנותו בכל שעה דרשאי לשומו ולהחזיקו לעצמו, וכשיבוא בעל אבידה יקנה לו מטריה כמותו, המצויה בשוק, אבל בש"ך וט"ז שם נראה

האם פרשיות של תפילין הוכשרו רק בדיעבד מחייבות הודעה לקונה?

שאלה: סופר כתב פרשיות והתעוררה שאלה ושאל לרב והכשיר בדיעבד - אם חייב להודיע לקונה.

תשובה: נראה שתלוי בזה שאם הסופר אינו דורש מחיר מיוחד עבורם אלא רק את המחיר המקובל בשוק אינו חייב להודיעו, כיון שהפרשיות כשרים די בכך, וכך הנהוג שמוכרים פרשיות כשרים ע"פ דין, אבל אם הסופר מפורסם למומחה עד שמשלמים עבור פרשיות שלו יותר מהפשוטים בשוק חייב להודיע לו, ואם לא עושה כן הרי הוא גזלן.

ונראה עוד שאם הקונה דרש ממנו פרשיות מהודרים דוקא, הנה שאלות אלו שצריך הוראת חכם וכגון שפסק להראותו לתינוק והראה לתינוק והכשיר, נראה דלא מיקרי מהודר. ואף ששאר הכתב בכל הפרשיות נאה ומהודר מ"מ כיון שצריך הוראה ושאלת תינוק להכשירו, ופסק שבדיעבד כשר, בזה גופא לא נקרא מהודר, וביותר לפי שביארתי במקום אחר (בחלק ב' סימן תק"ל) דיוק לשון הרמב"ם שבאמת מדינא צריך "שירוף כל הקורא בהם" ומה ששואלים תינוק הוא לידע אם גם התינוק קורא כן, והיינו דהיכא שלנו אין ספק אכתי מספקא לן בתינוק גם כן, שצריך שגם הוא יקרא כן, אבל כשלא ברור לנו אם כל אחד קורא כן לא מועיל להראות תינוק, לדעת הרמב"ם, ע"ש. וזה פשוט שאם לדעת הרמב"ם לא כשר לא נקרא מהודר, ובמק"א ביארתי שאדם שיש לו אתרוג נאה מאד רק שיש ספק בכשרותו, ולוקח גם אתרוג אחר פחות נאה אבל בלי ספק בכשרותו, גם מצות נאה לא קיים בראשון, דנראה שספק בכשרותו זה גופא חשיב חסרון גם במצות "זה אלי ואנוהו", ודנתי לפ"ז בהנהגת הגר"ח מבריסק זצ"ל שלקח אתרוג נאה ספק מורכב נאה כדי לקיים מצות הידור, ואחר כך נטל אתרוג כשר פחות נאה, וצ"ב שבספק מורכב אף דנאה כיון דיש ספק בכשרותו זה גופא חשיב לא מהודר, ויש לומר דמכל מקום כיון שלוקח שניהם לא נחסר בהידור מצוה ואכמ"ל.

בגדים ומגבות שהשאירו אנשים במקוה ולא תובעים אותם לעולם

שאלה: מה דין בגדים ומגבות שהשאירו אנשים במקוה ולא תובעים אותם לעולם?

תשובה: נראה דבכגון דא אין יאוש בעלים, ואפילו בחפצים שאין בהם סימן, דכיון שהרגילות היא להשאיר האבדות שנמצאו במרחץ עד שישובו הבעלים לקחתם, במרחץ עד שיוחזרו ובבגדים או מגבות מקובל להאמין לכל אדם

הגאון רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א ראש בית הוראה הכללי ירושלים וגאב"ד מרכז פתח תקוה

השגחה על מבשלת נכריה

שאלה: נכריה המטפלת בכל ניהול משק הבית, האם זקוקה להשגחה תמידית ובכללה בבישול המאכלים, משום "בשר שנתעלם מן העין", או שדי כשיודעת שנכנסים ויוצאים בכל עת.

תשובה: אם בעל הבית "יוצא ונכנס", אין שאלה כלל ומותר. וכשיודעת שלא ישוב בזמן הקרוב לבית, ואין לה אינטרס מההחלפה - לרמ"א אין לאסור, ולפוסקים כהשו"ע יש להחמיר בזה.

ביאור הדברים: נחלקו הרמ"א והמחבר (יורה דעה סג, א) האם חוששים שהוחלף בשר כשר בטריפה כשלא הושגח, אך גם אין חשש שהוחלף. למחבר חוששים, ולרמ"א כשאין חשש שהוחלף לא נאסר הבשר. ויש להוסיף שלא רק שאין לה 'רווח' מההחלפה, אלא אם תיתפס בקלקלתה אף תאבד את מקום העבודה.

משום שמה שלא נכלל באיסור [כגון בבישולי עכו"ם כשישראל הדליק את האש, למרות שאחר כך הנכרי בישל הכל אין בזה איסור כלל - יו"ד קיג, ז בהג"ה] לא נאסר אלא במקרה שיש חשש ועניין לנכרי להחליף את הבשר.

לגבי בשר ללא חותם המונח במקור וכדו', אם הבשר נשאר באותו מקום כפי שהיה בביקורו הקודם, די בזה, כמבואר ברמ"א (סג, ב) "אם מצאו במקום שהניחו, המנהג להקל". ואם חפץ שתוציא את הבשר ותבשל, די בזה שיבדוקה כשנכנסת שאין עמה בשר וינעלו את הבית.

שליח נכרי למאכל בשרי

שאלה: האם ניתן לאכול ארוחה שהוזמנה ממסעדה בכשרות מהדרין, כאשר המשלוח נכרי ואין זה סגור בחותם בתוך חותם, כך שיכול להחליפו בבשר טריפה.

תשובה: השאלה נוגעת אף כאשר המשלוח הוא ישראל החשוד במאכלות אסורות, כמבואר בשלחן ערוך (יורה דעה קט, ב) שהחשוד לאכול דברים אסורים, אף הוא חשוד להחליף. אך יש להקל משום שהוא ירא להפסיד את מקום העבודה באם יתברר שהחליף את ההזמנות. וכן הורו הגר"ש ז"ל א"ערכא (שבט הקהתי ג, רכח) והאגרות משה (מסורת משה ב קסח, יד) "אין לחוש לבשר שנתעלם מן העין כשנכנסת שמרטפית נכרית לתוך ביתו, דאין סיבה בזמננו לחשוש לזה דלמה תרצה לשנות את בשרו".

ובמטעמי השלחן (סג) כתב שבשעת הדחק יש להקל אף לדעת המחבר. ונראה שכוונתו להקל בהפסד מרובה או לצורך סעודת שבת.

ארכיון 'עוז והדר'

ואילו שאר השכנים פטורים כיון שאצלם אין זה "מזוזת ביתך".

וכעין זה אף בגג שכל השכנים רק מניחים בו דוד שמש ושכן אחד משתמש בו, רק הוא מחויב במזוזה, משום שהמחייב במזוזה הוא אם נידון כ'ביתך' ולשכנים אין זה בית. אמנם במעקה כולם חייבים, כיון שהמחייב הוא "מעקה לגגך" אך אם לא משתמשים בגג אינו מקום סכנה ופטור, אך כשיש מי שמשתמש בו, שוב נידון כמקום סכנה וכולם חייבים בבניית המעקה.

דירת חתן וכלה

שאלה: חתן שבא לגור בדירתו החדשה רק בליל הנישואין, האם יכול לקבוע את המזוזה כבר בשעה שמסדר את חפציו בדירה.

תשובה: עדיף לקבוע בשעה שנכנס לדור בה בליל הכלולות (כהמג"א הנ"ל). אמנם אם טרחה היא לקבוע בשעה מאוחרת כששב מהחתונה, יכול לאכול שם ארוחה בזמן שמכניס חפציו, ובוזה ייחשב כמקום מגורים ויקבע המזוזה מיד.

בית הוראה

שאלה: האם בפתח 'בית הוראה' יש לקבוע מזוזה בברכה.

תשובה: אין לברך בקביעתה, משום שדווקא בבית המדרש יש אומרים שחייב (יורה דעה רפ, י) וביאר הש"ך שהוא משום התלמידים האוכלים וישנים שם (ואף בזה מסיק השלחן ערוך שלא לברך עליה), בשונה מבית הוראה שאין בו תשמיש דירה. וכעין זה כתב הגר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות א, תכח) "בחנות או משרד שאין ישנים שם בלילה אין לקבוע מזוזה בברכה. ודלא כמו שנוהגים היום כשפותחים משרד, מזמינים ציבור לקביעת המזוזה ומברכים עליה".

ברכה בעת אחיזת תיק התפילין

שאלה: האם מותר לברך ברכות השחר כשמחזיק בידו את תיק התפילין והתפילין.

תשובה: כיון שלא מסיח דעתו מחמת כן מהברכה, מותר. ומה שכתב השלחן ערוך (צו, א) שלא לברך כשהם בידו, כבר כתב המגן גיבורים (שם) שמה שכתב "לא יאחזנו סתם, היינו בסתם בני אדם שאין מכוונים לבם על ידו", אך כשלא מפריע לכוונתו, מותר. (שם סד)

קביעת מזוזה וחנוכת הבית

שאלה: עבר להתגורר בבית חדש, אך דוחה את 'חנוכת הבית' עד שסיים שיפוץ ואבזור הדירה כמות. האם יכול אף לדחות את קביעת המזוזות כדי שיקבעם בחנוכת הבית.

תשובה: כיון שכבר גר בבית, חייב לקבוע מזוזה בכל חדר וחדר. וחלילה מלהמתין עד לחנוכת הבית משום שבכל יום ויום שמתעכב מלקבוע מבטל מצות עשה של מזוזה. שמחת 'חנוכת הבית' אינה קשורה למזוזה, אלא עניינה הודאה לה' על שחננו בדירה משלו. ועיקר ההודאה לה' שמקיים מצוותיו ולא דוחה (צינוי הלכה - אבלות תפד). ולכשיסיים כל ההכנות יעשה סעודת חנוכת הבית ויאמר מזמור שיר חנוכת הבית.

זמן קביעת מזוזה בהעברת דירה

שאלה: מתי הוא הזמן היותר נכון לקביעת מזוזה: מיד לאחר שהכניס את החפץ הראשון, או רק לאחר שסיים להכניס כל חפציו. ומה הדין כאשר מכניס חפציו ביום א', ובא לדור רק למחרת.

תשובה: יקבע מזוזה רק לאחר שהכניס את כליו ובא לגור. כמבואר במג"א (ס"ו, יט, א) "חובת הדר היא, וכל זמן שאינו דר בתוכה, פטור ממזוזה". וכל זמן שעסוקים בהכנסת החפצים, נחשב שרק מכשירים את הדירה למגורים.

ושמעתי ממו"ר מרן הגר"ש אלישיב שמיד עם סיום הכנסת החפצים עד למחרת שבא לגור, אין הבית נידון 'בית האוצר' החייב במזוזה, משום שדווקא כשעשוי להכניס ולהוציא ממנו חפצים נידון כבית האוצר, כפי שבזמננו אכסנו בו עצים, שמן ויין לזמן ממושך ולא כשמכניס בו ריהוט וכדו' לצורך קבע בלא כוונה להוציא משם.

אמנם אם קבע את המזוזה קודם שבא לגור, אינו צריך לשוב ולקבעה בברכה, בהסתמך על המבואר במסכת מזוזה (ב, יא) "בית חדש כיון שגמרו חייב במזוזה" אף שאין פוסקים כמותו.

מחנן לשימוש פעמיים בשנה

שאלה: מחנן שמניחים בו רק את דפנות הסוכה וכיו"ב דברים שמוציאים ממנו רק פעמים בודדות בשנה, האם חייב במזוזה. ומה דין פתח המוביל למעבר למחסנים אלו, כאשר אחד השכנים משתמש במחנן למגורים.

תשובה: שמעתי ממרן הגר"ש אלישיב שפטור ממזוזה כמבואר לעיל שאינו נידון כבית האוצר. אמנם אם נכנסים ויוצאים פעם בחודש מתחייב במזוזה.

ובאשר לפתח המוביל למעבר למחסנים מעין אלו, רק השכן שמשתמש בו לדירה חייב במזוזה,

מילין יקדין ויהיושים נפלאים מלוקט
מדברות קדשו ותורתו של
רבי דוד חי אביהצירא שליט"א

מילה תא חז תא

חז תא דאורייתא
יסוד חדש ונפלא על הפרשה

כפי חינוך בניו זוכה אף הוא להגיע לידיעת ה'

הראשונים שהכירו את הבורא בקריעת ים סוף, כי הכל תלוי בחינוך הקטנים לתורה וליראת שמים. וכשהוציאנו ה' משם ציווה לספר וללמד לבנים והנכדים תורה ומצוות ואז יהיה קיום לבני ישראל בהיפך מעצת פרעה.

**על ידי שיראו בניו את מעשיו הטובים
למדו ממנו ויעשו כמעשהו**

הנביא אומר (ישעיה כ"ד) 'הבאים ישרש יעקב יציץ ופרח ישראל ומלאו פני תבל תנובה'. כתב לבאר הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ע"ה, ששאל אביו זי"ע הלא כתוב (במדבר י"ז כג) 'והנה פרח מטה אהרן וגו' ויוצא פרח ויציץ ציץ' וגו', שהפרח קודם הוא לציץ. ומדוע כאן כתיב 'יציץ ופרח'. ותירץ על פי מה שכתב האר"י הקדוש ע"ה (ליקוטי תורה נצבים) בפסוק (דברים כ"ט) 'הנסתרות לה' אלקינו, שאהבת ה' יתברך ויראתו צריך להיות רק לה' אלוקינו, כי האדם צריך להסתיר את עבודתו הפנימית, כדי שרק ה' היודע תעלומות לב ידע האמת, ושום אדם אחר לא ידע.

אך 'והנגלות' - מעשה המצוות צריך להיות בנגלה, 'לנו ולבנינו' - כדי שילמדו הבנים. עד כאן דברי האר"י"ל בתוספת ביאור של הרה"ק מבעלזא. ממשיך רבי אהרן מבעלזא ואומר, וישנם אנשים אשר אינם משגיחים על הבנים שלהם ללמד אותם תורה ומצוות, והלא מוני המצוות אינם מונים לימוד התורה ולימוד הבנים לשתי מצוות, אלא במצוות לימוד התורה הם מביאים המצווה של 'ושננתם לבניך'. וזאת, כי מצות לימוד התורה של האדם אינה נשלמת אלא כשלומד גם עם בניו.

וזה הרמז בפסוק 'הבאים ישרש יעקב, כאשר רוצים להשריש קדושת יעקב אבינו בדורות הבאים. נצרך שיהיה 'יציץ' - האדם עצמו, כשהיה בבחינת 'יציץ' שהיא מדרגה מאוחרת מפרח, ומורה על מעשיו הטובים ועבודת ה' יתברך שלו, אז יתקיים בו 'ופרח ישראל', שעל ידי שיראו בניו את מעשיו הטובים ילמדו ממנו ויעשו כמעשהו.

תלוי בחינוך הילדים לתורה ולמצוות, ולכן ברוב רשעותו התנכל ביותר לתינוקות וגזר להפילם ביאור, שהרי אם אין גדיים אין תיישים (ב"ר מב"ג), וזכו התינוקות שמן השמים הצילו אותם ודאגו לכל מחסורם בעודם בשדה, והם שהכירו את הקב"ה תחילה בקריעת ים סוף.

כן מוצאים אנו בדברי משה רבינו אל פרעה שהקדים הנערים לפני הזקנים 'בנערנו ובזקנינו נלך בבנינו ובבנותינו' (שמות י"ט), וגם אז ביקש פרעה ברוב רשעותו למנוע מהם מללכת בדרכי אבותיהם, ואמר למשה 'לכו נא הגברים ועבדו את ה'', ואילו את הקטנים ביקש להשאיר במצרים ולמונעם מעבודת ה', עד שהכניע ה' את ליבו במכת בכורות ועל כרחו שילח את הקטנים יחד עם הגדולים, והתינוקות הללו זכו להיות

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' (י"ב).

המחנך בניו ומגדלם כראוי זוכה שיכנסו הדברים גם בלבו, ויוסיף גם להתעלות בעבודת ה', כמו שפירש בתולדות אדם להרה"ק ר' יהושע מאוסטרובצה ע"ה (בא ד"ה א"י ולמען) על הפסוק 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך' ומסיים 'וידעתם כי אני ה'', שעל ידי חינוך ולימוד הבנים גם האבות בעצמם יתעלו מעלה מעלה בידיעת ה'. כי ענין הידיעה רומז למידת הטהרה, וכפי חינוך הבנים לעבודת ה' זוכים לתוספת טהרה המקרבת את האדם לידיעת ה'.

עתיד כלל ישראל תלוי בחינוך הבנים
ואת זה רצה פרעה לבטל ולהפריע לחינוך הבנים כי ידע שכל קיום בני ישראל

מילה דפליאה

כשעמל לספר לבניו ולהדריכם לעבודת ה' זוכה לאריכות ימים

ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' (י"ב).

בדברי המסורה מצינו כי פעמיים כתוב בתורה 'ולמען', האחד כאן 'ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו' וידעתם כי אני ה'', והשני 'ולמען תאריכו ימים על האדמה' (דברים י"א ט), ולרמז בא שכפי מה שעמלים לספר נפלאות לצאצאים ולחנכם כראוי, כן זוכים לאריכות ימים ושנים.

ואפשר עוד להוסיף על פי דברי החתם סופר בתורת משה (כי תבוא ד"ה והותירך) שלכל אדם יש שליחות קצובה בעבודת ה', וכיון שהשלים שליחותו הרי הוא ראוי להסתלק מן העולם, אמנם אם הוא מחנך בנים ותלמידים לעבודת ה' אזי הוא זוכה לתוספת ימים ושנים כדי להוסיף וללמד, וזהו שכתוב (דברים ל"ט) 'והותירך ה' אלקיך וגו' בפרי בטןך', שבזכות הבנים והתלמידים [כי גם התלמידים בכלל בנים] יזכה לתוספת ימים ושנים חיים. וכן כתב גם בפתוחי חותם (שבהקדמת שו"ת חתם סופר י"ד) שמטעם זה רואים צדיקי הדורות שזוכים לאריכות ימים ושנים, אף שבדאי השלימו בנערותם כל שליחותם בעולם הזה, אמנם כיון שרבים צריכים להם ללמוד מהם תורה ויראת שמים על מאריכים שנותיהם בעולם לצורך לימוד תורה לרבים.

ברזא דאח"ד רמזים נפלאים על סדר הפרשה

ראשית אומתנו במסירות נפש

למסור נפשותינו עליה, היו האבות מוכנים בכל עת למסור נפשם בעדה אחר שזה כל חיותם בעולם.

עבד ה' האמיתי נפטר מכל צרותיו

כאשר מקבל על עצמו עבודת שלימה כדרך אבותינו הקדושים הרי שזוכה להסיר מעליו מוטות עול הגלות. שכן אומרים בהלל (תהלים קטז טז) 'אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי'. ויש לפרש, כי לעתים באים על האדם מיני יסורים בכדי לעורר אותו לעבודת ה', ואם האדם מתעורר מעצמו לעבודתו יתברך שוב אין צורך להביא עליו יסורים.

[כמבואר באור החיים (דברים ד כט): כנגד העושה תשובה הגם שלא שמע קול נוגש, אמר 'ובקשתם משם את ה' אלהיך', שיתעוררו הלבבות לחיבת אלהיהם, 'ומצאת', והגם שיש בידך עבירות חמורות כאמור בסמוך 'ועבדתם שם אלהים אחרים' וגו' אף על פי כן פטורים אתם מהיסורין ודי לכם התשובה, והטעם 'כי תדרשנו בכל לבבך', שתשובה כזו היא תשובה שלימה בכל לב ובכל נפש].

ועל פי זה יתבאר לשון הכתוב 'אני עבדך בן אמתך', כי העבדים נחלקים לשני מינים, יש עבד שזה מקרוב הובא אל בית אדוניו ובכל שעה הוא מטכס עצה איך להימלט לחופשי. מאידך יש עבד שנולד לאימו שאף היא שפחה בבית האדון, וכיון שהוא בן שפחה ומשפחתו משפחת עבדים אינו חפץ כלל לצאת לחורין ובכל אשר יפנה שם עבד עליו.

בכך מבואר לשון הפסוק: מאחר ואני 'בן אמתך' כעבד בן עבדים אין בליבי שום מחשבה לפרוק מעלי עול העבדות, ואם כן 'פתחת למוסרי' כי אין עוד צורך לאסור ולקשור אותי במוסרות, וגם בלעדיהם לא אבקש להשתמט מעול עבודתו יתברך.

מצות הפסח כוללת בתוכה את כל מצוות התורה, מאחר שבה הכניעו את כוח עבודה זרה של מצרים כמאמרם ז"ל (שמות רבה טז ב) 'משכו וקחו לכם' (שמות יב כא), כלומר משכו ידיכם מעבודת כוכבים, וקחו לכם צאן ושחטו אלהיהם של מצרים ועשו הפסח. והיינו כי עבודתם של מצריים היתה לטלה ובני ישראל שחטו אותו לנגד המצרים במסירות נפש, ומכוחה נכנסו בקבלת עול תרי"ג מצוות. רמז לדבר כי 'פסח' במילואו - פ"ה סמ"ך ח"ת עולה במספר תרי"ג, לרמז שכולל כל תרי"ג מצוות [פנים יפות (פר' בא יג ח), ובזה פירש שם את האמור בהגדה של פסח, שהבן הרשע שהפקיע עצמו ממצוות הפסח הרי כופר בעיקר והוציא עצמו מן הכלל, ופירש הדברים שהוציא עצמו ממצות הפסח שהיא כוללת כל המצוות ולכן הוא ככופר בעיקר. וראה עוד שם (פר' תולדות כו כח) שפירש על פי זה דברי יצחק אבינו 'ואוכל מכל', כי הגדי שהביא לפני יעקב אבינו היה כנגד קרבן פסח (פרקי דר"א פל"ב), וזהו 'ואוכל מכל' שהיה נכלל באכילתו כלל תרי"ג מצוות], וזהו גם הרמז בדברי חז"ל (זבחים פ"ה מ"ח) הפסח אינו נאכל אלא למנויין, שיש למנות את ה'פסח' במילוי אותיותיו כדי לעמוד על סודו המכוון כנגד תרי"ג מצוות.

לפיכך כל הירא וחרד מה' יתברך וחפץ לעבדו עבודה תמה ונקיה בלב שלם ובנפש חפצה כעבד נאמן לפני אדונו וכבן המשרת לפני אביו, הרי הוא מקיים את כל מצוות ה' במסירות נפש כפי הטבוע בנפש כל יהודי, וזהו הלימוד מהאבות הקדושים אשר היו מקיימים כל מצוות תורה אפילו שלא הצטוו עליהם, ובנבואתם זכו להשיג כל התורה ומצוותיה בעמל וביגיעה, ואף מצוה לא הייתה קלה בעיניהם להיפטר ממנה, והיו מוכנים למסור נפשם על כל אחת ממצוות התורה, ואפילו מצוה קלה שאין אנו מחויבים

ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עגת מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתממה וגם צדה לא עשו להם (יב, לט). וברש"י וגם צדה לא עשו להם - לדרך. מגיד שבחן של ישראל שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה אלא האמינו והלכו הוא שמפורש בקבלה (ירמיה ב, ג-ג) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה שכתב מפורש אחריו קדש ישראל לה' וגו'.

סימן לבנים נתקיים כבר בארץ מצרים, שמסרו בני ישראל נפשם בלקיחת קרבן פסח שהוא יראתם של מצרים, כדאיתא בטור (או"ח סי' תל): שבת שלפני הפסח קורין אותו שבת הגדול, והטעם לפי שנעשה בו נס גדול, שפסח מצרים מקחו בעשור [וכו'] ולקחו להם כל אחד מה לפסחו וקשר אותו בכרעי מטתו, ושאלום המצריים למה זה לכם והשיבו לשחטו לשם פסח במצות השם עלינו, והיו שיניהם קהות על ששוחטין את אלהיהן ולא היו רשאים לומר להם דבר, ועל שם אותו הנס קורין אותו שבת הגדול.

והרי הכתוב מעיד ואומר (ירמיה ב) 'זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה', שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צידה אלא האמינו בה' והלכו אחר דברו, וכן היתה הליכתם במדבר הגדול והנורא ארבעים שנה, וגם בכניסתם לארץ לא הרהרו כיצד יתגברו על כל המלכים והאומות ששכנו שם, וכל כוחם היה מירושת האבות הקדושים שתהיה כל הנהגתם למעלה מדרך הטבע, כי הבא לעבוד את ה' יתברך ולקיים את התורה אין לו דרך אחרת, אם לא במסירות נפש שלא על פי חוקי הטבע.

מצות פסח שקולה כתרי"ג מצוות

וזוהי חשיבותו של קרבן פסח, כי

מילין יקירין

פרקי הדרכה ועבודה ה'

משה ואהרן כללו עצמם יחד עם כל ישראל

בקיום מצוה זו גם אמונת ה' ואמונת חכמים. אמנם משה ואהרן לפי ששמעו מצוה זו מפי הגבורה חסר להם החלק של אמונת חכמים שבקיום המצוה, לפיכך כללו עצמם בתוך כל ישראל שקיימו מצוה זו גם מתוך אמונת חכמים, וזהו 'כן עשו' אף משה ואהרן כן עשו, פירוש על ידי התכללות נחשב גם למשה ואהרן שקיימו את המצוה בשני הפרטים באמונת ה' ובאמונת חכמים.

עוד יש לפרש בענין אחר עפ"י הידוע מספרים וסופרים שכדי שאדם יוכל להשאר בדרגת הקדושה יש לו להיות מוסיף והולך כל זמן ועת, כמו שכתוב (תהלים קט"א) 'אשרי תמימי דרך ההולכים בתורת ה', 'אם בחוקותי תלכו' (ויקרא כ"ג), אתה לך לפני ה' בארצות החיים' (תהלים קט"ז), 'מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחרי' (משלי כ"ז), 'אנכי הולך בדרך כל הארץ והתחזקת והיית לאיש' (מלכים א' ב, ב), וכן מצינו בחנוך שנאמר בו (בראשית ה' כד) 'ויתהלך חנוך את האלהים', ובנח שנאמר בו (שם ט"ו) 'את האלהים התהלך נח', ועל כולנה אבי האומה הישראלית אברהם אבינו ע"ה 'וילך אברהם כאשר דיבר אליו ה' (שם י"ב ד), וברמז 'כאשר דיבר אליו ה' להיות הולך מדרגה לדרגה.

וזהו שאמר הכתוב 'וילכו ויעשו בני ישראל כאשר ציוה ה' את משה ואהרן כן עשו', שעמדו על כך מדוע נכפלו הדברים ונאמר 'כן עשו', ועל פי דרכנו למדנו שהכונה שבא לומר 'כן עשו' על הענין הנוסף על עצם עשייתם את המצוה, שהם עשו וקיימו את ההליכה וההוספה מחיל אל חיל.

ולכן מצינו ש'מצוה גוררת מצוה' שכדי שתשאר השפעת המצוה צריך להמשיך לעוד מצוה, והמצוה מסייעת לו לאדם וגוררת מצוה נוספת וכך יהיה לקדושת המצוה מקום של קבע. והאדם שמקיים 'מי יגור באהלך' שחי בעולם כגר, שזוכה לקדושה הקבועה בו, צריך להיות מוסיף והולך כדי שאכן תשאר בו הקדושה.

תורה ואהרן גם הוא זכה שדיבר אתו ה', אבל לא הסתפקו בכך אלא השתוקקו להיכלל בתוך כלל ישראל, כי מצוה הנעשית בכלל ישראל יחדיו יש בה כח עצום ונשגב [כך פירש הרה"ק רבי שלום מבעלזא ע"ה (מדבר קדש בא ד"ה וילכו ויעשו): מצות קרבן פסח היתה המצוה הראשונה שקיימו ישראל ביציאתם ממצרים, וכיון שלא הורגלו במצוות לא ידעו לעשות מצוה בשלימות בקדושה וטהרה, על כן הסכימו כולם שיעשו מצוה זו 'כאשר ציוה ה' את משה ואהרן', כלומר שהיו מכוונים בעשיית המצוה שתעלה לפני ה' עם כוונת מעשה המצוה של משה ואהרן, שהם בודאי עשו המצוה בשלימות. ולכן אמרה תורה ד"אף משה ואהרן כן עשו' היינו שגם הם עלה בדעתם איך לקיים מצוה ראשונה זו בשלימות והיו מכוונים עצמם להכלל עם מעשה המצוה של כלל ישראל, דמצוה שנעשית ע"י כלל ישראל היא בודאי בשלימות].

בכל מצוה יש אמונה וכבוד חכמים שלא היו למשה ואהרן לפיכך כללו עצמם עם ישראל

ועל פי המסופר ברבי אלימלך ע"ה מבואר התירוץ ביתר עומק, שהנה בכל מצוה שהאדם מקיים מלבד עצם קיום המצוה נכללת בזה גם מצות אמונת ה' יתברך שציוה עליה שהיא יסוד כל המצוות, וכמו כן נכללת בה מצות אמונת חכמים, שכן חכמי ישראל מסרו לנו את אופן קיום המצוה מדור לדור עד משה רבינו ע"ה מפי הגבורה.

וזהו 'וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואת אהרן' להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצוות משה ואהרן, והיינו שבני ישראל לא שמעו בעצמם מצוה זו מפי הגבורה האמינו למשה ואהרן שנצטוו עליה מפי הקדוש ברוך הוא, ונמצא שנכללו

וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו (יב, כח).

ראו ראינו במשנתם של גדולים וצדיקים עד כמה השתוקקו לקיים מצוות חכמים שבכך מקיימים דברי התנא באבות 'המכבד את התורה' בכך שמכבד את החכמים שכל כולם אש יוקדת של תורה. מסופר **שהרה"ק רבי אלימלך מליז'ענסק ע"ה** שבת פעם בעיר אחת, ובהיפרדו מאנשי העיר לשוב לביתו הלכו כולם רגלי כבדת דרך ארוכה אחר המרכבה שבה נסע הרבי רבי אלימלך, כדי ללוותו כפי הראוי לכבודו, ומה גדלה תמיהת המלואים כשהבחינו לפתע שרבי אלימלך ירד מן המרכבה והולך אתם יחד רגלי. כששאלוהו על כך הסביר להם את פשר התנהגותו התמוהה, שבראותו את גודל התלהבותם והשתוקקותם בקיום מצות כיבוד חכמים שהוא כבוד התורה רצה להתכלל עמם במצוה רבה זו.

בכך מבאר הרה"ק **המהרי"ד מבעלזא ע"ה** מה שהוקשה למפרשים על הנאמר (שמות יב כא) 'ויקרא משה לכל זקני ישראל ויאמר אליהם משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם ושחטו הפסח', ונאמר שם (פסוק כח) 'וילכו ויעשו בני ישראל כאשר ציוה ה' את משה ואהרן כן עשו', וקשה, הרי כבר אמר בתחילה 'וילכו ויעשו בני ישראל' ומהי התוספת 'כן עשו' שגם משה ואהרן עשו כאשר ציוה ה' [כפירוש שפירש רש"י: 'כאשר ציוה ה' את משה ואהרן', להגיד שבחן של ישראל שלא הפילו דבר מכל מצות משה ואהרן. ומהו 'כן עשו', אף משה ואהרן כן עשו], וכי יעלה על דעת אי מי שמשה ואהרן לא עשו כרצון ה'. חלילה מלומר דברים כאלו.

אלא משה ואהרן ודאי עשו כאשר ציוה ה', ועשו זאת בכוונות רמות ונשגבות הידועים להם ולא היה מי שהשיג כמותם בסודות המצוה גבוה מעל גבוה. אך משראו את ההתעוררות של בני ישראל, קיבלו חשק ותשוקה לעשות עמהם, אפילו שהם היו במדרגה הרבה יותר גבוהה, משה קיבל

יצא לאור ע"י מכון אור לישראל
© כל הזכויות שמורות
אין להעתיק או להפיץ ללא אישור
מפורש בכתב ממכון אור לישראל

ובחרת בחיים

גליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שלישי: בסערות הימים ויקם מלך חדש: מולאי איסמעיל

בשנת תל"ב, מת המלך ראשיד באופן פתאומי, על כסאו עלה אחיו, יורש העצר, מולאי איסמעיל, שישב עד אז במקנס. היהודים שסבלו רבות תחת אחיו מולאי ראשיד, נשמו כעת לרווחה. איסמעיל לא הגיע עם רקע של שנאת יהודים, אדרבה, הרבה מאד מהם נמנו על אנשי סודו ועושי דברו. עוד בחיי אחיו התגורר מולאי איסמעיל במקנס, ושימש כמושל העיר וגלילותיה צפרו סאלי וראבאט, וגם אז היה יחסו אל היהודים מצוין, ואיפשר את פריחתן של הקהילות ההן עד כדי כך שיהודים רבים עזבו את קהילותיהם שבשאר מרוקו, ובאו להתגורר בגלילות מקנס. עובדה שהעצימה כמובן את פריחת מקנס וצפרו, סאלי וראבאט עוד יותר.

כעת, עם התמנותו למלך מרוקו, הפך איסמעיל את עירו מקנס לעיר הבירה של מרוקו, במקומה של הבירה המסורתית פאס. בעקבות זאת עבר גם מרכז הכובד העסקי של יהודי מרוקו למקנס, ובה ובגלילותיה התגוררו ה"נגידים", שמטבע הדברים היו באי-כח היהודים בפני השלטון. השפעתם היתה רבה גם על גויי הארץ, בזכות הקשרים הטובים שהיו להם עם המלך ומנגנון החצר שלו.

שנות שלטונו הראשונות של מולאי איסמעיל התאפיינו איפוא בפריחה מחודשת של הקהילה היהודית במרוקו בכלל ובמקנס וגלילותיה בפרט. רוב המסחר והתעשייה במרוקו בימים ההם נשלטו בידי היהודים, והם זכו לעושר וכבוד, שלווה השקט ובטח. קהילת היהודים במרוקו פרחו בעושר ואושר בשנים ההם, עד כדי כך שאף בעת מגפת הדבר של שנת תל"ח, הרעב הגדול שבא אחריה, והיוקר המאמיר בעקבותיו, נפגעו היהודים בצורה אפסית, יחסית לכלל האוכלוסיה:

"בשנת תל"ח עד שנת ת"מ היה דבר כבד מאד עד שהיו מתים בפאס במדינה בכל יום אלף, וברחוב היהודים בכל יום כ"ד נפשות בערך. ואח"כ היה גם רעב ויוקר אך היהודים לרוב עושרם לא הרגישו ביוקר..."

הפך לבם לשנוא עמו

עם עלותו של מולאי איסמעיל לכס המלוכה, החל לבסס את שלטונו. אט אט, בתהליך שנמשך כעשרים שנה, הרחיב את מלכותו עד שפרש את מרותו המלאה על מרוקו כולה. הוא היה מלך אכזר במיוחד שלא חנן פני איבים, ונודע כאחד המלכים האכזריים במיוחד בהיסטוריה העולמית כולה. מאידך, נודע לימים כאחד החזקים שבמלכי מרוקו אם לא החזק שבהם, שהצליח לבסס את מרוקו, לייצב בה את השלטון ולהצטייד את ארצו קדימה. אפס, בחצי ימי מלכותו התקיים בו במולאי אסמעיל מה שאמר הכתוב על פרעה ועמו: "הפך לבם לשנוא עמו, להתנכל בעבדיו!" יחסו אל היהודים השתנה מן הקצה אל הקצה. הוא החל להציק להם ולרדוף אותם ויחסו הרע אליהם הלך והתגבר, הלך והחמיר ככל שנקפו השנים. היו אלו שנות שבר גדול ליהודי מרוקו, שכבר זכו סוף סוף לכמה שנות רווחה ושגשוג, והתרגלו לחיי נוחות, והנה שוב נהפך עליהם הגלגל לרעה.

כבר בשנת ה'ת"נ, ח"י שנים אחרי עלותו למלוכה, וכמעט במקביל להחלת שלטונו המוחלט על כל גלילות מרוקו, התנכל מולאי איסמעיל ליהודים הדלים בכפר "צאר בן משעאל" הסמוך לעיר תאזא ונקרא על שמו של מושלה היהודי של תאזא מלפנים, ר' אהרן בן משעאל. מולאי איסמעיל הורה לגרש את כל יהודי הכפר, בהם משפחות שהתגוררו בו עשרות בשנים, ולנשלם מכל רכושם.

פניני אור החיים

למען יאמינו

ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אשר שמתיו בם וידעתם כי אני ה' (יב)

כשאנחנו קוראים בתורה את העונשים שפרעה קיבל על מעשיו הרעים, מרחפת ברקע תחושת נקם, קל-נקמות השם קל-נקמות הופיע.

כאלו מעשים רעים עשיתם, פרעה והמצרים, כעת תקבלו את העונש שלכם.

האור החיים הקדוש מלמד אותנו שהמכות שפרעה קיבל, וכן כמובן הגיעו לו, נועדו בכלל כדי...

שהאמונה תתחזק בלב שלנו! של עם ישראל! כשאדם רואה משהו מוזר ומאוד לא שגירתי, המראה נחרט בזכרונו.

העובדה שפרעה הרשע קיבל עשר מכות, וכדברי חז"ל שכל מכה הייתה מורכבת מכמה וכמה מכות, אסון על אסון על אסון, זה לא דבר שרואים כל יום.

מלבד עצם העונש, היו המכות עצמן חריגות בכל קנה מידה, המים נהפכים לדם, נחילים עצומים של צפרדעים מציפים את הארץ, וכן בשאר המכות שהראו שהשם שולט באופן מוחלט בכל הבריאה, כל אלו יש בכוחם לחרוט את הדברים בלבנו, ולחזק את האמונה בהשם בתוך לבנו.

ובשלטונו של האור החיים הקדוש: כי אין תכלית הכוונה בהבאת האותות בקרבו לעשות נקמה בפרעה, אלא לחזק האותות שהם עיקר האמונה בלב ישראל!

למען תספר באזני בנך - וידעתם כי אני השם!

השראת השכינה

דברו אל כל עדת ישראל לאמר בעשור לחודש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבתו ללכת: (יב)

אפשר להתייחס למצוה כמו פקודה, ה' אמר לנו לעשות כך וכך ואנו מקיימים את דבריו.

זה נכון. אבל יש במצוות מימד עמוק הרבה יותר. מצוות מקשרות אותנו לקב"ה.

הקב"ה אמר לנו אם אתם לוקחים את התורה, אתם זוכים להשראת השכינה. יחד עם התורה 'קחו אותי עמכם'.

אומר האור החיים הקדוש, במצוה הראשונה שנצטוו ישראל, מרמות לו התורה את הדבר הזה.

דברו אל כל עדת בני ישראל לאמור,

ויקחו להם איש שה לבית אבות, שה לבית לו היה כתוב 'ויקחו שה לבית אבות', הייתה ההוראה מובנת. על בני ישראל לקחת שה לבית אבות.

שתי המילים הנוספות ויקחו להם איש' וכו', מרמזות לנו את המעלה העצומה שבקיום המצוות:

אם תקחו את המצוות, תהיה לכם השראת השכינה, וידוע שהקב"ה נקרא בכמה מקומות 'איש', כמו ה' איש מלחמה'.

לא סתם 'ויקחו', אלא לקיחה גדולה ועצומה יש כאן, להם-איש, תהיה לכם השראת השכינה!

סגולה לבנים

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים: (יג)

בליל הסדר חובה על האדם לומר את ההגדה.

אמנם המצווה הכתובה בתורה היא 'והגדת לבנך', אך כבר נפסק להלכה 'אם אין לו בנים, אשתו שואלתו. ואם לאו - הוא שואל את עצמו'.

אומר האור החיים הקדוש, ברכה גדולה טמונה בקיום מצוה זו:

והגדת - לבנך: אם יגיד הגדה האמורה בענין, יזכה השם שגיד לבנו.

'והגדת', תאמר את ההגדה. בזכות זה, 'לבנך' - תזכה לומר לילדיך.

אכן, סגולה גדולה המובאת בדברי האור החיים הקדוש, להביא ישועות לממתינים להיפקד בזרע של קימא.

לשם שמים

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמתו: (יב)

לעשות מצוה לשם שמים, זו הדרגה הנכספת. לא לשם כבוד, לא לשם התפארות, אלא כי כך ציווה הקב"ה.

אשר קדשנו במצוותיו - וצונו.

במצוות שיש בהם הנאה, המשימה קשה פי כמה. תאכל קרבן פסח, אבל לא לשם אכילה גסה, רק לשם שמים. וכן בשאר המצוות שיש בהן הנאה בקיומם.

בני ישראל במצרים, נצטוו 'וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב'. ואכן הם עשו זאת.

ובאיוזו כוונה הם עשו זאת?

אומר האור החיים הקדוש: הבה נדייק בפסוק.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

כסף כשר

כשביקשו מרבינו **החתם סופר** זצ"ל לתת הסכמה לספרו של הגאון **רבי יו"ט אלגאזי**, המהרי"ט אלגאזי זצ"ל, הוא כתב הסכמה נפלאה בה הוא מפליג בשבחיו כגאון עולם. בין הדברים הוא כתב "מכירו הייתי לשעבר בהיותו שליח ציון בפרנקפורט קרוב לשנת תק"מ, והארץ האירה מכבודו", המשיך החתם סופר וכתב עליו עוד שלמות הכבוד הרב שהוא נחל: "עדיין לא הגיעו לחצי הכבוד הראוי לו לפי הנראה מחיבור זה כי הפליא לעשות הגדיל תושיה. מיום חיבור משנה למלך לא נראה כחיבור זה!"

אלו הם דברים נפלאים. אבל מה בדיוק הייתה כוונת החתם סופר כשהוא אומר שהוא הכיר את המהרי"ט אלגאזי כשהוא שליח בפרנקפורט. מה בדיוק היה שם? חשוב לדעת שעל פי החשבון יוצא שהחתם סופר היה צעיר מאד באותו ביקור של מהרי"ט אלגאזי בפרנקפורט, אז מה בדיוק הוא ראה והכיר שם?

מפי השמועה מספרים שהביקור היה **ב'פרשת בא'** של שנת תקל"ז, מהרי"ט אלגאזי יצא לפרנקפורט בשליחותו של רבינו הרש"ש - **רבי שלום שרעבי** זצ"ל, כדי לאסוף כסף למען חכמי ועניי ירושלים, ואכן הוא התקבל שם בכבוד רב על ידי רבה של העיר הגאון הקדוש **רבי נתן אדלר** זצ"ל.

באותה שבת של פרשת בא, במהלך ליל שבת, רבי נתן אדלר השמיע את הפסוק: **"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' כְּחֻצַּת הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם, וְהוּא חֹזֵר שׁוֹב וְשׁוֹב וְנֹאנָח: "כחצות הלילה", כשאף אחד מהסובבים אינו מבין מה כוונת רבי נתן אדלר, שאף הוסיף והשמיע פסוקים שונים אודות אליהו שעלה בסערה השמימה, ויהי המקום לחרדת אלוקים. עברו כמה ימים וכוונתו של רבי נתן אדלר הובנה הטוב: מכתב בהול שהגיע מירושלים הודיע שבילל שבת פרשת בא, יום י' שבט, בחצות הלילה עלתה נשמתו של רבינו הרש"ש - רבי שלום שרעבי, בסערה השמימה. אז הובן שרבי נתן אדלר הרגיש כי בחצות הלילה יתבקש הרש"ש בישיבה של מעלה.**

אחרי שבת, עוד לפני שנודע למהרי"ט אלגאזי מפטירת רבו, נערכה מגבית גדולה בפרנקפורט, וכל תושבי פרנקפורט תרמו כסף רב להחזקת הישוב היהודי בירושלים.

לאחר שהמגבית הוכתרה בהצלחה ביקש מהרי"ט אלגאזי להמשיך בדרכו, והחתם סופר שהיה כאמור בחזר צעיר התלווה אליו לכברת דרך. במהלך הנסיעה פונה מהרי"ט אלגאזי אל החתם סופר ומוציא מעטפה גדולה אותה קיבל מאחד העשירים בפרנקפורט, שמו של העשיר היה כתוב על המעטפה, ומהרי"ט אלגאזי פונה לחתם סופר ומבקש ממנו שיחזיר את הכסף לאותו עשיר: חלילה לי מלהנות מהכסף הזה, למרות שכל סכום חשוב מאוד עבור בני ירושלים, אבל מהכסף של העשיר אני לא רוצה להנות. תחזיר אותו לעשיר.

החתם סופר לקח את המעטפה וחשב לעצמו: הרי מהרי"ט אלגאזי הוא אורח בעיר, אין לו מושג מי הוא כל אחד שהביא לו את הכסף. מה בדיוק יש לו נגד האדם המסוים הזה שהוא לא הסכים לקחת ממנו כסף?

המהרי"ט אלגאזי שראה והרגיש את המחשבות של החתם סופר, אמר לו מיד: אני באמת לא מכיר אותך, אבל יש לי הרגשה שהכסף הזה הוא לא כסף טהור.

או אז נענה אדם אחר מהמלווים ואמר למהרי"ט אלגאזי: רבי! רוח הקודש נזרקה בכס! אכן עשיר זה הוא מלוה בריבית, לא רק שהוא מלוה לגויים הוא גם מלוה ליהודים, וכבר כמה וכמה פעמים שרבינו העיר פרנקפורט התרו והזהירו אותו שיפסיק להלוות בריבית ליהודים - הוא סירב והמשיך במעשיו הגרועים. אכן, מדובר בכסף לא טהור - כסף של ריבית, כסף שאין לו את הזכות להתעלות לקדושה ולמצוה.

זו הייתה כוונת החתם סופר במה שכתב "מכירו הייתי לשעבר בהיותו שליח ציון בפרנקפורט קרוב לשנת תק"מ, והארץ האירה מכבודו".

והסיפור הנפלא שבו מהרי"ט אלגאזי סירב לקחת כסף לא כשר למטרות קדושות, מוליך אותנו לשאלה עצומה ששואל רבינו **ה'אור החיים' הקדוש** זיע"א בפרשת השבוע, פרשת בא.

משה רבינו אומר לפרעה הרשע: **"גַּם אַתָּה תֵּתֵן בְּיָדֵנוּ זָבָחִים וְעֹלֹת וְעִשְׂשֵׁנוֹ לַה' אֱלֹהֵינוּ"** (י' כה). שואל רבינו האור החיים הקדוש, והמילים שלו נוקבות ביותר: "קשה! איך שאול ישאל עבד ה' זבחי אלהים מאיש בזוי וטמא אשר הרים פיו בקדוש ישראל? נוסף על היותו נכרי? החפץ לה' בזבח רשעים?"

איך יתכן שמשה רבינו מבקש מפרעה הרשע בהמות לקרבנות לה? מה פשר הבקשה הזו? הרי מדובר כאן באיש בזוי וטמא, והוא גם גוי ורשע, האם הקב"ה רוצה ממנו קרבנות?

אם המהרי"ט אלגאזי לא הסכים לקחת צדקה מאותו עשיר בפרנקפורט כי הוא הרגיש שמדובר בכסף לא טהור, איך משה רבינו עוד מבקש בהמות מפרעה הרשע?

זו שאלה עצומה, שאלתו של האור החיים הקדוש.

והאור החיים הקדוש מתרץ, שבאמת משה רבינו דייק מאד בלשונו, הוא לא אמר **"גַּם אַתָּה תֵּתֵן בְּיָדֵנוּ זָבָחִים וְעֹלֹת לעשות לה' אֱלֹהֵינוּ"**, אלא **"וְעִשְׂשֵׁנוֹ לַה' אֱלֹהֵינוּ"**, כלומר, אתה פרעה תתן בידנו מתנות, כבשים ובהמות טהורות, והם יהיו שלנו, וכך אנחנו נעשה מהם כבר לה' אלהינו, בעבורנו, מאתנו. לצורך עצמנו. לא ממך.

ואולי, יתכן, לתרץ את השאלה בעוד אופן, על פי סיפור מעניין:

היה מנהג בכמה קהילות שבים הכיפורים לפני תפילת נעילה, כאשר כבר התחיל להיות חשוך היה גוי נכנס לבית הכנסת ומדליק נרות. האמת היא שהאחרונים דנו בזה רבות מצד

ההלכה, וכמובן שמנהג ישראל תורה הוא. המנהג הזה היה גם בבעלזא, אצל הרבי **השר שלום** זיע"א.

באחת השנים פנתה הרבנית, מרת מלכה לשר שלום, ואמרה לו שהיא חושבת שהיה מהראוי להדליק בערב יום כיפור נרות ארוכים כדי שהם יאירו עד אחרי נעילה, וכך לא יהיו צריכים להגיע לכך שגוי יכנס לבית כנסת בשעה קדושה כזו.

ענה לה הרבי השר שלום: אדרבה, יש לי ענין מיוחד שגוי יכנס דווקא בשעה זו לבית הכנסת! הרבנית התפלאה מאוד, אבל השר שלום הסביר לה: כשגוי נכנס, אז הקב"ה רואה את ההבדל בין בניו, בני ישראל, לבין הגויים השפלים, שהיהודי הכי פשוט טוב בהרבה מהגוי הכי טוב. ואז אפשר לבקש "שימיענו סלחתך", והקב"ה יכתוב אותנו לשנה טובה ומתוקה.

ובאותו ענין, מסופר שפעם אחת שאל הנכד של השר שלום, **מהרי"ד מבעלזא** זיע"א את הגבאי שלו, ר' אהרן יושע: אם יש בחוץ מישהו שרוצה להכנס עם קוויטל? ענה לו הגבאי: יש גם יהודי וגם גוי שרוצים להכנס. אמר מהרי"ד: תכניס קודם את הגוי ואחר כך את היהודי.

אח"כ הסביר מהרי"ד ואמר: כתוב בפסוק לגבי קרבנות בעלי-מום של גויים (ויקרא כב כה): **"וַיֹּמַד בֶּן נָכָר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל אֶלֶה כִּי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יֵרָצוּ לָכֵם"**. אמר רש"י: "לא ירצו לכם - לכפרה עליכם". נשאלת השאלה: היה ראוי שיהיה כתוב "לכפר עליהם" שהרי מדברים על הקרבן של הגוי.

אלא הסביר מהרי"ד: כל מה שמקבלים קרבנות מגויים הוא בשביל טובת בני ישראל, שהרי תכלית הקרבן היא תשובה - ומה יהיה אם יש יהודי שמביא קרבן והוא לא ממש חזר בתשובה? לכן יש קרבנות של גויים, שבכל מצב, תמיד היהודי הכי פשוט הוא יותר טוב מהגוי, וכך תמיד יתקבל הקרבן של היהודי.

סיים מהרי"ד ואמר: בכדי לפעול ישועה ליהודי - אמרתי שהגוי יכנס לפניו, כי על ידי כך יראו בשמים שהיהודי הרבה יותר טוב ממנו, ועל ידי כך יזכה היהודי שיתמלאו כל משאלות ליבו לטובה!

אם כן, אפשר לומר באופן נפלא ביישוב קושיית האור החיים הקדוש: משה רבינו ידע את מצבם של בני ישראל במצרים. הם הרי היו שקועים במ"ט שערי טומאה. אבל היהודי הכי גרוע - עדיין יותר טוב מפרעה הרשע, שהוא שקוע בחמישים שערי טומאה.

לכן משה רבינו אמר: כאן אנחנו חייבים קרבנות של פרעה הרשע! לא בשביל התועלת שלו, אלא בשביל התועלת של בני ישראל, כדי שעל ידי הקרבנות האלה של הרשע הנורא השקוע בחמישים שערי טומאה - יכירו וידעו שבני ישראל הם עדיין יותר טובים.

יראו שגם הדברים הטובים שהגויים עושים, מביאים קרבנות, אין בזה רצון טוב אפילו לא כמו של החלשים והפחותים שבישראל.

פניני אור החיים

המשך מעמוד א'

ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות.
לא בעבור אהבת הממון... יש כאן הזדמנות להרוויח... לצאת ברכוש רב.
אלא למצוות נביא! כי כך אמר משה רבינו.
עשו - כדבר משה!

משכו ידיכם מעבודה זרה

והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום להדש הזה ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים: (יבז)

גם אחרי כל כך הרבה שנים במצרים של עובדי עבודה זרה, שמרו בני ישראל על הזהירות היהודית, הקפידו לקרוא בשמות יהודיים, לא שינו את לשונם ואת מלבושם היהודי.

ובכל זאת, אחרי כל כך הרבה שנים, היו בקרב בני ישראל כאלו שנמשכו אחרי המצרים בהנהגות כלשהם, אם בפרטי לבוש מסוימים או במאכלים. מבלי לדעת אפשר להיכשל חלילה בעשיית חוקים מסוימים הנהוגים לעבודה זרה.

כעת עומדים לצאת ממצרים, וחייבים להיטהר מזהות לגמרי. לא די בעויבת כל סממן של עבודה זרה, יש לעקור את כל בחינת הרע מתוך הלב ולעשות תיקון לעוון זה.

זו ההדגשה, אומר האור החיים הקדוש, במילה 'למשמרת', הכתובה בקרבן פסח. והיה לכם 'למשמרת'.

הטלה, שהיה סמל העבודה זרה של המצרים, אותו תיקו, ותעשו בו את מצוות ה', ככל משפטו וחוקתו. ההיפך הגמור מעבודה זרה.

העוקר עבודה זרה - צריך לשרש אחריה!

נסיון העושר

והיה כי יביאך ה' אל ארץ הנענני והחתי והאמרי והחוי והיבסי אשר נשבע לאבותיך לתת לך ארץ זבת חלב ודבש ועבדת את העבדה הזאת בחדש הזה: (יגה)

יש נסיון העני ויש נסיון העושר.

בכל מצב חייב אדם לשמור את מצוות ה'. יש קשיים שמערים היצר הרע בעת קושי, כאשר התחושות מרות. אך תוכל לקיים את המצוות הרי כל כך קשה לך.

יש נסיונות בעת עושר. כמו שכתוב בשירת האזינו 'ישמן ישורון - ויבעט'.

את זה מרמזת לנו התורה, אומר האור החיים הקדוש, במילים 'והיה כי יביאך'.

גם כאשר תזכה להגיע לארץ הנכספת, ויירחיב ה' את גבולך, הכל יהיה טוב ויפה, איש תחת גפנו ואיש תחת תאנתו, תשגיח היטב שלא לשכוח את מצוות ה'.

מתוך טובה וברכה - תזכור ותקיים את מצוות ה', בשמחה ובטוב ללב מרוב כל.

בכורות נודע כי הוא היוצר צורה בתוך צורה ומכיר טיפת הבכור (ב"מ סא:), גם באמצעות מכה זו צוה ה' מצות 'קדש לי כל בכור' (שמות יג ב), ויהיה זה לזכרון כי הוא יוצרו מבטן לעבד לו. ולזה כשמצא רשע זה, הקשה ה' לבו 'למען שתי אותותי אלה' שאני צריך לעשות לאות ולמופת לטעם הנזכר, יהיו 'בקרבו', שתמצאנה אותו כוסות התרעלה גם כן לצד רשעו, וזולת טעם זה לא היה ה' משדר המערכות בשבילו לבד.

רבינו האור החיים הקדוש מבאר כאן כי ניסי מצרים הם המשלימים את הידיעה על מלכות הקב"ה להודיענו 'כי הוא השליט והוא האדון', ומשכך אין הם אמונה בפני עצמה אלא חלק בלתי נפרד מאמונת הקב"ה, שהיא אמונה תמידית ומוחלטת, ובשל כך אין אמונה זו תלויה במקום או בזמן אלא היא אמונה שכוחה יפה בכל עת ובכל שעה.

היסוד האמור כאן בדברי רבינו האור החיים הקדוש, נותן מענה לכל אשר יבא וישאל מדוע בדורות היותר מאוחרים לא אירעו תהפוכות עולם שכאלו עבור שומרי מצוותיו, ומפני מה לא מצינו עוד שינוי בסדרי הטבע כדוגמת עשר המכות וקריעת ים סוף. ותשובת הדבר היא, כי אילו היינו רואים בכל דור ודור את יד ה' באופן כה גלוי, הלא היתה הבחירה בה' ובמצוותיו נשללת מעמנו, ותכלית כל הבריאה היא כדי שיבחר האדם מעצמו בטוב ובחיים, אלא שכדי לחזק את האמונה בראשית היותנו לגוי, שינה הקב"ה את סדרי הטבע ועשה ככל האמור, כדברי האור החיים הקדוש שבעשר המכות היתה הוכחה ניצחת ליחוד הבורא ית', כי על ידיהם נכזבו כל אמונות עובדי האלילים בראותם שהשמים והארץ, הרוח והמאורות, כולם אין בהם כח לבדם ואין בהם מאומה זולתי מאמר הבורא המחזיקם ומקיימם. אמנם, כל העדות וההוכחה הללו לא באו אלא פעם אחת באותה עת שבאו ישראל לקבל עליהם את התורה, ומכאן ואילך מצוה על כל איש ישראל לבחור בדרך החיים, ללכת בדרכיו ולדבקה בו.

ומעתה, הלא ברור הדבר כי אין כל קץ וקצבה למצוות סיפור יציאת מצרים, ואף נהיר ומחזור מה שרמזו בספרים הק' שמצרים סיפור יציאת מצרים שנתחייבנו בו לבלי הפסח, משמעות הלשון סיפור הוא מלשון 'ספיר ויהלום', כי כל הנפלאות שראו אבותינו בצאתם ממצרים לא באו אלא כדי להעמיד את אמונת ה' שהיא יסוד היסודות של עם ישראל, ואשר על כן נצטיינו שאב יספר לבנו על גודל הניסים שאירעו שם, כי באמצעות הסיפור תונחל אמונת ה' מדור לדור, וכשם שהזכרה האמונה בחוש אצל יוצאי מצרים על ידי האותות והמופתים כך תעמוד גם כצור חלמיש אצל זרעם לכל הדורות, והנחלה זו לא תבוא אלא באמצעות מצוה נשגבה זו של סיפור יציאת מצרים.

ואמרו חז"ל (פסחים פ"י מ"ה) 'בכל דור ודור חייב אדם לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים', כי הלא מה שהראה הש"ת לעיניהם של יוצאי מצרים פְּשֻׁנוֹתוֹ מערכי תבל באותות ובמופתים, דבר זה הרי הוא מופת האמונה בעבורנו ובעבור דורותינו, כי באמצעות היד החזקה והזרוע הנטויה אשר נגלו לאבותינו בעת גאולתם ממצרים, נחצבה והוטבעה אמונת הבורא בלבותינו. ואם כן חובה גדולה עלינו לראות עצמנו כמי שיצאנו ממצרים, כלומר, להותיר את האמונה איתנה ונטועה בקרבנו ובקרב בנינו ובנותינו עד עולם, ממש כמו שהיתה בעת יציאת מצרים.

(מאוצרותיו ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

האמונה ביציאת מצרים

הגמרא במסכת ברכות (יב:) מביאה את הדיון בנוגע להזכרת יציאת מצרים לעתיד לבוא: **תניא, אמר להם בן זומא לחכמים: וכי מזכירין יציאת מצרים לימות המשיח. והלא כבר נאמר** (ירמיה כג ז) **'הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים, כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם'. אמרו לו: לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה, אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר, ויציאת מצרים טפל לו.**

לכאורה, ענין זה צריך ביאור: הלא אם חכמים מודים כי יציאת מצרים תהיה 'טפל' לעיקר, לשם מה בכלל צריכים להחזיק בטפל. והרי בכל מקום בו יש עיקר וטפל, שורת הדין נותנת שיש להחזיק רק בעיקר ולא בטפל, ואילו ביציאת מצרים אנו רואים כי תהיה חובה להזכיר אותה הגם כי היא אינה טפל ולא עיקר.

אלא, שדווקא קושיא זו היא גופא התירוץ, כי החובה התמידית להזכיר ולהאמין ביציאת מצרים, גם לעתיד לבוא בימות המשיח, מלמדת אותנו כי אמונה זו אינה אמונה התלויה בזמן או במקום אלא היא אמונה עיקרית ויסודית באמונת בני ישראל, כדוגמת האמונה במעשה בראשית ובבריאת העולם.

זו אם כן הסיבה גם שאמונה זו ביציאת מצרים מלווה את האדם באופן תמידי, ויש לזכרה בכל יום, וביותר יש לזכרה בשבתות, ובמיוחד יש לזכרה בימי חג הפסח, שכן אמונה זו היא אמונה יסודית ומהותית אצל כל אחד ואחד מבני ישראל.

וההסבר לכך נמצא בדברי רבינו האור החיים 'הקדוש יע"א' על הפסוק הפותח את פרשתנו, פרשת בא (שמות י א): **'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה בֹּא אֵל פְּרַעֲהָ כִּי אֲנִי הַכְּבַדְתִּי אֶת לְבֹו וְאֶת לֵב עֶבְדִּי לְמַעַן שְׁתִּי אֹתָי אֶלֶּה קְרָבֹו, וְאֵלֹו דְּבָרִי:**

ויתבאר על דרך אומרים ז"ל (שמו"ר יב ה) כי מעשה מצרים מעיד על האלהות כי הוא השליט והוא האדון, והאדון לצד שחפץ בישראל לקרנם לעבדו ולדבקה בו היה חפץ להשכילם לראות ולהביט בעין הכחשת כל אמונה חוץ ממנו, ועדיין [עד מכת ארבה] לא הראם כי הוא בורא רוח ועושה מלאכיו רוחות, גם לא הראם כי הוא בורא אור וחושך, ולזה אמר 'למען שיתי וגו', פירוש, לצד שאמר אליו 'כי אני הכבדתי את לבו' יש מקום למשה לומר למה יאריך עוד הטרור ויצטרך גם כן לשדר המערכות כי יש בכל מכה שינוי סדר מערכת הבריאה, אם להראותו את כוחו יתברך אשר [פרעה] אמר עליו (שמות ה ב) 'מי ה' - הלא הכה מכת הברד והראהו ה' ידו הנפלאה ומה צורך להפך סדר הבריאה עוד, לזה אמר אליו טעם 'למען שיתי אותותי אלה', פירוש, אותות שאני רוצה לעשות בעולמי כדי שיכירו ישראל האלהות - עדיין נשארו מהם אלה להשלמת האמונה, כי בכל שבע מכות שעברו אין בהם הכחשה למשתחוה לשמש או לירח, גם לאשר יטעה כי בורא הרוח אינו בורא העפר, והגם ששלט ה' על הארץ [-במכת כינים ובמכת שחין] בְּמֵה יִדָּע כי הוא בורא רוח הוא היוצר אדם וצר צורה, והוצרך ה' להראותם במעשה הארבה כי עשה מלאכיו רוחות להביאם גם להחזירם, גם לשאת את המתים לכל יתנו מהם המצריים (שמו"ר יג ז), ובמכת חושך כי הוא יוצר המאורות ושלט בהם, גם יצירת החושך וגזר עליו לשמש עבות למצרים (שם יד א), ובמכת

מתיבתא אור החיים

אלה זבחי גבוה ממש ולא מועיל להם ביטול, אך בקרבן פסח לא היה צריך לחוש לחשש נעבד, שהרי בפסח מצרים לא היה להם מזבח לזרוק עליו את הדם, ולפיכך די בביטול להכשירם לאכילת הבשר.

ומדברי רבינו משמע שאין איסור לקבל קרבן מגוי, אלא שאין לבקשו ממנו. וטעם הדבר הוא על פי מה שכתב רבינו בראשון לציון (סי' רנט סעי' ד), שם הקשה מדוע כתב השו"ע שעובד כוכבים שהתנדב מנורה או דבר אחר לבית הכנסת, מקבלים ממנו, ואילו צדקה אין מקבלים ממנו, ותיירץ וז"ל, ונראה עוד טעמא שיש הפרש בין צדקה העושים עם עניי ישראל למלתא כי האי דנודרין חפץ לבית הכנסת וכדומה, הוא כי עיקר טעמא דהא מילתא שכאשר הגויים מביאים חפץ וכדומה לכבוד השם ולתפארת, שמו של הקב"ה מתעלה, ואין בידינו לבטלו נגד רצונו יתברך, על דרך 'בכל מקום מוקטר מוגש לשמי' (מלאכי א' יא), ולזה אין למחות שלא לקבל מהם, ואדרבה מתעלית מעלת אומה ישראלית, כי מלכם מלך על כל העולם כבודו, ואיכא הכנעה של סטרא אחרא לפני הקדושה, ואז הוי מעלת הקדש דמט רשע לפני צדיק, מה שאין כן כאשר בעוונותינו מקבלין עניי ישראל מאומות העולם, אז הוי בהיפך צדיק מט לפני רשע, שהקדושה שהם ישראל נצרכים לאומות העולם ומתפרנסין מהם, ולזה אסרינן לקבל מהם וכו'. אי נמי שאני קרבן וכדומה, דשמא גרות איזודיק ביה, ע"כ, נמצא לפי דבריו שההיתר לקבל קרבן מגוי הוא או מחמת שבכך הרשע מט לפני הצדיק, או מצד שיתכן שהדבר מוכיח שהגוי החליט להתגייר, ושני הטעמים האלה אינם שייכים כאשר מבקשים מפרעה קרבן והוא לא מביאו מעצמו.

זרה. ותיירץ הפנים יפות על דרך מה שפירש בפסוק (להלן יב כא) 'משכו וקחו לכם צאן', ודרשו במכילתא (שם) 'משכו מעבודה זרה', דהיינו שכדי להוציא את הבמה מחשש נעבד, על ישראל למשוך ידיהם מעבודה זרה, ואז מכירת הנכרי לישראל היא כביטול העבודה זרה, וכפי שמצינו בגמרא (ע"ז נג). שמכרו או מישכנו לישראל מסתמא ביטול, ועל כן הבהמה מותרת בהקרבה. ואף כאן העדיף משה לקחת ממקנה המצרים מאשר לקחת ממקנה ישראל, משום שהיה זה קודם שמשכו ישראל ידיהם מעבודה זרה, ובהמותיהם הם בחשש נעבד, ולא מועיל להם ביטול. ובשו"ת חתם סופר (ח"ב י"ד רלה) הביא על כך את קושיית בעל שו"ת בית אפרים, הכיצד מועילה המכירה, הלא גם לאחר הביטול הבהמות מאוסות לגבוה (ב"ק צד. מנחות טו.), והוא מועיל רק להיתרם להדיט. ותיירץ, שלצורך הקרבנות שהקריבו ישראל במדבר, נתן להם פרעה בהמות שלא נעבדו מעולם, שהרי היו

כתב רבינו (שמות י כה): 'גם אתה תתן בידני'. קשה איך שאול ישאל עבד ה' זבחי אלהים מאיש בוזי וטמא אשר הרים פיו בקדוש ישראל, נוסף על היותו נכרי, החפץ לה' בזבח רשעים, והגם שאמר תורה 'איש איש' לרבות (חולין יג): אך ורק לא לשאול ממנו. אכן דברי פי חכם דקדק בלשונו ואמר 'ועשני', שהיל"ל לעשות לה' אלהינו, אלא נתכוונו לומר שהוא יתן בידם מקנה הראוי לזבחים ואנחנו נעשה לה' אלהינו לצורך עצמנו, אלא שהוא ימציא להם מתנה שיסתפקו ממנה לזבחיהם לה', גם בזה לא קשה אומרו 'זבחים ועולות' לתנא שאמר (מנחות עג): שאין מקבלין מאומות העולם אלא עולה ולא שלמים, והרי מקרא מלא דיבר הכתוב כאן זבחים ועולות, ולדברינו לא קשה:

ובענין קושיית רבינו איך חשב משה לקבל זבחים מפרעה כתב הרמב"ן, כי ודאי שמשה רבינו ע"ה לא חשב כלל לקבל קרבן מפרעה שהרי 'זבח רשעים תועבה'. והקשה הבאר מרים, שבעובד כוכבים לא נאמר כלל הדין של 'זבח רשעים תועבה', שהרי אמרה הגמרא (חולין יג): 'איש איש' (ויקרא יז ח) לרבות את העובדי כוכבים, שנודרים נדרים ונדבות כישראל. וכתב הפנינים מבי מדרשא שלפי דברי רבינו מתורץ, שמה שכתב הרמב"ן שלא עלה על דעת משה לעשות זבח רשעים תועבה, אין הכוונה שאם פרעה היה מביא קרבן מעצמו לא היה משה מקבלו ממנו, אלא שלא ביקש ממנו להביא, מפני שאין ראוי לשדל גוי רשע להביא קרבן.

ותירץ רבינו שהיתה כוונת משה שפרעה יתן בידם מקנה הראוי לזבחים. אך לכאורה יקשה, כיצד ניתן לקחת בהמות מן המצרים, והלא הם עובדים להם, והינם בחשש איסור 'נעבד' לעבודה

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

"אור של ישועה: כשתורת האור החיים הקדוש פתחה שערי שמים"

בעולמנו, לעיתים מתגלים סיפורים מופלאים המעידים כאלף עדים על כוחה העצום של תורת רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, אשר אורו הבהיר מאיר נתיבות ופוחת שערי ישועה. הנה לפניכם מעשה נפלא שהתרחש בימינו אנו, המלמד על כוחה המופלא של הכרת הטוב, המשתלבת עם סגולת לימוד תורתו הקדושה.

בשכונה שקטה בריכוז חרדי, חי יהודי יקר, איש חסד במלוא מובן המילה. ליבו הרחב היה פתוח תמיד לכל דבר שבקדושה, ובפרט לבניית בית המקדש מעט - בית הכנסת השכונתי. בממונו ובמרצו, סייע להקים את בית ה' לתפארת, מקום תורה ותפילה לרבים.

אותו יהודי נשא בליבו דאגה כבדה - בתו, שהתקרבה לגיל שלושים, טרם מצאה את זיווגה. גבאי בית הכנסת, שהכירו בטובו הרב, החליטו להשיב לו כגמולו בדרך מיוחדת במינה. הם ידעו את אשר ידוע בשער בת רבים - כוחו העצום של לימוד בספר האור החיים הקדוש, אשר אורו מבקיע רקיעים ופוחת שערי ישועה.

בליל ט"ו בשבט, כאשר האילנות נידונים והשפע יורד לעולם, כינסו הגבאים שישים אברכים - כנגד שישים רבוא נשמות ישראל - בבית הכנסת שנבנה בזכותו. בדממה מיוחדת, לאור הנרות, שקעו האברכים בתורתו המאירה של רבינו הקדוש, כשליבם מכוון לישועתה של הבת. הלימוד נעשה בצנעה, מבלי שאבי הבת ידע כלל מהמתרחש.

והנה, כוחה המופלא של תורת האור החיים הקדוש לא איחר להתגלות. כמו אור בוקע מבעד לעננים, תוך שבועיים בלבד - פרק זמן מפליא בקצרותו - מצאה הבת את זיווגה המיועד. כאילו נפתחו שערי שמים, וברכת רבינו הקדוש האירה את דרכה. תוך חודשיים זכתה להקים בית נאמן בישראל, להפליא כל רואיה.

סיפור מופלא זה מלמדנו שני יסודות חשובים: האחד - כוחה העצום של הכרת הטוב, והשני - סגולתה המופלאה של תורת רבינו האור החיים הקדוש זיע"א, אשר כל העוסק בה זוכה לראות ישועות למעלה מדרך הטבע. כפי שאורו מאיר עד היום בספריו הקדושים, כך ממשיך הוא להאיר דרכם של ישראל ולפתוח עבורם שערי ישועה ורחמים.

מחוברים להיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פומרינץ שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת בא תשפ"ה
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון ט"ז
בא תשפ"ה

למכה מצרים בכבוריהם

תוקף יציאת מצרים – במכת בכורות

מעשה זה, שסופר אחר פטירתו של אותו בעל תשובה, קשור הוא בקשר כל ינתק לפרשתו – פרשת בא.

ראשית כל, הן פרשתו היא פרשת יציאת מצרים, ובה יצאו ישראל מבית הכלא הגדול – מדינה שלימה שהיתה בית מאסר בעבורם. וכמו שאמרו חז"ל (מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יח פסוק יא), מעולם לא יצא קודם לכן עבד ממצרים, ושעריה היו סגורים ומסוגרים בפניהם. והנה עתה יוצאים כל ישראל לחירות, ופרעה וחילו ששעבדו אותם באכזריות – טבעו בים.

אך מלבד זאת, מתוך מעשה זה נוכל ליישב תמימה רבתי הנוגעת לחלק מרכזי וחשוב בפרשתו – למכת בכורות. כבר בפרשת שמות, כאשר דיבר הקדוש ברוך הוא אל משה רבינו קודם שבא למצרים, בישרו כי עתיד הוא לעשות את כל האותות והמופתים לפני פרעה, אך הוא יתברך יחזק את ליבו, עד אשר יהרג ה' את בכורו – הוא שם כולל לכל בכורי מצרים – ואז ישלח את ישראל (שמות ד כא-כב).

מכת בכורות – בכל הבכורים שבמצרים

וכאן בפרשתו מסופר כיצד התרה משה בפרעה על בוא המכה, ואמר לו (שמות יא ד-ה): "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' פָּחַצְתָּ הַלֵּלָהּ אֲנִי יוֹצֵא בְתוֹךְ מִצְרַיִם: וּמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁפְחָה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרְחִים וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה". ואכן, כפי שהתנבא משה – כך היה בפועל, וכפי המתואר בתורה הקדושה (שם יב כט-ל): "וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה נָה' הָכָה כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב עַל כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבְי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכָל בְּכוֹר בְּהֵמָה: וַיָּקָם פְּרֹעֶה לַלַּיְלָה הוּא וְכָל עֲבָדָיו וְכָל מִצְרַיִם וַתְּהִי צָעֲקָה גְדֹלָה בְּמִצְרַיִם כִּי אֵין בֵּית אֲשֶׁר אֵין שָׁם מֵת".

אכן יש לדקדק, כי באזהרה נאמר שימות בכור השפחה העובדת בבית אדונה המצרי, ואילו במכה עצמה נאמר שהוכה בכור השבי – הוא בנו בכורו של השבוי היושב בבית האסורים. אך על כל פנים, לא היה בית שלא היה בו מת, והכל לקו במכה זו, ומתוך כך למדו על בשרם כי מוטב להם לשלח את בני ישראל ויפה שעה אחת קודם.

הכרתת בכור דקליפה

ובאמת יש להבין, מה שייך בכור השבי למכה זו. הלא גם הוא סבל תחת יד פרעה עד שהושלך אל בית הסוהר, ומדוע ילקה גם הוא יחד עם המצרים. ובפרט שמן הסתם היו ביניהם גם בכורים שלא היו מן העם המצרי כלל.

בקושיא זו עמד רבינו האור החיים הקדוש (שמות יא ה), והוסיף לשאול למה לא יצאו ישראל אלא באמצעות מכת בכורות.

ימצאו כאן ענין לענות בו.

יצאו הילדים ונעמדו ליד החומה. ואז אמר להם הרב שטיינברג: "שמעו נא, שמא יושב כאן בפנים יהודי, ובוודאי צריך הוא לחיזוק, הבה ונשיר כולנו יחד שיר של אמונה, אולי ישמע ויתחזק ליבו".

ואכן פצחו הכל בזמר הידוע, "נאר אמונה נאר אמונה אין בורא כל עולמים" לאמור, רק אמונה בבורא כל העולמים, וכך רקדו ושוררו בקול גדול. והנה לפתע נפתח חלון באחד הקומות הגבוהות, ושם עמד אדם ונופף להם בידו. ראו זאת הילדים, והגבירו את קולם עוד ועוד, עד אשר הבחין בהם אחד השומרים וגירש את כולם משם. אז עלו כולם לאוטובוס ונסעו למקומם.

כי אתה עמדי

אחר כמה שנים, כבר נשכח המעשה מלב כל, והנה פעם אחת בשבתו בתלמוד תורה, ניגש יהודי לרב שטיינברג והציע לו כי בהיותו וסמוך לכאן מתגורר יהודי בעל תשובה אשר היה כלוא כעשרים שנה בבית הסוהר, שמא כדאי לקרוא לו שיבוא וידבר בפני הילדים, ויספר לפניהם מחוויותיו ומדרכו אל היהדות.

ואכן נתקבלה ההצעה בחיוב, והאסיר לשעבר בא וסיפר את אשר עבר עליו. בתוך דבריו סיפר, כי במשך השנים התקרב אל הבורא יותר ויותר, אולם דווקא כאשר קרב ובא יום השחרור, נפלה עליו מרה שחורה. הן עוד מעט עתיד הוא לצאת מן הכלא אל העולם הגדול, ומי מצפה לו שם – אף אדם. משפחה וילדים אין לו, גם לא קרוב או מודע אחר, ומה יעשה בחייו.

לילה אחד ישב האסיר בחדרו, הרהר במצבו עד שבא לידו בכי גדול. בדמעות שליש התחנן לפני ה', כי יראה לו שלא עזבו, וכי תמיד הוא הולך עמו.

למחרת בבוקר ישב בחדר האוכל ואכל, והנה ניגש אליו אחד האסירים וקרא לו: "גולדשטיין, יש לך אורחים".

תמה האיש בליבו, מי הוא זה ואיזה הוא אשר בא לבקר. וכי מי מכירו בכלל, מי בעולם יודע על קיומו ויבוא לבקר. ודאי מבקש אותו אסיר תואנה להציק לו.

אולם הלה התעקש, ואמר לו: "מן החלון ראיתי כי בחניון עומד אוטובוס, ועל דפנותיו כתובות אותיות בלשון היהודים. אין כאן יהודי מלבדך, אם כן בוודאי בעבורך באו".

וכך ניגש ר' חיים דוד אל החלון, פתח אותו ככל שיוכל, ושמע את קול שירת הילדים הצועקים בחדוה: "נאר אמונה אין בורא כל עולמים".

היה זה סימן ברור, יותר מכך לא יכל לבקש. הקדוש ברוך הוא לא שכחו, וגם כי ילך בגיא צלמוות – הוא יתברך איתו.

סיים היהודי את סיפורו המרגש, ולא הבין מדוע מבית בו המלמד באופן משונה. אך התמיהה נפתרה מיד, כאשר שמע מפי הרב שטיינברג, כי בו עצמו ובכיתתו היה המעשה.

יציאת מצרים – תכלית הבריאה

כאשר היו בני ישראל שבעים נפש, ירדו למצרים לכוור הברזל לזכך ולצרף עצמם להיות ראויים לקבל את התורה. אך גם את הגוי אשר עבדו דן הבורא יתברך בעונשים קשים על אשר מררו את חייהם, ואחר כך יצאו ברכוש גדול לזבוח לה' ולעובדו בהר סיני.

במקום שבעלי תשובה עומדים

את דברינו השבוע נפתח במעשה, על אודות יהודי אשר הלך לעולמו השבוע (פרשת בא תשפ"ה) בארצות הברית, ושמו בישראל ר' חיים דוד מרדכי גולדשטיין ז"ל. אחריו לא הותיר מאומה, כי משפחה לא זכה להקים, ובנים לא היו לו, וגם ממון לא היה לו. כלום לא היה לו בחייו, אך הכל היה לו. כי אמנם מהעולם החומרי לא ראה טובה, לא נחת ולא כסף ולא מאום, אולם הקדוש ברוך הוא היה עמו, ועם אמונה זו חי חיים מלאים ואמיתיים.

כל תולדות חייו היו כמין שרשרת של יסורים. את חייו החל בעיר ניו יורק, וכבר בהיותו נער צעיר לימים נפטרה אמו, ורק בגיל מאוחר גילה את המאור שבתורה. בזמן מסויים בחייו נלכד בפלילים, וכמעט עשרים שנה מימיו בילה בין כתלי בית הכלא, יחד עם בני אדם משפל המדרגה. אולם גם אז היה עמו הקדוש ברוך הוא, כי יהודי בעל מסירות נפש היה ר' חיים דוד, ודווקא באותן שנים אפלות – קשר עצמו בקשר של קיימא עם הקדוש ברוך הוא.

לאחר ששוחרר מן המאסר, החל לנהוג באורח חיים חסידי, וקבע עצמו בק"ק בעלזא בבורו פארק. זמן קצר קודם פטירתו מן העולם עוד הספיק לסיים מסכת, וחגג את שמחתו ברוב פאר והדר יחד עם היהודים היקרים אשר תמכו בעדו וסייעו לו.

הנה עתה נפטר מן העולם, ורוכב ערבות שש ושמן בבוא אליו נפש נקי וצדיק.

'נאר אמונה'

אחר מיטתו, סיפר עליו הרב אלעזר שטיינברג שליט"א מעשה נפלא, ונכתב בספר, ונספר גם אנו את אותו המעשה, שיהיה לעילוי נשמת רבי חיים דוד מרדכי ב"ר שמעון.

הרב שטיינברג הנזכר, משמש כמלמד דרדקי ועוסק בחניון תינוקות של בית רבן. והנה, מנהג להם באמריקה לצאת בימות הקיץ למחנות קיץ – 'קאנטרי בלע', וגם בהם לומדים הילדים תורה, וביני וביני נוסעים לטיולים להשיב נפשם.

פעם אחת באחד הטיולים שנסעו, נעשה מה שנעשה, ונערכו הרוחות מחמת דבר מה שארע, והכל היו כעוסים ומרוגזים. חשב המלמד כיצד יוכל לשמח את ליבם, והנה בדרך נסיעתם עברו בסמוך לבית כלא גדול השוכן שם. ביקש המלמד מן הנהג כי יחנה את רכבו קרוב ככל שיוכל לחומות הכלא, למען יוכלו הילדים לראות את המתרחש בין החומות, ואולי

הוא על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו. ויש להבין, מה לפרעה ולעשו, ומדוע ישימענו משה על אודות הויכוח שבין יעקב ועשו. הלא עתה משועבדים ישראל במצרים ביד פרעה וצריכים לישועה, ומה ענין זה לכאן. ועוד, מפני הוצרך הדבר כלל לחתימה, הלא כבר הודה לו שרו של עשו ליעקב על הברכות בשעה ששלחו מאיתו בעלות השחר לאחר שנאבק בו כל הלילה, וכבר עברו שנים הרבה מאז, ומדוע צמחה טענה זו בשנית.

אלא, כך אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו, כי כל המכות והעונשים שעתיד הוא להביא על פרעה הרשע, תכליתם לחזק את האמונה, ומשום כך יכבד לב פרעה עד אשר יסדד ה' יתברך את כל מערכות הטבע, ולא יוכל אדם בר דעת להאמין לא בשמש ולא בירח ולא בכל צבא השמים אשר לא ציוה ה'. אולם סוף דבר יהיה כאשר יתברר לעין כל כי ישראל הם הבכורים, ולעולם ועד לא תוכל הטומאה לדרוש את הבכורה לעצמה, כי כל כח הראשית שייך אך ורק לישראל, אשר הם ראשית תבואת העולם וחלתו של עולם.

על כן, כבר בראשית המהלך של יציאת ישראל ממצרים, נשלח משה לומר לו לפרעה את סוף המעשה, כי בני בכורי ישראל ולא תיפול הבכורה בחלק המצרים, וזהו ענין מכת בכורות.

זה הביאור בסמיכות לשון הכתוב, 'למכה מצרים בבכוריהם' יתכן אחר 'לעושה אורים גדולים', כי זו שלימות כל הבריאה.

זריקת הדם בפסח מצרים

והנה, באותו הלילה עצמו שבו היכה ה' את בכורי מצרים, היו ישראל יושבים ואוכלים את קרבן הפסח במצרים.

נתייחד פסח מצרים בכמה וכמה הלכות שנאמרו בו שלא בפסח דורות. מחד גיסא הושווה לפסח דורות בהיותו שה תמים, ונאסר בו נותר, ומצוותו בצליה ראשו על כרעיו ועל קרבו. אולם לא נאמרה בו זריקת הדם והקטרת האימורים והחלבים על גבי מזבח.

וכבר עמדו חכמי הגמרא (פסחים צו.) בשאלה זו, כי הלא עיקר הקרבן והחלק שניתן בו לקדוש ברוך הוא נעשה בהזאת הדם הוא הנפש, ובהקטרת האברים המשובחים והחלבים, הנשרפים על גבי המזבח לריח ניחוח לה', ובפסח מצרים שלא היו בו כל אלו, במה נחשב הוא לקרבן כלל.

שלושה מזבחות

והובאה שם דעת רב יוסף כי שלושה מזבחות היו שם, שכן נתינת הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות חשובה כזריקתו על קרנות המזבח.

ויש לומר כי נרמז הדבר בלשון הכתוב (שמות יב כב) **וְיִטְבְּלֶתֶם בְּדָם אֶשֶׁר בִּסְף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם וְהָאֶשֶׁר בִּסְף**, שהוא בדומה למה שנאמר בקרבנות (ויקרא ט ט) **וְיִטְבֵּל אֶצְבְּעוֹ בְּדָם וַיִּתֵּן עַל קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ**.

הוי אומר, כי בית כל אחד מישראל נעשה בארץ מצרים למזבח, ולא מזבח אחד בלבד כי אם שלושה מזבחות.

דבר גדול נאמר כאן, כי ביתו של כל אדם מישראל משכן הוא לשכינה כמקדש מעט, ופתח ביתו הרי הוא מזבח. ויחידו זה נאמר דווקא בפסח מצרים, משום שאז נעשו בני ישראל לעם, והיתה זו בחינת לידה להם. ועדיין לא הוקם המשכן ולא נבנה המקדש, אך כבר אז היה להם ביתם למשכן ומקדש, ובו עבדו את ה'.

כל זאת נעשה בישראל, אל מול הנעשה במצרים, בהכאת כח הקליפה במכת בכורות.

ביצד הקריבו ישראל במצרים

לפי הדברים האלה, אור חדש יאיר על דברי משה רבינו אל פרעה הרשע, כי לאחר שאמר לו פרעה (שמות ח כא) **לֹא זָכָחוּ לְאַלְקִים בְּאֶרֶץ**, השיב משה (שם פסוקים כב-כג) **לֹא נִכְוֶן לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי תוֹעֲבֹת**

הבורא יתברך, ואפילו בבור העמוק ביותר. וכאשר האירה הקדושה בכל המקומות, בטלה הבכורה, ואפילו בכור השבי היה כלא היה והתבטל לגמרי.

סדר שבחי הלל הגדול

וכדי לבאר יותר את כל הענין, נציג כאן שאלה. הנה, מדי שבת בשבתו ואומרים אנו בפסוקי דזמרה של שחרית את המזמור (תהלים פרק קלו) **"הודו לה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד"**, וכן אומרים מזמור זה בהלל שבילל הסדר.

והנה שם, משבח דוד המלך תחילה לה' כי טוב, שהוא אלקי האלהים ואדוני האדונים, עושה השמים בתבונה ורוקע הארץ על המים, עושה אורים גדולים, שהם השמש לממשלת ביום, והירח והכוכבים לממשלות בלילה. ולאחר כל פסוקים אלו, מיד בא השבח (שם פסוק י) **"לְמַכָּה מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד"**.

ויש לתמוה, הלא המאורות נתלו בריקיע ביום הרביעי לבריאת העולם, ומשם ועד מכת בכורות נתרצחו בעולם ניסים ונפלאות עד אין מספר, אם כן, מדוע עבר הכתוב מבריאת המאורות אל יציאת מצרים, ודילג על אלפיים שנה שעברו בינתיים. ובפרט קשה מדוע לא הוזכרו כל המכות שקדמו למכת בכורות.

קדימת מכת חושך למכת בכורות

על כרחנו נאמר, כי מכת בכורות יש בה המשך לבריאת המאורות, ושייכת היא לעינים. כי הנה, קודם מכת בכורות הביא הקדוש ברוך הוא על המצרים את מכת חושך, ולכל בני ישראל היה אור במושבותם.

"שמעו נא, שמא יושב כאן בפנים יהודי, ובוודאי צריך הוא לחיזוק, הבה ונשיר בולנו יחד שיר של אמונה, אולי ישמע ויתחזק ליב"

וזהו כעין מה שהבדיל הקדוש ברוך הוא בששת ימי בראשית בין האור ובין החושך, אור הגנוז לצדיקים וחושך לרשעים.

וכבר הארכנו בזה במק"א כי האור שזרח להם לישראל במושבותם היה האור הגנוז של מעשה בראשית (וראה פרי צדיק פר' בשלח שזכו לאור תורה). מכא אור זה באה על המצרים לאחר מכן מכת בכורות, אשר לא היתה רק בגדר עונש, אלא כתוצאה מירידת הקדושה אל תוך מצרים והידבקות חלקי הקדושה בה, עד שבטל כח הקליפה.

העברת הבכורה

סבורים היו המצרים כי להם ניתנה הבכורה בין אומות העולם, ובטענה זו להיותם ראש וראשית לעולם, הצליחו לכבוש את כל סביבותם ולשלוט בכל העולם, ובפרט אחר שבארצם שררו השובע והרעב, ובאו מכל הארצות לשבור שבר במצרים.

אכן, בכך שסיוס גלות מצרים היה במכת בכורות, ניכר לעיני כל כי שקר נחלו המצרים ואין בו מועיל, כי אין הבכורה שייכת להם כי אם לבני בכורי ישראל. וזהו גם הטעם לכך שבסיום הפרשה נאמרו מצוות הבכורות, בכור אדם ובכור בהמה.

זהו שאמר הכתוב (תהלים ח ד-ה) **"כִּי אֶרְאֶה שְׁמִיךְ מַעֲשֵׂי אֶצְבְּעֹתֶיךָ יָרַח וְכִכְבִּים אֲשֶׁר כֹּונְנָתָה: מָה אֶגֹּוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ וְבִן אֶדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ"**. כי אמנם עוסקים אנו ברומזו של עולם, בבריאת המאורות הגדולים, אך תכלית הכל היא בריאת האדם, בראשית ברא אלקים בשביל ישראל ובשביל התורה שנקראו ראשית.

חתימת מכירת הבכורה

כיוצא בדבר, כבר אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו (שמות ד כב) **"וְאָמַרְתָּ אֶל פְּרַעֲהָ כֹה אָמַר ה' בְּנִי בְכֹרִי יִשְׂרָאֵל"**. וכתב רש"י כי כאן חתם הקדוש ברוך

על קושייתו משיב רבינו בלשון 'אולי', אולם 'אולי' זה יש בו יסוד עצום ורב, אשר ממנו ניקח שורש ויסוד להבנת כל ענין מכת בכורות, וכפי שהאריכו והרחיבו בדבר זה בכל הספרים.

וכתב, כי הנה מצינו (שמות ד כב) שקרא הקדוש ברוך הוא לישראל בשם 'בני בכורי', וכבר אמרו חז"ל (ראה בזה הקדוש ח"ב דף רסג.) כי זה לעומת זה עשה האלקים, וכל מה שברא בצד הטוב, עשה גם בצד הרע היונק מן הטוב. וכשם שבקדושה ישנו ענין הבכורה והראשית, כי הכל הולך אחר ההתחלה, כך גם בקליפה יש התחלה, וראש הקליפה יש בו יותר כח, ומושך אחריו את שאר החלקים.

עם ישראל הם בנו בכורו של הקדוש ברוך הוא, ונקראו (ירמיה ב ג) **"בְּרָאשִׁית תְּבוּאָתָה"**, כפי שהתורה קרויה (משלי ח כב) **"בְּרָאשִׁית דִּרְכּוֹ"**, וכן (תהלים קיא י) **"בְּרָאשִׁית חֲכָמָה יִרְאֶה ה'"**, ועל שום כך נאמר (בראשית א א) **"בְּרָאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים"** - בשביל התורה ובשביל ישראל. והם העומדים כנגד בכור הסטרא אחר.

משום כך, היה צורך להכות את כל בחינות הבכור הרעות השוכנות במצרים, כדי לעקור לגמרי את ענין הבכורה שבטומאה. ומכה זה פגעה בהם מלמעלה עד למטה, מבכור פרעה שהוא החלק העליון שבקליפה, ועד בכור השבי ובכור השפחה העומדים למטה, ואפילו בבכור הבהמה.

זהו גם הטעם לכך שהקדיש ה' יתברך את בכורי ישראל וכן את בכורי בהמותיהם וחמוריהם. וזאת בכדי שישאר רק חלק הבכורה השייך לקדושה, וכל בכור הטומאה ייכרת לגמרי.

בדומה לזה כתב האור החיים על תחילת הפסוק, **"וְיָמַת כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם"**, שהקדוש ברוך הוא עבר במצרים ומשך את חלק הטוב המחיה את בכורי מצרים, ככרזל הנמשך אחר אבן השואבת - מגנט, ובה בטל כל כח הקליפה, אשר יונקת את חיותה מן הטוב הגנוב אצלה, ועבר כח הבכור דקליפה מן הארץ.

דרגות הרצון

מעתה, על פי דברי רבינו, נוכל לעמוד על פשר התוספת האמורה למן ההתראה על המכה - שם הוזכר בכור השפחה, ועד המכה בפועל - שם נזכר בכור השבי.

כי הנה, ענין שפחה ועבד הוא ביטולם אל האדון, ואין אצלם שום משמעות לרצונם העצמי כלל, וכל תכליתם היא רק מילוי רצון האדון. אולם השבוי אין פועל בו כל רצון כלל, לא רצון שלו ולא רצון של אחרים, אלא נמצא הוא בבית הסוהר בחידולו מוחלט. ויותר מזה בכור הבהמה, שלא שייך בו כלל ענין הרצון. ואת כל אלו היכה ה' יתברך במכת בכורות.

ונראה כי באה התורה הקדושה ללמד בזה, כי השגחת ה' יתברך מגיעה גם אל המקומות הנמוכים והשפלים ביותר; ואפילו היושב בדד בבית הבור ומרוחק מחברת בני אדם, ללא משפחה וחסר כל תקוה - משגיח עליו ה' יתברך. ואם יש בו חיות במקור של קדושה, ונוצר הצורך ליטול ממנו את שורש הקדושה שבו, יאבד גם אותו בכור השבי מן העולם.

בזה יוצאת השגחת ה' יתברך מן הכח אל הפועל אף יותר מאשר בהכאת בכור השפחה. שכן על אף שאין היא יכולה לפעול על פי רצונה, מכל מקום נחשבת היא לחלק מחיי המצרים, סובבת היא בין בתיהם ועובדת בעבורם, לעומת השבוי שאין לו חיים כלל. לכן, דווקא בהכאת בכור השבי נשבר כח הסטרא אחרא אפילו במקומה הנמוך והשפל ביותר.

מעמקים קראתך

דבר זה איננו רק בבחינת עונש, כי אם הכנה דרבה לכלל ישראל בכל הדורות, כי גם כאשר יהיו במקום נמוך ושפל מאוד, ימצאו בו את ה' יתברך, כי קרוב ה' לנשברי לב, רם הוא ושפל יראה.

לפי זה נוכל להבין את פשר הצעקה הגדולה אשר היתה בכל ארץ מצרים. לא היתה זו רק זעקת צער וכאב על מיתת היקרים להם, כי אין בית אשר אין שם מת; אלא היה בזה ביטוי להכרה כי בכל מקום נמצא

הנעלה והראוי, והירבה תורה בישראל, וגם אמונתו בה' יתברך היתה נפלאה, עד כדי כך שעמד בימי מלחמת סנחריב וביקש שלא יצטרך לעמוד במלחמה כלל, אלא "אני ישן על מיטתי ואתה עושה" (ראה איכה רבה פתיחתא ל), הרי כאן בטחון מופלג בה' יתברך.

פסח בלא כחכות

והנה, אחר שטייהר חזקיהו את בית המקדש וחידיש בו את העבודה, שיגר חזקיהו אגרות לכל ישראל לבוא ולעשות את הפסח בירושלים. לא קלה היתה המלאכה, כי זה שנים הרבה שלא עשו העם את הפסח, והוצרך חזקיהו להפציר בהם לבוא. ומחמת כן הוצרך חזקיהו לדחות את הפסח לחודש השני, אשר אליבא דאמת לא היה זה החודש השני ממש, אלא שעיבר ניסן בניסן [שלא ברצון חכמים] כדי שיספיקו כל ישראל לבוא ולעשות הפסח.

ומבואר בכתובים (דברי הימים ב' ל א-יב), כי רבים היו שלא קיבלו את דברי חזקיהו ולא אבו לשוב אל ה', ואך מעטים מישראל נענו לקול הקריאה. אולם משבט יהודה באו כולם לעשות את הפסח. ואמנם לא הכל נעשה כרצון חכמים, הן מה שעיבר את חודש ניסן - כי אין מעברים אלא אדר, והן לענין הטהרה שלא היתה בשלימות, "כי אכלו את הפסח בלא כחכות כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד: כל לבבו הכין לדרוש האלקים ה' אלקי אבותיו ולא כְּתִרְתָּהּ הַקֹּדֶשׁ" (שם פסוקים יז-יט).

אך עם כל זאת, שמחה גדולה היתה בירושלים בימים ההם, עד שמלבד שבעת ימי החג הוסיף חזקיהו עוד שבעה ימים נוספים על אלה לשמוח בה', ונתַּהֵי שְׂמֹחָה גְדוֹלָה בִּירוּשָׁלַם כִּי יָמִי שְׁלָמָה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֹא כָזָאת בִּירוּשָׁלַם" (שם פסוק כו).

כח תפילה גדול היה לו לחזקיהו, וכפי שעמד לו כוחו להסב את פניו אל הקיר ולהתפלל על עצמו מקירות ליבו להניצל מגזירת המיתה, עד שהוסיף הקדוש ברוך הוא על ימיו חמש עשרה שנה, כך עמד והתפלל על העם שיקבל ה' את קרבנם למרות שנעשה שלא ככתוב, ואכן, "וַיִּשְׁמַע ה' אֶל יַחֲזַקְיָהוּ וַיִּכְרַם אֶת הָעָם" (שם פסוק כ), וקיבל את קרבנם באהבה וברצון.

דבר ה' ביד משה

לעומת כל זאת, דדקק יאשיהו נינו של חזקיהו לעשות את הפסח ככל משפטו וחוקתו, ככתוב בספר תורת משה (ראה דברי הימים ב' לה א-ג). ומבואר שם כמה פעמים בכתוב כי עשו הכהנים והלויים את כל העבודה ככתוב בתורת משה, ועבדו כמשפט כפי המצווה, בלא שום שינוי בשום פרט. ועל מעלת הפסח הזה אמר הכתוב (שם פסוק יח) "וְלֹא נִעְשֶׂה פֶסַח כְּמֹהוּ בְיִשְׂרָאֵל יָמֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא וְכָל מְלָכֵי יִשְׂרָאֵל לֹא עָשׂוּ כַפֶּסֶת אֲשֶׁר עָשָׂה יִאֲשִׁיהוּ".

הרי לנו כי הצליח יאשיהו במלאכתו, ונתאחדו כל ישראל כאיש אחד בלב אחד לעשות את הפסח ברצון וכהלכה, בלא שום עיקולי ופשוירי, בדרך התורה המסורה.

כח התפילה

אם כן, אחר כל ההשוואה שערכנו בין חזקיהו ויאשיהו, פעל כל אחד מהם בדרך אחרת. חזקיהו הוצרך להוסיף לעבודתו את כח התפילה למען יצא ה' בקרבן ישראל אף שנעשה שלא ככתוב, וחלו בו ידים. אך זהו סוד כוחו של חזקיהו, אשר ידע לומר "כך מקובלני מבית אבי אבא, אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" (ברכות י). וכבר אמרו חז"ל (מדרש תנאים לדברים כג): "ושנים הן שעסקו בתפלה והועילו, משה רבינו וחזקיהו". ואכן גם בין משה וחזקיהו מצינו כמה דמיונות, כי שניהם מלכים היו, ושניהם עשו פסח.

הכנה לגלות

לעומת זאת, יאשיהו המלך כבר ראה את הגלות הממששת ובאה, וכמה מעשים עשה מחמת כן, ובעיקר מה שגגז את הארון, וכמו שאמרו חז"ל (יומא נב:): "משגגז ארון נגגזה עמו צנצנת המן, וצלוחת

ביקשו ישראל לצאת כדי לעבוד את ה', ולאחר מכן לשוב למצרים, אלא שלאחר אכילת הפסח זכו לשלימות ובטלה עבודתם לגמרי.

נמצא כי אלו היו המעלות שנתעלו ישראל ביציאת מצרים; בתחילה אכלו מפסח מצרים, ובזה עזבו את שולחן פרעה ויכלו לאכול מבשר הכבשים אל מול עיניו, ובזה ניתן להם לצאת ממצרים וללכת למדבר, עד אשר זכו לבסוף למעמד הר סיני.

העולה מזה, כי יציאת ישראל ממצרים לא היתה כעבד הבורח מאת אדוניו ומשחרר עצמו מן העבודה הגופנית, אלא היה בה לקיחת גוי מקרב גוי, בחינת לידה והבדלה משולחן פרעה, ודבר זה יצא אל הפועל בהקרבת קרבן פסח.

פסח חזקיהו ופסח יאשיהו

והנה בספר מלכים (ב' כג א-כג) ובספר דברי הימים (ב' פרק ל ופרק לה) הורחבו הדברים בענין פסחי חזקיהו ויאשיהו בן נכדו, וגם חז"ל האריכו בענינים.

הנה, ימי חזקיהו באו אחר שלטון אביו המלך אחז, אשר מלך רשע היה ועבד עבודה זרה. ואכן בא חזקיהו וטיהר את בית המקדש לאחר שנים הרבה שעבדו בו לאילילים, הסיר את הבמות והרים את קרן התורה, עד ששיבחו חז"ל (סנהדרין דף: א) את דורו ואמרו עליו כי בזמנו לא נמצא תינוק או תינוקת מדן ועד באר שבע שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה.

ובכדי לכרות ברית מחודשת בין ה' לישראל, קרא לכל העם לבוא ולעשות את קרבן הפסח, ונעשה פסח גדול בירושלים.

אמנם לאחר חזקיהו עמד מנשה בנו ולאחריו אמון,

בכל מקום נמצא הבורא יתברך, ואפילו בבור העמוק ביותר. ובאשר האירה הקדושה בכל המקומות, בטלה הבכורה, ואפילו בכור השבי היה בלא היה והתבטל לגמרי

שהיו שניהם רשעים ועובדי עבודה זרה, והעמיד מנשה צלם בהיכל, ורק לאחרים קם יאשיהו ללכת בדרכי חזקיהו זקנו, ביער את האילילים ותיקן את ישראל, ועשה פסח שעליו נאמר כי לא נעשה פסח כמותו. ובזה איחד את כלל ישראל לעבודת ה'.

עטרה ליושנה

והנה, הן חזקיהו והן יאשיהו, עמדו וחידישו את הברית בין ישראל לקדוש ברוך הוא בעת הקרבנות הפסח. ודבר זה מחובר אל מה שראינו בפסח הראשון שעשו ישראל - על אדמת מצרים, שבו נתנו את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות.

שני המלכים הללו החזירו עטרה ליושנה, כל אחד בדרכו המיוחדת לו. שניהם ביערו את העבודה זרה מן הארץ ונלחמו בעובדיה, שיברו את המצבות וטיהרו את בית המקדש מן הטומאה שהיתה בו, ושניהם כרתו ברית בין העם ובין הקדוש ברוך הוא.

בימי שניהם פעלו גדולי הנביאים אשר סייעו בידם לרומם את בני ישראל ולהשיב את ליבם אל אביהם שבשמים. ועל שניהם מצינו לשון דומה בדברי הנביאים, כי על חזקיהו נאמר (מלכים ב' יח ה) "בה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל בָּטַח וְאֶחָדֵהוּ לֹא הָיָה כְּמֹהוּ בְּכָל מְלָכֵי יְהוּדָה וְאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו". וכן נאמר בדומה לזה על יאשיהו (שם כג כה): "וְכִמֹּהוּ לֹא הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁב אֶל ה' בְּכָל לְבָבוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ וּבְכָל מְאֹדוֹ כְּכָל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאֶחָדֵהוּ לֹא קָם כְּמֹהוּ".

כוחו של חזקיהו

כאמור, ריבוי דברים ייחזו הנביאים על דבר הפסחים שעשו חזקיהו ויאשיהו, ומכל מקום חילוק גדול היה ביניהם, אשר על ידו נוכל לעמוד על הדבר שהבדיל ביניהם.

כי הנה, חזקיהו השיב את העם למצבו הרוחני

מִצְרַיִם נִזְבַּח לָהּ אֱלֹקֵינוּ הֵן נִזְבַּח אֶת תּוֹעֵבַת מִצְרַיִם לְעֵינֵיהֶם וְלֹא יִסְקְלוּ: דָּרָךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נָלַךְ בְּמִדְבָּר וְנִזְבַּחוּ לָהּ אֱלֹקֵינוּ כְּאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֲלֵינוּ".

מבואר בפסוקים, כי מיאן משה בכך שיזבחו במצרים, וטען כי רוצים הם לזבוח במדבר.

אך הנה לבסוף אכן זבחו ישראל במצרים והקריבו בה את קרבן הפסח, ויש להבין כיצד מתיישב הדבר עם טענתו של משה רבינו שיקריבו ישראל במדבר ולא במצרים.

אך האמת היא, כי אמנם מה שזבחו ישראל במצרים נעשה לנגד עיניהם הכלות של המצרים כדי להגדיל הנס ולהראות לעין כל את השגחת ה' יתברך על ישראל, אך לא היה זה קרבן גמור, אלא העולות ושלמים שהקריבו בסיני - להם כיוון משה באומרו שיזבחו ישראל במדבר, כי כאן לא נזרק הדם ולא הוקטרו חלבים ואימורים על המזבח, אלא ניתן הדם על המשקוף ושתי המזוזות כאות וסימן, "וְהָיָה הַדָּם לָכֶם לְאֹת עַל הַבָּתִּים" (שמות יב ג).

גם אכילת הקרבן בפסח מצרים חלוקה היתה משאר קרבנות, כי בכל הקרבנות הקרבים במשכן ובמקדש, אוכלים שיריים משולחן גבוה, ואילו אכילת פסח מצרים באה כדי להוציא את ישראל מעבודתם לפרעה [וכפי שיתבאר]. ואילו עיקר העבודה עתידה היתה להיות בהר סיני, כמו שנאמר למשה רבינו במעמד הסנה (שמות יג) "בְּהֹרֵצְאָךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה", ועבודה זו אכן נעשתה אחר הכנה דרבה כראוי. אולם כאן במצרים משיצאו ישראל לחירות חשובים היו כקטן שגולד, ורק החלו את דרכם בעבודת הקודש, אלא שמקטנות זו החלו לגדול עד שבאו לכלל גדלות במעמד הר סיני, ואז באה העת להקרבנות קרבנות.

משום כך אמר לו משה רבינו לפרעה, כי אמנם יזבחו ישראל את הפסח על אדמת מצרים, אך לא כאן הוא המקום לעבודת 'נלכה ונזבחה לאלקינו', אלא רק לאחר שילכו במדבר.

אכילת פסח מצרים - יציאה לחירות

ויתבאר דברינו על פי מה שכתב בשו"ת אבני נזר (יורה דעה סימן תנ"ד אות י"ב), שאכילת הפסח מורה על כך שנעשו ישראל עבדי ה', כיון שמזונותיו של עבד מוטלים על רבו, ומשולחן רבו הוא אוכל, ובזה שאכלו ישראל את שירי הקרבן, הראו כי עבדי ה' הם וראויים הם לאכול ממאכלו.

כי כשהיו ישראל עבדים במצרים היו ניזונים משיירי מאכלם של המצרים, ואצלם לא יכלו לאכול בשר, כי תועבת מצרים כל רועה צאן.

אכן כאשר אכלו ישראל את קרבן הפסח ועצמות השנה התגוללו בינותם, היה בזה בזיון נורא לעבודה זרה שעבדו המצרים, ובזה נראתה לעיני כל חירות ישראל ויציאתם מעבודות מצרים, שאוכלים את סעודתם משולחן גבוה ודווקא מן המאכל שמתעבים המצרים, ושוב אינם כעבדים האוכלים על שולחן רבם.

יציאת מצרים במדרגה אחר מדרגה

וכן נוכל ליישב על פי זה את השאלה הנודעת, מה טעם באמת ביקש משה רבינו לצאת לדרך שלושת ימים, והרי יצאו ישראל ממצרים שלא על דעת לחזור כלל וכפי שאכן עשו לבסוף, ומדוע הוצרך לבקש באופן זה שלא כפי האמת.

אכן על פי האמור יתבאר, כי באמת ודאי עיקר יציאת ישראל ממצרים היתה על מנת לעבוד את האלקים, ובארץ מצרים עצמה לא יכלו להקריב קרבנות בשלימות וכפי שנתבאר, אלא שמדרגות מדרגות היו כאן, ובתחילה עשו את קרבן הפסח במצרים שלא בשלימות, וזכו להריח בו ריח גן עדן (ראה שמות רבה ט"ה), אך לאחר שאכלו מן הפסח זכו לעזוב את שולחן פרעה ולבוא לאכול משולחן גבוה, וממילא יכלו לבוא אל העבודה הרצויה והשלימה בעבודת הקרבנות.

אם כן לא היתה כאן הערמה כלל, אלא באמת

ככל עבודת הקרבנות, כי עיקרו של אותו קרבן לא בהקרבת אימוריו וזריקת דמו היה, אלא באכילת בשר הקרבן. ורק לאחר מכן כשבאו אל הר סיני עמדו והקריבו קרבנות כראוי.

קיצורו של דברים, דם מילה רומז לעבודה הקבועה שאין בה שום שינוי, ודם הפסח רומז להתחדשות העבודה. ואלו שני צדדים הכרחיים לעבודה ה'.

טעם עיבוד הגאולה

אם היו ישראל זוכים, היה מצטרף כוחם של חזקיהו ויאשיהו יחד, להיות 'שרי חד ואסיר חד' בשעה אחת, שיהיה בהם הן את כח ההיתר והחידוש והן את כח השמירה והגדר, ובזה היו זוכים לגאולה השלימה, בבחינת 'היום אם בקולו תשמעו'. אולם חזקיהו לא יכל לעשות כן משום אותם אנשים שהיו משחקים ומלעיגים בשלוחיו, ולא קיבלו את כל דיני הקרבן, לכן צירף לקרבנו את כח התפילה לעורר את התחדשות העבודה, ולא יכל לפעול בכח האיסור והשמירה. ואילו יאשיהו שראה את מצב העם, כי אחר שרוממם חזקיהו באו מנשה ואמון והשפילו את קרן ישראל עד שאול תחתית, לכן הוצרך יאשיהו להטמין את חלקי הקדושה כדי שלא תהיה שום השפעה לטומאה בה בזמן הגלות, ולא נותרה בידו כי אם עבודת ה'אסיר חד', עבודה קבועה ומשומרת כפי שניתנה מסיני. ואכן, לא היה פסח כפסח הזה, אלא שכח התחדשות לקח בחסר.

אכן, בגאולה השלימה מבקשים ישראל את שני החלקים המשלימים זה את זה; הן כח ההתחדשות שהיה במעמד הר סיני, בו כרתו ישראל ברית נצחית עם הקדוש ברוך הוא, והן את הקרבת הקרבנות בדקדוק ככתוב בתורת משה.

אופן הגאולה – מקטנות לגדלות

ואכן, חלוקה הגאולה העתידה מגאולת מצרים בפרט אחד, כי גאולת מצרים היתה בחיפזון, והגאולה העתידה תהא קמעה קמעה, 'ראו באורי שזורח' כאיילת השחר זו שאורה בוקע לאט. אמנם כל מה שעבר על ישראל בחיפזון בגאולת מצרים, עתיד לעבור עליהם בדרגה אחר דרגה בגאולה השלימה. בגאולת מצרים היו ישראל כקטן שנולד, וביקשו רק לילך דרך שלוש ימים במדבר, עד שהגיעו לגדלות במעמד הר סיני בחג השבועות. וכפי שאמר חז"ל (ברכות מ.) "שארן התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד שיטעום טעם דגן". והמתיקו בזה בספרים הקדושים כי הדבר רומז לעם ישראל שהוצרכו לטעום טעם מצה ביציאת מצרים כדי לבוא לכלל גדלות בקבלת התורה.

וכך גם לעתיד לבוא נמשלו ישראל לקטן שנולד, כנבואת יחזקאל שהזכרנו למעלה, אשר כולה משל לבני ישראל בהיותם במצרים, שהיו כתינוק נעזב שלא טרח איש לטפל בו בלידתו, 'ומולדותיך ביום הולדת אונך לא כרת שָׁרֵךְ וְגַמִּים לֹא רָחַצְתָּ לְמַשְׁעֵי וְהַמֶּלֶךְ לֹא הִמְלִיחָהּ וְהַחֶמֶל לֹא חָתַלָהּ' (יחזקאל טז ד). כי יציאת מצרים היתה בבחינת 'סור מרע', ונעשתה בזריזות, עד עכשיו עבדי פרעה - מכאן ואילך עבדי ה'. משכו ידיכם מעבודה זרה - וקחו לכם צאן ושחטו הפסח. והנה מיד אחר כך זכו ישראל לאכול על שולחנו של מקום, ובאותה שעה הכה ה' את בכורות מצרים. אולם שורש הכל - במה שנקבע בדעתם של ישראל ללכת דרך שלוש ימים - לשוב לדרך שלוש האבות, ולאחר מכן באה הגאולה בחיפזון.

אולם לעתיד לבוא תהיה הגאולה בידי מלך המשיח אשר 'שרי חד ואסיר חד', הוא כוחם של חזקיהו ויאשיהו יחד, ועם זה יעברו עלינו גם חבלי משיח, אשר כדי לעמוד בהם נצטרך לשילוב הכוחות יחד, הן לכח התפילה של חזקיהו מלך יהודה והן לכח השימור של יאשיהו נינו, ועל ידי זה נזכה לראות בשוב ה' את שיבת ציון במהרה בימינו אמן.

אשר לא ישובו אפילו במקדש שני, אלא רק במקדש שלישי - עמד ועשה את הפסח בשלימות נפלאה ככל הכתוב בתורת משה, פסח אשר לא נעשה מימי שמואל הנביא.

דם פסח ודם מילה

ואלו הם דברי הנביא יחזקאל (טז ו) 'וְאָעֲבֹר עֲלֶיךָ וְאָרָאךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדָמֶיךָ וְאָמַר לְךָ בְּדָמֶיךָ חַיִּי', דם פסח ודם מילה, לחבר את מסירת כוחות הגוף הנעשית בברית מילה יחד עם כריתת ברית הדבקות בקדוש ברוך הוא בדם הפסח. וזאת עשה יאשיהו, שקיים את מצות הפסח בדבקות מוחלטת והשווה לדם מילה שהוא אות ברית קודש שלא חל בו שום שינוי כלל, ויש בו מסירות נפש על קוצו של יו". ואילו פסח חזקיהו היה בבחינת 'דם פסח', כפסח מצרים ששמו בו את הדם על המשקוף ושתי המזוזות, כנגד האבות הקדושים. אולם גם במצרים היה דם מילה, ואומר לך בדמיך חיי.

וגם דבר זה נרמז במעשיו של המשיח היושב בשערי רומי, המתיר אחד ואוסר אחד, כנגד הדם שכפול היה - דם פסח ודם מילה. ובזה מאחד המשיח את כלל ישראל ובזרועו יקבץ טלאים לאסוף נדחי ישראל ולהשיבם אל ה'.

שתי מצוות אלו - פסח ומילה - סמל הן לברית בין הקדוש ברוך הוא לישראל, ועל שום כך אלו הן שתי מצוות עשה יחידות שהעובר עליהן עונשו כרת.

המשיח היושב בשערי רומי נצרך הן לכח ההיתר והן לכח האיסור, ועל כן ראו חז"ל בחזקיהו וביאשיהו ראויים להיות משיחים

השלמת מעשי האבות

כאמור, כל הנעשה בשני דמים אלו, נעשה יחד עם הבאת מכת בכורות על המצרים. בעוד שהמכה פוגעת ומשפילה את כל דרגות הרע של מצרים, כך בא הדם לטהר את ישראל בזכות האבות הקדושים. אותן מצוות הדם אשר החלו במילת אברהם אבינו את עצמו, ובעקידת יצחק, ובעשיית הפסח על ידי יעקב אבינו בעבור יצחק אבינו במעמד הברכות, הן אלו שהגבירו את כח הקדושה והטוב, עד שהוכנעה הקליפה במכת בכורות.

מעתה מתיישב מדוע דילג הכתוב על כל מעשי האבות ועבר לשבח 'למכה מצרים בבכוריהם', שכן באמת כל ענינה של מכת בכורות היה להשלים את כל המהלך שהחל במעשי האבות ובסימנם לבנים, ובהכנת כוחות הרע עד השמדם.

עבודת קבועה ועבודת מתחדשת

והנה הבאנו לעיל את דברי האבני גזר (יורה דעה סימן תנ"ד אות י"ב) בענין אכילת פסח מצרים אשר ביטא את היציאה מעבודת לחירות. ועיקר דבריו שם נסובו על ענין דם פסח ודם מילה, כי על ידי שניהם יצאו ישראל מעבודת לחירות.

אלא שנעשה הדבר בשני אופנים; כי דם מילה הוא סימן לעבודת ישראל לה', כמין חותם הקבוע בבשרו של כל איש ישראל, סמל לברית הנצחית שאין בה שום שינוי עד עולם. וכדרכו של יאשיהו, שהבין כי קודם הגלות צריכים ישראל לדבוק בכל ליבם בעבודת ה' בלי שינויים, ולא לזוז אפילו כמלוא גימה ממסורת האבות. אולם דם הפסח סמל הוא לעבודת על ידי האכילה משולחן גבוה, כי מזונותיו של עבד קצובים לו משולחן רבו, וכאן עברו ישראל מהיותם עבדי מצרים להיות עבדי ה', לאכול משולחן גבוה. מטעם זה לא זכחו ישראל במצרים על מזבח

שמן המשחה, ומקלו של אהרן ושקדיה ופרחיה, וארגז ששגרו פלשתים דורון לאלקי ישראל". ואף יאשיהו עצמו נהרג במלחמה על ידי פרעה נכה מלך מצרים.

שני כוחותיו של המשיח

והנה גם בדבר זה מצינו שהשווה חזקיהו ויאשיהו, כי על חזקיהו אמרו חז"ל (סנהדרין צד.) "ביקש הקדוש ברוך הוא לעשות חזקיהו משיח, וסנחריב גוג ומגוג". ועל יאשיהו קונן ירמיהו "רוח אפינו קִישִׁים ה'" (איכה ד כ). כי כל אחד מהם ראוי היה להיות משיח ה' בכח עבודתו המיוחד לו; חזקיהו בכח התפילה המתקן את כל הפגמים, ויאשיהו בעמידתו על המסורת בכל קוצו של יו"ד בלי שום שינוי.

רמז לזה נוכל למצוא במעשה המובא בגמרא (סנהדרין צח.) על רבי יהושע בן לוי, שביקש מאת אליהו הנביא לידע היכן מקומו של המשיח, ואליהו שלחו לשערי רומי, שם יושב מלך המשיח עם עניים סובלי חלאים וכל גופו מלא פצעים וחבורות. ונתן אליהו הנביא סימן בידו לידע מי מהם הוא המשיח, כי כולם מתירים את כל חבישותיהם יחד כדי למרוח סממנים על פצעייהם, ולאחר מכן מחזירים את כל התחבושות למקומן. ואילו המשיח 'שרי חד ואסיר חד' - מתיר פצע אחד וחובשו, ואחר כך מתיר פצע אחר וחובשו אותו, כדי שאם יהיה נקרא לגאול את ישראל לא יתמהמה אפילו רגע אחד.

אך יש לעמוד על הלשון שנקטה הגמרא - 'שרי ואסיר', שהיא לשון הרגילה בעניני איסור והיתר. ונראה כי באו לרמז כאן על שני הכוחות הנזכרים, שהיו בהם באותם שני הצדיקים שכל אחד מהם ראוי היה להיות משיח צדקנו. כי המשיח יש בו את כח ה'שרי', שיודע לפתוח פתח ולהתיר, כפי שעשה חזקיהו בכח התפילה ופעל למען קבלת הקרבן גם כשלא נעשה כולו כהלכתו, וכן פעל בתפילתו לזכות לאריכות ימים.

אולם לאחר חזקיהו קם יאשיהו 'ואסיר חד', הן במה שעשה את הפסח בדקדוק גדול לפי כל פרטי ההלכה ולא התיר שום פרט, והן במה שהטמין את כלי המקדש, כאשר הבין שעומדים ישראל ללכת בגלות.

אם כן, המשיח היושב בשערי רומי נצרך הן לכח ההיתר והן לכח האיסור, ועל כן ראו חז"ל בחזקיהו וביאשיהו ראויים להיות משיחים.

דם הכרית

עוד יש לנו לעמוד על חילוק גדול שהיה בין פסח מצרים ופסחם של חזקיהו ויאשיהו, לפי מה שנתבאר כי במצרים נתנו ישראל את הדם על המשקוף עול שתי המזוזות, ועל ידי זה זכו למכת בכורות שניתכה על ראשם של המצרים והכנתה את כל חלקי מציאותם מלמעלה למטה, מבן המלך ועד בכור השבי, ובזה נכרתה קליפת ערוות הארץ לגמרי ובטל כל כח הרע הנאחז בקדושת הבכורה.

לעומת זאת, בפסחיהם של מלכי יהודה שימש דם הפסח לכריתת ברית עם הקדוש ברוך הוא.

פסח חזקיהו כפסח מצרים

אמנם גם באותם הפסחים נעשו דברים המשלימים את פסח מצרים, שהרי כפי שנעשה פסח חזקיהו 'שלא ככתוב', ועיבר ניסן בניסן שלא ברצון חכמים, הרי גם בפסח מצרים נעשה הרבה דברים שלא כפסח דורות, ולא היתה הקרבת הקרבן כפי הנעשה בבית המקדש, אלא נעשה כל בית מבתי ישראל כמקדש, ומשקוף ומזוזות - כשלושה מזבחות. ואכן הצליח חזקיהו במלאכתו מלאכת הקודש, לרומם את ישראל ולקרבה אל ה', ואף על פי שהיו מבני עשרת השבטים ששחקו לשליחיו ולעגו להם, באו רוב ישראל לעשות הפסח ולחדש את העבודה.

אכן, בהיות יאשיהו סוף למלכות יהודה, וכבר קרבה הגלות בזמנו, עד שהוצרך להטמין את כלי הקודש

ספרי היהלום

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאוצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת בא

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקרדושת השבת וסגולתה

לא נמאז ארבה אחד

למעלה משלושת אלפים שנה חלפו מעשר המכות ומציאת מצרים עד היום, אך פלא עצום בדומה לזה שהתרחש בעת מכת הארבה ביציאת מצרים, מתרחש מדי פעם גם בימינו, ומוכיח לנו כי 'דבר אלקינו יקום לעולם' (ישעיה מ ח).

פלא זה הביא רבינו הרמב"ן בפרושו לתורה (שמות י ד) בשם רבנו חננאל: מאותו היום בו התפלל משה רבנו שמכת הארבה תסור ממצרים, לא דרך ארבה אחד בכל גבול מצרים!

גם כאשר פקדה את ארץ ישראל או את הארצות הסמוכות למצרים מכת ארבה, לא כרסמו להקות הארבה המורעבות מאום מיבולם של המצרים...

זאת, לעומת הצפרדעים שעליהן אמר משה רבנו 'רק ביאור תשאנה' (שמות ח ז), ואכן גם בימינו יש צפרדעים רבות בנילוס - יאורה של מצרים.

על נס זה נאמר - מוסיף הרמב"ן, 'שיחו בכל נפלאותיו' (תהלים קה ב). העולם כלו מספר על נפלאותיו של הקדוש ברוך הוא, שמאז ועד היום אין ארבה כלל במצרים.

ומן הראוי שאף אנו נספר מנפלאותיו של הבורא אודות הארבה, ושבייתו ב'שבת' הארץ היא שנת השמיטה, מעשה פלא שאלעזר בדור האחרון וגרם לקידוש ה' גדול:

היה זה בשנת השמיטה ה'תשי"ט. חקלאים מעטים שמרו שמיטה בארץ ישראל בכל הלכותיה ודקדוקיה.

במושב קוממיות שבחבל לכיש, פעל הרב - הגאון הצדיק רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, בכל הדרכים על מנת להעמיד את השמיטה כתקונה. ואכן, כל החקלאים מסרו את נפשם והפקירו את אדמתם לחלוטין למשך כל שנת השמיטה.

לא היה זה קל. באותה שנה פגעה מכה קשה של ארבה ביישובים הסמוכים. בחילי הארבה המורעבים פשטו על השדות וכרסמו את כל התבואה שנזרעה ונעבדה בעמל רב, בלא להותיר אחריהם שריד ופליט.

באו חקלאי קוממיות בבהלה אל רבי בנימין וסיפרו לו על המתרחש בשדות הסמוכים למושב: "חפץ תבוא הרעה גם אלינו ותכלה את יגיענו ועמלנו".

הרב לא נבהל ולא נחרד. הוא נשא את עיניו אל החקלאים המבוהלים ואמר בקול בוטח: "הלא אנו שמורים שמיטה! אין לי כל ספק שנראה את ישועת ה'!"

המשך בעמוד ד'

מכה צדקהית

פלא עצום, כפול ומכופל התרחש במכת הארבה.

ששה ימים נחו החגבים על מצרים, כרסמו וכלו את כל הנקרה בדרכם, אך בבוא יום השבת, לפתע שבתו ודממו.

כך כתב רבינו בעל הטורים על הפסוק 'וינח' בכל גבול מצרים, אותו השווה עם הכתוב 'וינח ביום השביעי', המלמדנו שביום השבת נח הארבה.

עדות היתה זו לכל באי עולם שביד ה' את יום השבת ויקדשהו.

בדרך צחות, מסופר מעשה באדם אחד שלא התברך במדות טובות, והיה קמצן גדול, רע לב ומלוה בריבית.

לא די היה להם, לבני עירו, שהוא שרוי בתוכם, אלא שאף עשה עצמו כחסיד גדול ומדקדק במצוות, והיה ממיר את חיי סביבתו בדקדוקי המופלגים בחומרות שהיה מחדש מליבו.

כאשר הגיעו הדברים לאזני אחד מגדולי הדור, אמר בצחות:

"כעת התיישבה לי תמיהה חמורה בעשר המכות.

זה מכבר התקשיתי מדוע מכת ארבה היא המכה היחידה בה אמר פרעה (שמות י ז) 'ויסר מעלי רק את המות הזה'. מדוע קשה היתה עליו מכת ארבה יותר מכל המכות?

וכעת הבנתי.

הלא כתב 'בעל הטורים', שהארבה נח בשבת ולא אכל את התבואה והעצים. הרי לנו ממהותה של מכה זו היא, שבכל ימות השבוע היא אוכלת את פירותיהם של הבריות וסוחטת מהם את ממונם, ובשבת מתגלה היא כבעלת חומרות מיוחדות ודקדוק במצוות.

מכה שכזו - א' פרומע מכה' (מכה מחמירה ומדקדקת במצוות), כה קשה היא, עד שאפלו פרעה לא יכול היה לסבול אותה..."

כמסופר שאל הרבי הקדוש רבי אברהם שלום מסטרופקוב זי"ע, נכנס יהודי ושטח את שאלתו:

שידוך נכבד הוצע לבנו, אלא שאבי הכלה גדר בעדו גדר של צניעות וקדושה, והוא אינו מסכים שהחתן יראה את הכלה לפני סגירת השדוך.

שמע הרבי את הדברים, ויעץ לאיש: "חפש לבנך זיווג אחר..."

יש להתרחק מאדם כזה המחמיר יותר מחכמינו ז"ל שאמרו (קידושין מא): 'אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה!'

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

שלא שינו את לבושם

'ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כל ססף וכלי זהב ושמלת' (שמות יב לה).

במדרש (לקח טוב שמות ו 1) נאמר שד' לשונות הגאולה שהם 'והוצאתי אתכם', 'והצאתי אתכם', 'וגאלתי אתכם', 'ולקחתי אתכם', הם כנגד ד' זכויות שהיו בידם של ישראל, ואחד מהם הוא 'שלא חילפו את שמלותיהם'.

עוד דרשו שם (דברים דף מו). מהכתוב (דברים כו ה) 'ויהי שם לגוי' - מלמד שהיו ישראל מצויים שם, שהיה מלבושם ומאכלם ולשונם משונים מן המצריים.

לאור זאת יפלא הדבר כיצד יתכן שדוקא לעת גאולתם, ילבושו היהודים את בגדי המצרים מהם התרחקו במשך מאות השנים ששהו בארצם?

ותירץ הגה"ק רבי יחזקאל משינאווא זי"ע: בשם גדול אחד שלא הלבישו בני ישראל את בגדי המצרים כמו שהם חלילה, אלא היו פורמים את הבגד ותופרים אותו מחדש כמלבושי ישראל.

לפי זה - מבאר השינאווא רב זי"ע בשם אותו גדול באופן נפלא - 'יובן היטב מדוע נוקט הכתוב שבני ישראל ישימו את המלבושים על בניהם ובנותיהם ולא עליהם עצמם. מפני שדרך הבגד כאשר פורמים אותו ותופרים אותו מחדש שהוא מתקצר וקטן, לכן הוא התאים רק לילדים הקטנים ולא לאבותיהם...

אמורה חריפה בענין חשיבות הלבוש והשמירה על הלבוש היהודי, אמר הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע, ואף היא נאמרה על פסוק בפרשתנו שבו נאמר 'וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צורת בשמלתם על שמכם'.

אמר רבי מרדכי: 'משארותם' הינו היצר הרע, המשוך לשאור שבעיסה, הפסוק מלמדנו אפוא כי היצר צרור ונמצא 'בשמלותם' של אותם אנשים המלוכשים בגדי שחץ כדרך הפריצים, שעל ידי לבושם הגויי והצעקני, דבק בהם היצר הרע ומכשיל אותם בעוונות של ממש.

מדוע לא רצה ה'תפארת שלמה לבקר באלט-נוי שוהל?

עד כמה הקפידו רבותינו הקדושים על אדם המושגת את לבושו היהודי, יש ללמוד ממועשה שאירע עם הרה"ק ה'תפארת שלמה' מראדומסק זי"ע:

באחת ממסעותיו של התפארת שלמה לאחת מערי מרחצאות הרפואה שבאירופה, עבר דרך העיר פראג.

בעיר זו מתגוררים לתפארה עד עצם היום הזה בתי כנסיות עתיקי יומין, בהם התפללו רבותינו הקדמונים, שהאצילו מרוחם על העיר וקידשוה בתורתם.

בראשם מתנוסס לתפארה בית הכנסת הנודע 'אלט-נוי שוהל' שעומד על תילו מאות בשנים, ונודע כבית הכנסת שבו התפלל המהר"ל מפראג, זאת על אף שהוא עמד על תילו מאות שנים לפני שהגיע המהר"ל להתפלל בתוכו. האלט-נוי שוהל התקדש בפיהם של יהודי פראג, שהתייחסו אליו בחרדת קודש. מסורת שעברה בין יהודי העיר סיפרה שהאבנים לבניין בית הכנסת הובאו מירושלים על ידי יהודים שגלו ממנה בעת החורבן.

מחמת קדושתו של המקום, חפץ ה'תפארת שלמה' לנצל את זמן שהותו בעיר בכדי לבקר בבית הכנסת העתיק.

אולם באותה שעה בה ביקר הרבי בעיר, היו שערי בית הכנסת נעולים, והמפתחות היו מסורות בידיו של שמש בית הכנסת. הרבי שלא אבה לוותר על הביקור במקום החשוב, שלח לקרוא למשמש, וביקש ממנו שימחול לפתוח בעבורו את בית הכנסת.

'בשמחה', הגיב המשמש באדיבות 'אולם התשלום עבור הטרחה יעלה לרבי מטבע 'טאלער' אחת'.

על אתר הוציא הרבי מכיסו את הסכום המבוקש ושלשל לידו של המשמש, שפנה בזריזות לביתו להביא את מפתח בית הכנסת. לאחר כמה דקות של המתנה הופיע השמש כשהמפתחות בידו, אולם למורת רוחו של הרבי, שינה השמש את הופעתו לחלוטין.

את מקום הבגדים הארוכים אותם לבש לפני שעה קלה החליפו לבושים קצרים ומגוהצים למשעי, ועל צווארו ענד שרשרת שבסיומה היה תלוי מפתח בית הכנסת.

על אף קדושתו ופרישותו של הרבי מהבלי העולם, הכיר בטביעת עינו כי מלבוש זה אינו אלא נסיון נוסף של היצר וחילוליו להכניס את רוח הזמן בתוכי שלומי אמוני ישראל. הוא לא יכול היה לסבול את המחזה המביש, ומבלי לומר מילה שב על עקבותיו ונטש את המקום, מותיר את המטבע בכיסו של המשמש, מבלי שקיבל כל תמורה בעדה.

בצעד חריף זה גילה הרבי את מורת רוחו מהופעתו של השמש, וגילה עד כמה חמור הדבר בעיניו של שינוי של קוצו של יוד מהלבוש היהודי.

הלבוש של אברהם אבינו

נודע הרבי רבי בונם מפרשיסחא זי"ע ברבים לבד מצדקותו וקדושתו, לפיקח ולחכם גדול אף בהיותו העולם, ופעמים רבות היה בא דברים עם משכילים ואנשי הזמן.

סיפר תלמידו הרה"ק רבי מרדכי יוסף מאיזביצא זי"ע שפעם שאלו משכיל אחד בלגלוג:

'איזה בגד לבש אברהם אבינו?' בערמוניותו ביקש המשכיל לרמוז כי כשם

המשך בעמוד ב'

שהרבי עצמו לא לובש כבגדי אברהם אבינו, כך יכול כל אחד ללבוש איזה בגד שהוא רוצה, ואין כל חשיבות ללבוש היהודי. ענה הרבי כסיל כאילוילתו: 'איזה בגד לבש אברהם אבינו איני יודע, אולם זאת אומר לי, שהוא דרש וחקר היטב היאך לובשים העכו"ם שסביבו, והוא לבש ההיפך מהם...'

פעם אחת בא לפניו בחור יהודי שומר תורה ומצוות ומקפיד על קלה כבחמורה, ברם לבוש היה בבגדי גויים. הכרת פניו של הבחור ענתה בו כי לא עשה זאת בכוונה רעה, אלא מחוסר הבנה בחשיבות הענין, לכן פנה אליו ברכות ואמר לו:

'תדע בני, ששינוי הלבוש היהודי הוא חמור מאד, ועל ידי כך תוכל לצאת חלילה לתרבות רעה'.

כאשר ראה הרבי את אותות הפליאה על פניו של הבחור, שלא הבין מדוע הרבי מרחיק לכת כל כך, על ענין 'פעוט' שכזה, ביאר הרבי את דבריו, והביא לכך מקור מן התורה:

'על הפסוק (במדבר כא א) 'וישמע הכנעני מלך ערד ישב הנגב כי בא ישראל דרך הארצה וילחם בישראל וגו', מפרש רש"י שהכוונה לעמלק שנאמר 'עמלק יושב בארץ הנגב', והפסוק קורא לו 'כנעני' כיון ששינה את לשונו לדבר בלשון כנעני בכדי שישאל יתפללו לה' שיימסרו הכנענים בידם, ואילו הם אינם כנענים.'

כיון שראו ישראל שהם לבושים כעמלקים ומדברים ככנענים, התפללו סתם 'אם נתן תתן את העם הזה ביד'.

'לכאורה' - הקשה הרבי - 'מדוע לא שינה עמלקים גם את לבושם, כך יהיו בני ישראל בטוחים כי הם כנעניים, ולא היו נענים בתפילתם?'

'אלא מכאן רואים שעיקר טומאת קליפת עמלק הקשה, היתה במלבושיהם, וכיון שהיו שקועים ואחוזים בטומאתם, לא יכלו בשום פנים ואופן לפעול בעצמם לפשוט אותם.'

'רואים אנו מכאן' - חתם הרבי - 'כי עיקר כוחו של היצר וחילותיו אחוזים בבגדי האדם, מכאן תבין מפני מה חמור כל כך הדבר בעיני, מה ששינית את לבושך ללבוש גויים.'

ופעם אחרת כאשר ראה אברך ששינה משהו מלבושיו היהודיים, הקפיד עליו וקרא לעברו בחריפות את דברי הגמרא הנודעים במסכת שבת (נה:), 'כ' דרכו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, למחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו עבוד עבודה זרה ועובד'.

לא ארכו הימים ויצאה השמועה הלא טובה כי האברך הנ"ל סר מן הדרך הישרה, רחמנא ליצלן.

כך נוכחו כולם כי מבטו של הרבי צופה למרחוק, ובקדושתו ואחזתו הכיר את דרכי היצר ופיתויו יותר מכל אדם אחר...

דברים נחרצים בחומרת האיסור ללבוש בגדי נכרים כתב הגאון הקדוש בעל 'בני יששכר' מדינוב ז"ע, בספרו 'אגרא דכלה': 'ישאל הלוש בגדי נכרים בכלל עבודה זרה הוא, הגם שהוא אינו יודע מה עבודה זרה הוא זו ואין כוונתו אלא ללבוש את הבגד העשוי כך וכך, עם כל זה בגדי כל הגוים מבראשית נתקן בגד כל אחד כפי בחינת עבודה זרה שלהם, על כן אסור לבן ישראל ללבוש בגד כנגדיהם כי בקל ח"ו יתפתה לכל התאוות.

עד כמה חשוב הוא הלבוש היהודי הנהוג מקדמת דנא, וכמה עמקו סודותיו, יש

ללמוד ממה שסיפר הרה"ק רבי שלמה מבאבוב ז"ע שעל דופן המנורה של הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן ז"ע היה חרוט ציור של עקדת יצחק, ושם היה נראה אברהם אבינו לבוש בקאלפיק עם ווייסע זאקן [-אנפילאות לבנות] וגם בקאפטן עם סטראקעס, כפי שמקובל זה שנים רבות אצל מקהלות החסידים.

כעין זה סיפר הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא ז"ע שהרה"ק ה'מאור ושמש' ז"ע א"ה אצל רבו הרה"ק הרבי רבי אלימלך מליז'ענסק ז"ע א"ה ביום טוב דסוכות וראה את אברהם אבינו עליו השלום לבוש בקאפטן עם סטראקעס.

מוכן לכל בר דעת כי כל מילה שיצאה מפיהם של קדושי עליונים אלו לא נאמרה לחינם, ומשמעויות רבות יש לכל גהג שיצא מהם. אולם לדרכינו למדנו כי אין לנו אלא להיצמד למסורת אבותינו מבלי לשנות מאומה בעניין זה, שאולי נראה בעיני רבים כפעוט וזניח, אולם למעשה יש לו חשיבות עליונה ושגיכה.

בגדי עשו

החסיד החבד"י רבי חיים אליהו מישולובין ז"ל סיפר את ששמע מקני החסידים בעיר סמורקנד, כי פעם בעיצומה של אמירת דברי אלוקים חיים, עצר לרגע הרה"ק הבעל התניא ז"ע א"ה משטף דיבורו והחל לומר בניגון ובדיקיות רבה מאמר שעל פי פשט לא היה כל קשר בינו למה שנאמר לפניו, וזה היה תוכן דבריו:

בפסוק נאמר: ותקח רבקה את בגדי עשו בנה הגדול ותלבש את יעקב בנה הקטן.

מהיכן מגיע דבר זה שיעקב אבינו ילבש בגדי גויים?

אלא יעקב אבינו ראה שיבוא זמן שיהודים יצטרכו ללבוש בגדי גוים, הוא פחד הוא שזה יזיק להם, ולכן הליבש את בגדי עשיו בכדי לסייע בעדם בשעות אלו... אולם זה לא הועיל, וזה כן הזיק...

בספר 'קדוש ישראל' מסופר כי הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מוויניץ ז"ע א"ה היה מעודד בכל כוחו את חסידיו שילבשו בגדי חסידים בשבת קדש, ולא יבשו מפני המלעיגים והמקנטרים שהמראה היהודי של יהודי חסידי עטור בשטריימל לראשו צועד בגלוי וללא מורא, אינו מוצא חן בעיניהם משום מה.

בהודמנות מסויימת כאשר הזכירו לפניו יהודי שחשב פעם שטריימל וחדל מכך, העיר הרבי על אתר בחריפות רבה שלא אפינה כלל את אהבת ישראל העצומה שבערה בקרבם:

'איני יכול לסבול איש זה ואת מעשהו הרע (1)'

ולא רק על בגדי השבת הקפיד הרבי, אלא גם לבגדי החול היהודיים י"ח הרבי חשיבות יתירה, והקפיד על כל שינוי קל שבקלים בצורת הליבשה.

מעשה בבחור צעיר שאימו נפטרה בדמי ימיה. לכאבו של הבחור ולצערו הרב לא היה גבול. ליבו הוצף בים של געגועים עזים שצרכו את ליבו הצעיר. הוא לא עמד במעמסה הרגשית, והתעלה כמה פעמים מרוב יגון ועוגמת נפש.

בצר לו, נסע אבי הבחור יחד עימו אל הרבי הקדוש 'אהבת ישראל' ותינה לפניו את צרתו הכפולה.

הרבי הקדוש שם את מבטו על הבחור היתום שעמד בפניו החדר, ותהומות של יגון ניבטו בעיניו. הוא הורה לו ברחמיאיות להתקרב אליו, וכאשר הגיע אל מקומו של הרבי, הבחין הרבי כי כפתורי המעיל נרכסו

משמאל על ימין.

הרבי פתח את הכפתורים וסגר שוב את המעיל, הפעם מימין על שמאל, תוך שהוא מפטיר: 'צריך להגביר את צד הימין על סטרא דשמאלא...'

באורח פלא חש הבחור מיני אז ואילך בשלושה פנימית ועמוקה שקונה שביטה בליבו המיוסר, מיני אותו יום ואילך פסקו התעלפויותיו של הבחור היתום, וליבו המיוסר נרפא אט אט.

הקפידה שנשכחה

מעשה נוסף המלמד על כוחו של הלבוש להרחיק את האדם מן העבירה אנו מוצאים בספר 'פאר ישראל' בו נקבצו תולדות חייו והליכותיו בקודש של מרן ה'בית ישראל' מגור ז"ע א"ה.

מעשה בבחור חסידי שהצטנן ברוחניות ופזל למחאות אחרים שאינם עולים בקנה אחד עם החינוך הטהור והשמור אותו ינק מקטנות.

העולם החומרי על שלל צבעיו ומקמיו המדומים קרץ לו, וכמו הזמין אותו לשקוע בתוכו. הוא הרגיע את מצפנו כי גם בעולם העסקים יוכל לשמור תורה ומצוות, ליותר מזה לא שאף.

רק מחסום הבושה מחבריו וידידיו עמד בפניו, בשל כך החליט להרחיק לחוץ לארץ, שם יוכל לנהוג להשיל מעליו מנהגי חסידות שונים שנהג בהם בארץ ישראל, ולממש את תאוותיו.

מקור אחרון של חמיות דקדושה עדיין ליהט בליבו הקפוא. היה זה הקשר האישי אותו חש לרבו ה'בית ישראל' מגור ז"ע א"ה, הוא החליט כי יהי מה, הוא לא יעזוב את הארץ מבלי להיפרד מהרבי ולקבל ממנו ברכת פרידה.

קיבל ונסע. ברם דבר לא נעלם מעיניו הצופיות של ה'בית ישראל'...

תיכף לאחר נסיעתו של הנער הופיע בבית הוריו שליח מטעם הרבי שבירר האם הבחור נטל עימו את... קפוטת השבת. בדיקה קצרה העלתה כי אכן גם הפעם צדק הרבי, קפוטת השבת נותרה בארון מבוישת, ככלי שאין בו חפץ.

מכאן ואילך התגלגלו העניינים במהירות. בערב השבת הארשון לשוהותו של הבחור בחו"ל, התדפק יהודי אלמוני על דלת אכסנייתו ובקש לראותו. משנישג אל הדלת הושיט השליח לעברו חבילה בלתי מזוהה, 'הרבי שלח זאת', הפטיר ונעלם כלעומת שבה.

הבחור הנדהם פתח את החבילה והופתע לראות בה את קפוטת השבת שהותיר בביתו בכוונה תחילה.

דמותו הקדושה של הרבי צפה במוחו והרעידה את כל גופו. דמעות עלו בעיניו. הוא לבש את הקפוטת וחש בחמימות של קדושה שנטפת את ישותו. כך המשיך לשמור על לבושו היהודי גם בחיותו בגולה, ובזכות כך נשמר מחברה רעה שהייתה יכולה להובילו לעברו פי פחת.

קפוטת השבת שמרה עליו לאורך כל הדרך שלא ירחיק מידי, ובזכותה אף התעשת לבסוף וחזר למוטב...

הקפדתו של הרה"ק רבי יוסף מאמשינוב ז"ע א"ה על שמירת הלבוש היהודי מבלי לשנות בו מאומה היתה מן המפורסמות. הוא ראה בכל פריט לבוש חשיבות עליונה ומאין לשנות בעניין זה ולו כחוט השערה. אירע והחייט תפר לאחד מבניו מכנסים חדשות, ברם לאחר המדידה ראו כי הן גדולות ממידתו ואינם מתאימות לו.

בכדי לתקן את הפגם, הציע החייט לעשות תכפיות מבד שיחזיקו את המכנסיים, אולם הרבי דחה את הרעיון על הסף. הוא ראה בכך שינוי בלבוש היהודי המסורתי, ולכן לא הסכים בשום פנים ואופן.

בכדי לשבר את אוזני הנוכחים עד כמה חמור הדבר סיפר להם שהרה"ק רבי שמחה בונם מאוטובוצק ז"ע היה נוהג לבקר מידי שנה בשנה באמשינוב, שם היה משתטח על קברו של הרב הקדוש רבי יעקב דוד מאמשינוב ז"ע א"ה.

בשובו לביתו ליווה אותו אביו הרה"ק רבי מנחם ז"ע א"ה עד לתחנת הרכבת. באמצע הנסיעה חוויר לפתע פניו של רבי בונם והוא נפל תחתיו מתעלף. המלווים חשו אל הרבי והושיטו לו עזרה.

כשחזר הרבי לאיתנו ספר שראה יהודי הדור בלבשו שהיה מכפתר מצד שמאל לימין כמנהג הגוים בימים ההם.

מראה זה גרם לו לזעזוע כבד עד כדי איבוד ההכרה...

מנהגים מסויימים בהם נוהגים כשרי ישראל בהופעתם החיצונית בימינו אנו, נהוגים היו ומקובלים בעם ישראל כדבר פשוט גם לפני אלפי שנים בזמן דוד המלך.

כך למדים אנו מפסוקי הנביא (שמואל ב' י המספרים על השליחים ששלח דוד המלך אל חנון מלך עמון לנחמו על מות אביו, אולם במקום שחנן יוקיר את המחווה שעשה דוד בעבורו, הוא קיבל את דברי עבדיו שאמרו לו שמטרת שליחתם היתה בכדי לרגל את העיר ולבדקה. כיון שכך, 'ויגלח [חנן] את חצי זקנם, ויכרת את מדויהם בחצי עד שתותיהם וישלחם'.

וביאר הרלב"ג 'ויגלח את חצי זקנם' - כדי לנולם, וזה לאות שלא היה מנהגם [של ישראל] לגלח זקנם, שאם היו מגלחים זקנם היה אפשר להם להסיר הבשת מעליהם בשיגלוח הנשאר מזקנם. והמלבי"ם כתב: 'ויגלח חצי זקנם ויכרת חצי מלבושיהם, לפי שהזקן והלבוש הארוך היה הדרת פנים וכבוד בימים ההמה'.

השטריימל שהזיז ממוחו

בספר 'ביתו נאזה קודש' בו מסופרים תולדות חייו והליכותיו של איש האלוקים הרה"ק רבי אהרן מבעלזא ז"ע א"ה, מופיע ספור מענין ומאלף שסיפר הרבי על יהודי סוחר שנאלץ לעשות עסקה עם סוחר נכרי באחד מימי חול המועד פסח.

היהודי החסיד שנהג ללבוש בחול המועד את כל בגדי השבת, חשש כי הגוי יפרוץ בצחוק למראה הכובע המשונה, ולכן הצניע את השטריימל בחיקו במשך כל הזמן ששהה יחד עימו.

כאשר סיימו שני הצדדים לסכם ביניהם את פרטי העסקא המוצלחת שהייתה אמורה להביא רווחים נאים לשני הצדדים המעורבים בה, שלף הגוי בקבוק שכר חמצי, הריק את תכולתו לשני כוסות שעמדו על השולחן, ובעודו מגיש אחד מהם ליהודי, קרא בעליצות:

'הבה נשתה לחיים להצלחת העסקא!'
אחירת החולין ששרתה בחדר השכיחה מהיהודי כליי כי פסח היום, עוד רגע קט והוא יהי נכשל באכילת חמץ גמור בפסח רח"ל, אלא שבאותו רגע נשלחה ידו בתנועה כמעט אוטומטית אל השטריימל שהיה מוצנע בחיקו כל זמן העסקא, על מנת לחבוש אותו על ראשו בשעת הברכה כפי שנהג.

באותה שניה הבלית במוחו ברק מחשמל, הוא קפץ ממקומו כנשך נחש וזעק:

או! פסח!!!

הוא מלמל מילות התנצלות כלשהם אל הגוי שלא הצליח להבין על מה המהומה, ונמלט מהמקום במהירות האפשרית, מזועזע עד עומק נשמתו מהמכשול הנורא שכמעט ואירע לו. סיים הרבי במעלל זע"א ואמר: 'בואו ראובן רבו כוחו של האידישע לבוש', שביכולתו להציל יהודי מאיסור תורה של אכילת חמץ בפסח רח"ל!

מדוע הפך המנהג לחריף?

כפי שזכרנו לראות, אחד מהניסיונות הגדולים שעומדים בפני היהודי המבקש לשמור על לבושו הייחודי ולא להיטמע בין העמים, הוא הבושה המכסה אותו כל אימת שהוא נאלץ לבוא בין הגויים. שהלאו בהיות היהודי ספון בין חומות הגטו, אי אינו עומד בפני כל ניסיון לשנות את מלבושו, כיון שכל הסובבים אותו נוהגים כך, ואין בכך מן התימה. הקושי הגדול מתחיל כאשר דורכת כף רגלו במחוזות של חולין, והוא נאלץ לשהות במחיצת ערלים טמאים, הלוועים על מראהו הבלתי שגרתי של היהודי הלבוש בבגדים בלתי מקובלים, ועטור בזקן עבות ובפיאות ארוכות.

בספר 'סוף קדישא' מופיעה הבחנה מעניינת בענין זה מפי הגאון הירושלמי רבי אברהם משה קצנלבון זצ"ל. רבי אברהם משה, התגדל בימי חורפו בבית מדרשו של תלמידו הגאון מוילנא זע"א, ועד מהרה הפך בעצמו לנושא דגלה של שיטת הגאון בכל דבר וענין. בין היתר ינק רבי אברהם משה גם את השקפתם של הגר"א ותלמידיו לשיטת החסידות, ואכן בתחילת דרכו היה מתנגד לשיטת החסידות.

אולם בחלוף השנים שינה רבי אברהם משה לחלוטין את דעתו על תנועת החסידות. היה זה בעקבות ביקור שערך בשני מדינות בהם התרכזו בימים ההם הרוב המכריע של החסידים והמתנגדים מדינות פולין וליטא.

וכך התבטא פעם, כאשר ביקש להסביר את השינוי שחל בהשקפתו ברבות הימים בנושא זה:

'בליטא רק מי שהיה ספון באוהלה של תורה, והיה מנותק כליל מן העולם הזה ועסקיו המסועפים, הצליח לבדל עצמו ואת ילדיו מאווירת הקלקול ששררה ברחוב המופקד של אותם ימים בהם נמוטו מוסדי עולם, ותנועות נוער שונות ומשונות צצו כפטריות אחר הגשם וסחפו אחריהם המונים'.

לעומת זאת, מי שזכה למעט הרחבה בפרנסה וכדומה, והיה מעורה מעט בענייני העולם, הושפע מאווירת הרחוב הקולקל שהטביעה את חותמה על הכל, וגרמה ליהודים רבים שלא להתייחס באותה חדות קודש לקיום התורה והמצוות כמימים ימימה. חזות ילדיו השתנתה לבלי הכר, ודרכתו הרוחנית ירדה פלאים'.

'לעומת זאת, כשביקרת בפולין המשיך רבי אברהם משה וסיפר 'נזכחת לראות בין יהודי המדינה בעלי עסק גדולים בהם עשירים מופלגים ממש שריכוזו את כסף המדינה בידיהם המוכשרות, מתוקף תפקידם קיימו יהודים אלו יחסי מסחר הדוקים עם שרי המדינה, לכלכלים וחברי ממשלה רבים, ובכל זאת לא השפיע הדבר בכוחו על הפועתם האצונית. בניהם היו לבושים במלבוש יהודי חסידי אותנטי, ולא היית יכול לראות כל שינוי והבדל בינם לבין חבריהם שאביהם היה

מחובשי בית המדרש. אף הם עצמם לא היססו להופיע בעסקיהם חובקי העולם כאשר ציציותיהם התבדרו על בגדיהם, ופאותיהם הארוכות עיטרו את פניהם המזוקנות ללא שמץ של תחושת נמיכות רוח והתרפסות בפני שותפיהם למסחר.

חשבתי לעצמי, מהו הכח הפנימי והאיתן המחזיק אותם ונותן להם את אותה עזות וקדושה אשר בכוחה הם מקיימים הלכה למעשה את דברי השולחן ערוך 'ואל יבוש מפני המלעגים עליו בעבודת השם'?

הגעתי למסקנא שזאת כוחה של החסידות בה דבקים יהודים הללו בכל נימי נשמתם, היא זו שמסייעת להם באותה עמידה איתנה מול נכרים וערלים. מני אז ואילך השתנתה לחלוטין השקפתי על החסידות'.

שמונה-עשר בנדים

כל מי שראה פעם את תמונתו של הרב הקדוש רבי ישראל אבוחצירא זע"א המכונה 'הבבא סאלי', לבטוח שם לב למלוכשושי הייחודיים של אותו צדיק נשגב וקדוש, ששמעו יצא בכל הארץ. סגנון לבושו היה כפי הנהוג בארץ מולדתו - מרוקו, אולם אף גם בעלותו ארצה, מקום בו סגנון הלבוש שונה לחלוטין לא אבה לשנות את לבושו בכחאו זה, שכן לדידו של אותו צדיק לא היו בגדיו כסות לבישה בלבד, אלא סודות עמוקים היו טמונים ומרומזים בהם.

בספר 'מאורי ישראל' על תולדותיו ודמותו הרוחנית של הבבא סאלי, שהתחבר על ידי חתנו רבי אריה יהודה הראל, מסופר כי היו לו י"ח מלבושים כמו שמוזכר בגמרא בשבת (קכ.), שם מפרט רבי יוסי את י"ח הבגדים שהיה נוהג ללבוש אז. עוד מסופר שם כי בשבת קודש היו לו את כל אותם שמונה עשר הבגדים, אולם הם היו לבנים כולם, זאת על פי דעתו של רבינו האריז"ל כי יש ללבוש בגדים לבנים בשבת קודש.

בקובץ 'צנית וורדים' שיצא לאור על ידי חסידי סאטמאר מובאים דברי התעוררות נפלאים אותם נשא הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זע"א בראשית שנותיו בארצות הברית, בנחיצותו וחשיבותו של הלבוש היהודי. באותם ימי בראשית, אף שכבר נוסדו כמה בני מדרשות חסידיים על אדמת אמריקה, היה זה דבר נדיר למדי לראות יהודי בלבוש שבת קודש בחוצות ניו יורק.

אף מי שלא זנח את מסורת אבותיו, היה מגיע אל בית המדרש בשבת כשכובעו לראשו, ובהיכנסו אל כותלי בית המדרש היה לובש את ה'שטריימל' השבתי, אותו היה מסיר מיד עם סיום התפילה וטומן אותו באחת מפניות בית המדרש, עד הפעם הבאה שיבוא בשערי השטיבל. איש לא העלה בדעתו ללכת ברחוב העיר בלבוש יהודי.

את המהפך בנושא זה חולל הגה"ק מסאטמאר זע"א, הוא הגבר שהקים את עולה של תורה ויראה בארצות הברית דאז. הוא לא חת מפני לועגים ומקנטרים למיניהם שלא חסרו באותם הימים, שאף התכסו באצטלה צדקנית וטענו שיש בכך משום חילול ה' חלילה.

בתקיפותו הידועה ובעזות וקדושה בה ניהן, מיאן לכפוף ראש למנהגי אמריקה, והיה מן הראשונים שהלך ברחוב בשבת

תפילה

פנינים וערגליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

אור במושבות

כתב הצדיק הקדוש רבי פינחס מנחם מפליץ זצוק"ל בספרו 'שפתי צדיק' (וארא אות נח) בשם זקנו הגאון הקדוש רבי יצחק מאיר מגור בעל ה'חדושי הרי"מ' זע"א, שהקשה מפני מה נזעק כל כך משה רבנו בתפלתו להפסיק את המכות.

ובאר, כי כשם שהעולם נברא בעשרה מאמרות, כך יש עשרה אפני תפלה שמהם נמשכו עשר לשונות של תפלה.

כל עשר הדרכים הללו היו תחת שליטת קליפת מצרים הטמאה, שהחשיכה את לבם של ישראל ומונעה מהם לשפוך שיח לפני הקדוש ברוך הוא. ובכל מכה ומכה נמוגה לאיטה קליפת מצרים הטמאה, וכך בכל פעם שהתחררה מתחת יד הסטרא אחרא לשון נוספת של תפלה, שאינה אלא דרך חדשה להגיע לתפילה ראויה והגונה.

זו הסיבה שהתורה מדגישה כל כך את תפלתו, צעקתו ופרישת כפיו של משה רבנו אל ה' בעת עשר המכות.

וכן פירש גם המגיד הקדוש רבי יחיאל מיכל מזולטשוב זע"א את הפסוק 'ולכל בני ישראל היה אור במושבות' (שמות כג):

'במושבות' - לשון יישוב הדעת.

והינו, שעל ידי המכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים, נחלש כח הטומאה ונפדו נשמות ישראל מהשר של מצרים, ועל ידי זה נפדו גם כן למטה מהחומר וזכו ליישוב הדעת בעבודת הבורא.

אי שאת אחי

לקח מאלף לימדה אותנו התורה במכת חושך - לימדנו הרבי הקדוש רבי יצחק מאיר מגור בעל ה'חדושי הרי"מ' זע"א: מהו חושך אפלה?

נאמר בתורה (שמות כב-כג): 'ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים שלשת ימים'. לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלוש ימים'.

כאשר 'לא ראו איש את אחיו' - כאשר האחד שונא את אחיו ואינו יכול להביט בו, אי סימן הוא ל'ולא קמו איש מתחתיו' - שהאדם אינו יכול לצאת מעצמו וממקומו ולחשוב על זולתו.

מצב זה גורם, חלילה, שלא יוכלו לקום 'איש מתחתיו' - לא תהיה תקומה. מפני שללא אחדות אי אפשר לקום כלל.

מי שאינו חושב על רעהו, לא זו בלבד שלא יוכל לעזור לו ולהקימו, אף בעצמו לא יוכל לקום.

מסופר שפעם נשאל הרב הקדוש רבי חיים מאיר מוויז'ניץ זע"א בעל 'אמרי חיים' כיצד הוא מרגיש, והשיב: 'יכול להיות יותר טוב, אני צריך עדיין רפואה שלמה'. נענה השואל, כי המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר - הוא נענה תחילה, ובזאת רמז לו שיש דרך לאדם להביא על עצמו את הישועה הנצרכת לו.

השיב לו 'אמרי חיים': 'ישנו ביאור בשם תלמידי הבעל שם טוב, מה הכוונה 'המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר' - המתפלל על חברו צריך להתפלל מכל הלב ועם כל הרגש, כשם שהוא מתפלל על עצמו כשהוא צריך לאותו דבר. רק אז הוא נענה תחילה', וסיים הרבי "זו כבר מדרגה שאינה פשוטה!"

ובאמת, מצאנו מעין הפירוש הזה בספר 'אך פרי תבואה' (פ"ר כי תשא) מהרב הקדוש רבי צבי הירש מליסקא זע"א, שביאר את מאמר חכמינו ז"ל שכל המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר - הכוונה היא שהוא בעצמו קשור גם כן לתפילה זו, ומצטער על ידי הצער של חברו, לכן הוא נענה תחילה. כוח מיוחד יש לתפילה, כאשר היא נאמרת בעבור אחרים. וכן להיפך, אם רוצה האדם לזכות לרחמי שמים ולהיושע בכל עניין על ידי תפילה, מוטב שיבקש מחברו שיתפלל עבורו, והוא זה שימליץ עליו טוב בדברי סגנונה (כ"ק צב.).

מקור לכך מצאנו במסכת ברכות (ה.), שם מסופר כי כאשר חלה רבי חייא בר אבא, נכנס רבי יוחנן לבקרו.

שאל אותו רבי יוחנן: חביבים עליך הייסורים? השיב לו רבי חייא כי היה מעדיף לוותר עליהם ועל השכר שיקבל עליהם בעולם הבא.

נתן לו רבי יוחנן את ידו והקים אותו ממיטת חוליו, וכך הבריא רבי חייא.

לדעך - כמזך

סיפר הרב הקדוש רבי צבי הירש מרודניק זע"א מה שמעו בילדותו מזקנתו, הרבנית אשת הגאון הקדוש רבי חיים מצאנז, על אביה הגאון רבי ברוך פרנקל-תאומים זע"א, בעל ה'ברוך טעם', שבא לפניו סנדלר מתושבי עירו ותניה בפניו את צרתו: רעיתו חלתה.

הצטער מאוד הרב לשמע השמועה הרעה ונפשו נעגמה עליו.

באותה שעה שיחקו ילדיו בחדר הסמוך, כהרגלם.

יצא רבי ברוך מהחדר וראה את בתו משחקת עם חברותיה וקול שחוקה מצטלצל. הזדעזעו הגאון וצבתו את בתו בידה בנערה: "אשתו של הסנדלר חולה, ואת צוחקת?!" ועד סוף ימיה היתה הרבנית מספרת לצאצאיה את הלקח החשוב שלימדה אביה, עד כמה צריכים להשתתף בצערם של הורדים.

סיפור נוסף המלמד אותנו על גודל השתתפותו של בעל ה'ברוך טעם' בצערו של כל יהודי ויהודי אירע בעת שעמד לשדך את בנו עם אחד הגבירים.

המחותן העתידי בא לבית האם מנת לסכם את הפרטים האחרונים לפני השידוך, וראה את מחותנו לעתיד יושב עם שואב המים של העיירה.

התברר שאחד מילדיו של שואב המים חלה, ורבי ברוך נעצב מאד אל ליבו.

גם לאחר שעזב שואב המים, התקשה עדיין רבי ברוך להתרכז בשיחה עם המחותן, וניכר היה שהוא עדיין נתון תחת רושמה הקשה של השיחה עם שואב המים.

תהה המחותן לעתיד ושאל: "למדנו רבינו, אכן צריך להתפלל על כל יהודי, אך נראה שהרב לוקח את הדברים באופן הפוגע בבריאותו!"

לשמע שאלתו חוררו פני ה'ברוך טעם', והוא נסוג בו מכוונתו להשתדך עם גביר זה.

"הלא ישראל רחמנים בני רחמנים הם, איך אפשר שלא להצטער בצרתו של יהודי?!" ואם ישנו מי שאינו מסוגל להצטער בסבלו של יהודי אחר, איך אוכל להשתדך עמו?!"

קודש כאשר הוא נזר השטרימל על ראשו. פעם שלוחו, על שום מה ראה הרבי לשנות את מה שהיה נהוג מקדמת דנא, כאשר גם באירופה טרם מלחמת העולם, היו הגבלות כלשהם לגבי לבושי החסידים כאשר דרו בין הגויים.

השיב הרבי ברורות:

'אין להשוות כלל את מה שהיה נהוג בעיירות היהודיות באירופה, למצבנו כעת בגלות אמריקה. באירופה גם לגויים להבדיל בין אי-אלו הגבלות כלשהם על לבושם, לכן גם היהודים שם הגבילו את עצמם מעט בלבושם כאשר היו ביניהם.'

'ברם כאן פרקו הגויים מעליהם כל שמץ של בושא והם מתהלכים בפרצות ובתפקרות ללא כל הגבלות, באותה מידה גם אנו היהודים הנאמנים לה' ולתורתו, נלך כרצוננו, ואין לנו לחוש כלל למה שיאמרו עלינו.'

באותם השנים, באחת הפעמים שערך את שלחנו הטהור בליל שבת קודש, ציטט הרבי את דבריו של **הכתב סופר** בפרשת תצוה על הפסוק (שמות כ ב) **'ועשית בגדי קודש ללבוש אותי לכבוד ולתפארת'**.

מבאר **הכתב סופר**: שני תועלות נמשכות מחלוקת דרבנן שלובשים החכמים.

א' - שעל ידם מתכבדים החכמים בעיני הבריות, וכבוד התורה נישא ברמה.

ב' - הבגדים מזכירים לחכם את מעלתו, ועל ידיהם הוא נשמר שלא ללמוד ממעשיהם המקולקלים של עמי הארצות.

הכתוב מעיד אפוא שלא היה צורך אחרון הכהן לבגדים הללו אלא **'לכבוד ולתפארת'**, ולא חלילה בכדי שלא ילמד ממעשי פשוטי העם, שכן גם ללא זאת היה משכמו ומעלה גבוה מכל העם, ומקודש בקדושה עליונה.

עד כאן דברי **הכתב סופר**. הוסיף הרבי ואמר בהחלטה:

מלפנים נועדו בגדי השבת רק לכבוד ולתפארת, אולם בדורנו אנו הם הכרח בעבורנו שלא נתערב בגויים חלילה ואף אם לא היו נוהגים אבותינו ללכת בלבושים אלו, היינו צריכים להמצא לנו לבוש חדש כדי שלא נדמה במראה לאנשי אמריקה חלילה! דברי הרבי שיצאו מלב בוער באש קודש פעלו רושם גדול בליבות החסידים, וכבר בשבת הבאה חבשו רבים מחסידי הרבי שטרימל לראשם, כאשר מיזם ליום הפך המחזה לנפוץ למדי, כפי שהוא מוכר כיום בסייעתא דשמיא.

החוק דרבנן

באחת מאגרותיו של רבן של כל בני הגולה מרן **'החזון איש'** זיע"א (קובץ אגרות ח"א סי' קצ"ו) אנו מוצאים את הדברים הבאים:

'ראוי לעשות חלוקת דרבנן ואמרו כי היכי דמשתמע מילי ועוד החשיבו את המאג' [הבגדים].'

בשורות אלו נתן **'החזון איש'** ביטוי בכתב לדעתו הנחרצת בה צידד פעמים רבות בעד הלבוש הארוך שהיה נהוג בקרב עם ישראל מקדמת דנא.

רבים מתלמידיו מעידים כי פעמים רבות היה מעורר על הלבוש הארוך, והצר לו כאשר ראה שאין מקפידים על כך. יתירה מזאת כתב המשגיח רבי דוב יפה זצ"ל בספרו **'לענך באמת'**, כי דעתו של **'החזון איש'** הייתה שיש סמך למעיל ארוך מהתורה (!) וזאת על פי דברי הכתוב (שמות כ ג) **'ולא תעלה במעלת על מזבחי, ופירש רש"י: שעל ידי המעלות אתה צריך להרחיב פסיעותיך, ואף על פי שאינו גלוי ערוה ממש,**

שהרי כתיב (שם כח מב) 'ועשה להם מכנסים בד', מכל מקום הרחבת הפסיעות קרוב לגלוי ערוה הוא'.

גם בענין גידול זקן היתה דעת קדשו שאין זה בגדר 'מידת חסידות' בעלמא שעניינה הנהגה שהתורה דורשת רק מיחידים, אלא זהו דבר שראוי לכל אחד לנהוג בו, ובהתאם לכך הכריע שאין דבר זה בכלל מצות כיבוד אב ואם שהצטוו בה בתורתנו הקדושה.

בהקשר לכך מספר ר' דב זצ"ל בספרו סיפור מעניין על תלמיד חכם שתר אחר חתן תלמיד חכם לבתו. לאחר חיפושיו רבים נתן את עינו באחד מפארי עולם הישיבות בחור מתמיד וירא שמים גדול, דא עקא שהבחור הלז היה מגדל את זקנו, בשונה מיתר חבריו בשיבה וממה שהיה מקובל בסביבתו.

אותו תלמיד חכם חשש כי מראהו המזוקן של הבחור ירתיע את בתו מלגשת אל השידוך המדובר, למרות כל מעלותיו העצומות של הבחור, ולכן יעץ לבחור שהתרחצה בינתיים גם הוא לשידוך, לקצר את זקנו, כך יעלה בידם להביא את השידוך במהירות ליד גמור.

כאשר עלה הבחור לשאול בעצתו של **'החזון איש'**, נתקל בהתנגדותו הנחרצת, ואף שמע מפיו את הדברים הנחרצים הבאים:

'אם ענין הזקן קובע כל כך אצל המדוברת, אות הוא שהיא אינה כראוי, אמנם היא יכולה להיות כראוי, אולם בשעה זאת יש בכך כעין מבחן לטוהר יראתה השלמה, ועד כמה היא חפצה בחיי תורה ורוחניים.'

הבחור שמע כמובן לעצתו של **'החזון איש'** והודיע לאבי הנערה כי הוא לא מסכים לקצר את זקנו, מה שלא השפיע במאומה על השידוך המדובר שיצא לבסוף אל הפועל גם ככה...

בקובץ בית שערם מופיעה דרשה חוצבת להבות של הגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל ראש ישיבת 'באר יעקב', אותה נשא מנהמת ליבו כנגד ההליכה העיוורת אחר לבושי המאדע שחדרה למגינת לב במידה מרובה גם בקרב מחנה היראים לדבר ה'.

נביא כאן את זעקת ליבו של ראש הישיבה זצ"ל במלואה:

'יש לבקר בביקורת חריפה ביותר, מה שנכנס בשיבות לאחרונה המנהג' ללכת כעיור אחר המאדע, כאלו אנחנו אנשי האופנה שלא יכולים ללכת אחרת.'

'הנה יצא מכנסים בצבע זה, כלם קונים צבע זה, איך אפשר אחרת הרי פלוני גם הולך כך, וכן בשאר הבגדים, כי אחרת חס ושלום הוא לא מבני הישוב... זו ביקורת חמורה ונוראה על בני תורה, שאין בהם די כח ללכת נגד הזרם...'

'הרי כל אחד יודע שאת רוב המאדע יוצרים אנשים שהם כל כולם חומר וגסות, וכל מחשבתם ועבודתם היא לחדש כל יום יצר הרע חדש, כי מהיצר הרע הישן כבר שבעו...'

'לצערוני יש דברים שלנו זה לא מנהג יהודי, כי כל הלבוש הקצר שלנו ועם זקן ופאות, אבל זה כבר נכנס אצלנו כמה דורות, ולעקור - זה גם קשה וזה ניסיון. אבל ממש לרוח היום כל דבר שרק יוצא כבר לרוץ לעשות, זה יותר מדי זה מראה על קלות דעת...'

מדרש בכה יעקב אבינו?

דברים נוראים כתב מרנא **'החתם סופר'** זיע"א על הפסוק המורא את הפנישה המורגשת בין יוסף הצדיק ליעקב אבינו, בו נאמר:

'וירא אליו יוסף על צוואריו ויבן על צוואריו עוד, ויאמר ישראל אל יוסף אמונתה הפעם אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי' (בראשית מו כט-ל).

התמיהה צפה ועולה:

לשם מה הוזקק יעקב אבינו להתבטא בלשון קללה - **'אמונתה הפעם'**, באותם רגעי שיא בהם פוגש הוא את בנו האהוב יוסף, לאחר עשרים ושנים שנים שלא ראה את פניו? הלא דבר הוא!

את זאת מבאר **'החתם סופר'** באופן מבהיל על הרעיון.

את דבריו הוא בונה על פירושו של הרמב"ן על מה שנאמר בתחילת הכתוב - **'וירא אליו'** - היינו שיוסף נראה ליעקב, על ידי שהסיר מעל פניו את המצנפת שחשב על פניו כדרך מלכי מצרים, בכדי שיעקב אבינו יוכל לזהותו.

דבר חידוש נוסף אומר הרמב"ן שם, שפירוש הכתוב **'ויבן על צוואריו'** היינו **'שיעקב אבינו בכה על צוואר יוסף [בשונה ממה שמפרש רש"י שיוסף הוא זה שכבה על צוואר אבינו]'**.

לאור זאת כותב **'החתם סופר'** שבכית יעקב אבינו היתה על כך שהוצרך בנו הצדיק יוסף להתלבש בבגדי נכרים, והגם שהותיר לו זאת משום כבוד המלכות, וכמו שהתירו לאבטולמוס בן האובן לספר תספרת עכו"ם מפני כבוד המלכות (סוטה מב), מכל מקום מוטב היה שלא היה נצרך לכך, ועל כן **'ויבן על צוואריו עוד'** ואמר **'אמונתה הפעם'** - נוח לי למות, **'אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי'** - היינו שראיתי כי אמנם בפנימיותך נותרת חי בצדקתך, אבל מלבושך בלבוש נכרי. והדברים מבהילים.

בדרך דומה אמר הרה"ק בעל **'השפע חיים'** זיע"א אמרה נפלאה על הפסוק (בראשית מח נ) **'וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה'**, לכאורה - לא הרבי - דברי יעקב אבינו תמוהים עד למאד, הלוא יעקב אבינו חי בארץ מצרים שבע עשרה שנה כמפורש בכתוב, וכבר ראה פעמים רבות את מנשה ואפרים, מה גם שאפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמודו, כדברי המדרש אותם הביא רש"י (שם מו כח), הלא יתכן אם כן שלפני פתאום יעקב אבינו לא זיהה את מנשה ואפרים, עד ששאל **'מי אלה?'**

אלא אפשר לומר שיוסף שהיה מושל במצרים הוכרח לנהוג ככל חוקיהם והיה צריך לשלוח את בניו ללמוד בערכאות של המצרים ושם היו צריכים לילך במלבושי המצרים, וכשחזרו לביתם הלכו מיד ללמוד תורה עם יעקב אבינו והיו מחליפים לבושיהם ללבוש ישראל, אך עתה כשנודע שחלה יעקב ושלחו לומר ליוסף **'הנה אביך חולה'**, לקח בבהלה את בניו ורץ לאביו שיברכם קודם מותו, ולא היה להם פנאי להסיר בגדי מצרים מעליהם ולהחליפם.

לכן, כשראה אותם יעקב באלו הבגדים לא הכירם, וחשש שמא אין מטתו שלמה ונמצא פסול בזרעו חלילה, כי לבוש האדם מלמד על פנימיותו.

הוסיף על כך הרה"ק ר' יעקב יוסף מספינקא זיע"א ואמר: מחמת כך, בירך יעקב אבינו את מנשה ואפרים בברכת (בראשית פח טו) **'המלאך הגואל אותי מכל רע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבות'** - יעקב אבינו התפלל לפני הקדוש ברוך הוא, שאם יהיה מי מזרעו שיצטרך לתעיס להחליף את המלבוש של ישראל, שלא יאה מורגל בזה חלילה, ולכל הפחות שיקרא בו **'שם אבות'** - א' אידישע נאמן...

◀◀

על דבריו של בעל ההגדה על הכתוב **'ויהי שם לגוי גדול'** - מלמד שהיו ישראל מצוינים שם, מפרש המראה **'חזקאל'** את פשוטם של דברים, האף למד זאת בעל ההגדה מהפסוק, שאם היו ישראל מעורבים בין המצרים ולא היו מיוחדים במלבושם ובלשונם, לא היה כל היכר לכך שהם אומה גדולה, ומכך שהכתוב מציין שישאל היו **'גוי גדול'** יש ללמוד מכך שהיו ישראל מצוינים בלבושם ובבדליהם המצרים.

וממשיך ואומר שהיבדלות זו של ישראל מאומות העולם, היא זו שעל ידה באה גאולת ישראל, שכן אנו מייחלים שהגאולה תהיה אף ללא זכות שתאה בדינו, וכדברי הקדוש ברוך הוא (חזקאל כ ד) **'ואעשה למען שמי לבלתי החל בגויים'**, אולם כל זאת דווקא כאשר אכן ישראל נבדלים מהאומות ואז נגרם על ידי גלותם חילול שמו של אלוהי ישראל, בראות כל האומות היאך עמו של הקב"ה נתון למשיסה. ברם אם ישראל מעורבים בין האומות, הרי ששמו של הקדוש ברוך הוא אינו מתחלל מגלותם וצרותיהם, ואין הקב"ה גואלם משום כך. נמצא אם כן כי גדול כוח הלבוש היהודי וההרחקה מהגויים שעל ידו יזכו ישראל לגאולה שלמה בקרוב בימינו אמן.

שבת קודש

המשך מעמוד א'

ערב שבת היה זה, ובני קוממיות היו בדרכם לבית הכנסת בבגדי שבת, כאשר ממעל השמים הולכים ומחשיכים. נחילים ענקיים של חגבים עברו מעל המושב, כשהם בדרכם לשדות. התרדמה היתה רבה, אך תוך זמן קצר התחלפה הבהלה בהפתעה: כאשר בא הארבה לתחומי מושב קוממיות, התברר כי הוא לא התקרב אף לא לשדה אחד, וכל התבואה של תושבי קוממיות נותרה בשלימותה!

בדרשה שנשא הרב רבי בנימין בשבת, ספר לקהל עדתו:

'בהקדמת הגאון הריב"ז לפרושו על פאת השלחן' נכתב, שבשנת תר"ן, שנה אחרי חילול השמיטה הראשונה בארץ ישראל בשנת תרמ"ט, שלח היושב במרומים חגבים שאכלו את כל תבואות הארץ, וכל אלו שלא שמרו שמיטה הפסידו את כל ממונם ויצאו נקיים מנכסיהם.

אם כן, אנו, המקדשים את השמיטה, **'גבורי כח עושי דברו'** (תהלים ק"ב), צריכים לפרסם נס גלוי זה, וידעו הכל כי אין אדם שומע לקדוש ברוך הוא ומפסידו. כאשר הגיע רבי בנימין מנדלזון לביתו של הגאון רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ'יק, הרב מבריסק זיע"א, וסיפר לו את המעשה, נרעש הרב מבריסק לשמע הדברים, והראה לרבי בנימין את דבריו של רבינו חננאל על הגם הנצחי במכת הארבה:

'על זה בדיק כתב רבינו חננאל שצריכים לספר את הנסים בכל העולם, כאשר ציווי זה של 'למען תספר' על מכת הארבה, חוזר על עצמו לאורך כל הדורות. גם עליכם מוטל לפרסם מעשה פלא זה, ולהודיע לכל שלא פגעו נחילי הארבה בשמורי השביעית, ושומרי מצוה לא ידעו דבר רעו...'

לשמייעת השיעורים - קול הלשון:

03-6171077

ספר ויהלום

X

תשובות ממורינו הרב שליט"א

המשך מעמ'א'

בשבת בבוקר רציתי להכין כוס קפה, אך שמתי לב שבמיחם נותרו רק מעט מים. האם מותר להטות את המיחם לצד הברז כדי להצליח להוציא את המים שבו?

ת. אסור להטות המיחם. אם יש חשש שהוצאת כל המים תביא להפסקה מיידית בפעולת החימום, אסור מצד מה שבמעשיו יכול להביא להפסקת החימום באותו זמן. אך גם באופן שאין חשש שפעולת החימום תופסק, אסור להטות את המיחם מדין מוקצה, כיון שהמיחם הוא בסיס לגוף החימום שב12, והוא מוקצה כדין שלהבת¹³.

אנו מבשלים בכירים אינדוקציה. בכניסת שבת, ממש לאחר שקיעת החמה, התרחשה לפתע הפסקת חשמל בביתנו. רצינו להעביר את הסירים שעמדו על הפלטה לשכנים שמניחים את הסירים על גבי בלעך (=מתכת שמכסה את האש). האם מותר להעבירם או שיש כאן חשש בישול, מכיוון שהמאכלים התבשלו באמצעות כיריים אינדוקציה ולא גז?

ת. מאכל שהתבשל על כיריים אינדוקציה אין חשש בישול להעמידו על גבי כיסוי שעל האש או על גבי פלטה¹⁴. אולם מאכל לח שחומם במיקרוגל סמוך לשבת אין להניחו על פלטה וכדומה, כיוון שיש לחשוש שלחמם זה אין דין בישול¹⁵.

בבשבת טחניה גולמית כי יש לחוש שיועבה מעט
 בעת עירוב הבית.
 12) כן כתב הרמ"ם מנחת צחק (ח"ו סי' סא). וכן
 הר"בא בספר שולחן שלמה (סי' סד ס"א מ' הורשו"ז
 אש"י, עירבא, כל ע"ל הנקרא 'מאמאורא' שיש בו, אש,
 אשועא ומצוקא ואסור לטלטלו, כל שיש בחור האש,
 שיש בו מים ואין תנאים בו אש אלא כשיש בו מים. וכן
 בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' כה) הר"ב מהר"ן
 רצ"פ פראנק רבנות אפרים לטלטלו בשבת, כיון שיש בו
 אש [אמנם כתב שיש שטח מהגר"מ שיועבין לחתיר
 בוה. דאזכר שו"ת אש"י שנתנו ח"א סי' טז].

13. כמו שכתבו הפוסקים שגוף חיים לוהט דינו כבשר, כיון שיש בו שתי תכונות הנמצאות באש, שהוא מחמם ומאיר. ולכן אסור לסטלו משום מוקצה דשלהבת'. וכן כתבו בשו"ת חלקת יעקב (ח"א סי' קיז) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' סג) ובספר שלחן שלמה (שו"ת סי' אות ט).

14. האחרונים נתקלו לעיני' בישוב באש אחר בישוב אחר. הפרי מרים, המהפכה והמלחמה ומקומתן שהיו מרד ואפשר שאלו מילות נבחרה. אמנם דבר האבני נד' (בא' לא אהפ' מ'ק' לכתחילה).

נראה מאשר, וטעמו משום שבישול בשר שונה מבהמות שבישול באש, ומשום שלא נאסר לבשל בתבונה. א"ל כי ר' לעני' בישוב אחר בישוב אחר, באש אולת השמששתל על כ"י רייטי אנדוקדיה ישראלי.

בישולו כבישול זרלי, אזהר הזה חשב בשר אחר שבישולו, לפי שאין עינו בהמולת המבושול. ומה שכתבו הפוסקים שאין להעביל כל'ם שטרופא ואם שיהיו שיהיו באנדוקדיה, יש להלך בהנהגה הטעם משום קדימה ל' כבולות כ' פולט', וכיו' וכו'.

שבלע בחום אש וגם ההגעלה איז אן בחום אש,
 וכמבאר שם (א"ח ט"ז מה"ס), אבל לגבי בישול
 אין בישול, דה"ל אין חילוק בינו המאכל בין בתנשול
 בקדירה על האש לבין תנשול בקדירה על גבי
 אינדוקציע. [ומצינו לחם מנא טבירא, שעליין הגעלת
 ל"ם מבואר בישול (א"ח ט"ז מה"ס), שכל שטרף באור
 אף להגיעלית חמץ טבירא וכו' לדיקן, ואילו לגבי בישול
 אור שכלת בחם האבני דנו (א"ח ט"ט) שאם בישל באור
 דבר שכלת התנשול מנא טבירא, א"ש].

15. הפוסקים נחלקו במהות הבישול במירקול,
 לעית האגרות חתם (ח"פ ט"ז) וז' והנשכט ח"פ (ח"פ ט"ז).

סו) דינו כבישול בתולדות האש, והמבשל בשבת
מבישול חייב מהמורה. התורה דעת הגרש"ל
אמריבאן (נחתם שלח ח"א סי' א') כי דנו כבישול
בתולדות המה, ואיסורו קודם מדרבנן. אמנם לכל
שיטת באש דבר שבתשלם מבישול, כגון כהשט
(שם) אש, שאסור, כיון שעלי מבישול אינם נותנים
התבלי את אותן פעולות הניתנות לו על ידי בישול
גריל. כל דבר כבשבת תשובות הדמות (דף סי' ק).

כז) כמו שכתב ברמ"א (סי' פ"ד) שזהו כלי
שראש שיטת בביית שלים שמומנים לחבלי ולבשר
ולא מעבירים מאחד לשני. וראה בערוך השולחן
(סי' פ"ד).

17. ^(100 ט) וידע'ס קב ס"ד: 'אין מאמינים קטן על טבילה כלים'. וכתב הרמ"א: 'אבל אם טבלו לפני גדול, הוי טבילה'. ומקור דין זה הוא מתרומת הדשן (ס"י רנו), וכתב הטעם שכיון שטבילת כלים היא מהתורה אין מאמינים בזה לקטן. והנה השו"ע סתם שלעולם אין קאטן נאמן על הטבילה, ולא חילק בין כלי מתכת שחייב הטבילה בהם מתחילה, לכלי זכוכית שחייב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל"
נשגור כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית,
קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים
רבני בית ההוראה

הרה"ג ישראל נוסבוים שליט"א
לאירושי בנו החתן המופלג אפרים מרדכי
עב"ג בת הרה"ג אלחנזר סלומיאנסקי שליט

הרה"ג אהרון קרול שליט"א להולדת הבת

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריית גופא ונהורא מעליא

אני מחזיק באורח קבע קיסם בכיס לחצוץ בו את השיניים. האם יש להיזהר שלא להשתמש באותו קיסם לאחר אכילת בשר או חלב?

ת. מדינא אין איסור, אולם אין ראוי לעשות כן, וכשם שמתקנים כלים נפרדים לבשר ולחלב, אפילו אם אוכלים קר¹⁶.

ביום שישי בצהריים נזכרתי כי סט הצלחות החדש שקנינו לשבת טרם הוטבל במקווה כלים. מאחר שלא הייתה לי אפשרות ללכת בעצמי, עמדה לרשותי האפשרות לשלוח את בני, בן שתיים-עשרה. נשאלת השאלה: האם מותר לקטן להטביל כלים במקווה, והאם טבילתו מועילה להכשיר את הכלים לשימוש?

ת. קטן יכול להטביל כלים, אך אינו נאמן להעיד שהטבילים¹⁷. לכן אם יש גדול שרואה את הטבילה ויכול להעיד עליה, ניתן לטבול על ידי קטן לכתחילה¹⁸. אב הרוצה לשלוח את בנו הקטן לטבול כלים, עליו להזהירו שיטבילם בפני גדול, ויביא עימו חתימה או מספר טלפון של אותו גדול, ואז אין חשש שישקר כיון שהמשלח יכול לברר את הדבר¹⁹.

על פי החוק, מעסיק שמאחר להפריש לעובד לקופת פנסיה וגמל, מתחייב להוסיף ריבית

ס ההגעלה היא רק בחום אש, טבילתם רק מדרבנן. וכן נקט הפרי

טבילתם רק מדרבנן. וכן נקט הפרי מגדים (אורח סי' אה"ט שם ס"ק) להחמיר, והובאו דבריו בפתיח השבוה
הוא שם, וכן דעת בה"א אש"י (רש"י ב' משות' א"ל, אולם
ההרעק"א (בהנחת על השו"ע שם) כתב שקטן נאמן
לסבול כלי זכוכית, וכן שחיוב הטבילה בהם איז רק
באכילה, וצ"ח שכן עדת המנן אברהם (אש"י ח' תלמי' ס"א)
לעניין בדיקת חמץ, שקטן נאמן לומר בדקתי בית זה
אפילו שאיחזק שישוה שכן הוא בידו. וכן הוא
החובה השבוה (אש"י ח' ק"ק). אמנם בענין השולחן
שם כ"ב שכלי אצל טבילת אכילה איחזקו, וכן שאין
זה איסור אלא מצוה שצריך לטבול הכלי, ומעטע זה
לא נאסר המאכל באכילה.

18. כפי בחירתם הדין (שם) שבטבילת כלים אין
צריך חנוכה, אלא בחירתם משה הטבילה. והבואו
הלבוש (שם ס"ד) ה"ל"ז (שם ס"ט) והגר"א (ס"א ל"ז).

19. חנוכה וטבילת כלים (שם ס"ט).

20. מה שהמביד מפרשי נותן לחברת הביטוח עבור הפנסיה של העובד, והפיש מעצמו ואינו נוכח לעובד ומשכורתו בשביל זה, כתב בברית המילה (עיקר דנים פ"ה הערה מה) שפשוט אצל בזה חשק ריבית, שהרי אין כאן הלוואה כלל, ועוד שהוא חלק מתנאי השכירות, או אם בגלל שמאחר שהם מתחייבים בריבית והוצגה, הם בלוי אסור ריבית, שהרי משלם עבורו יותר מההכנסה שהתחייב על עבוד שיש פועלות. [אם הרבית אינו פסול השק המפסיד מכן האפשר שהיה יכול לצבור ריבית בקופות הגמל, על ריבית הקבועה בחוק. גם על עת הצורך הפסיד ש'לון אם חייב מצד מה שהזיק, ודע הוציאתו (ע' ש'ק קלא', א' ש'ק סק"א) ש'ס' קלא' ט'ל ש'ק' ו'טח, אבל ש' חוקים' (ראה חור"א ב' ס' כב' ו'טח, א' ס' כ"ד ח"ד)].

21. במדבר (כ"א) ה' נתון סם המות לפני כהמט
 וחבירו טמיו מרוד אדם וחבירו דמי. השם
 שפוטור ב'אם אלמר בנבוי משום דהלד ה'ה
 תאכל, ותחפוטת (ש) ביאורו הארעו יל'י שבחמחון
 מבני' ע'ליו דבר שמזקו אינו ארעו י'ה התחביב
 נ'א, ומדבר הרא'ש (כ"ה פ"ה א) מבוואו שהטעם
 הוא מנפנ'ו שבעל הפירות סמך על דבר ההבמה
 שישיתע' על הבמולל באדם מהם. ופל'א' אופן
 זה א' שיע' טעמו. ורא'ה בבית שלמה (ה"א סק'
 שהקשה על טעם הראשון מכמה מקומות והי'ס'
 כדעת התוספות. וא' שבעל' הי'ס'ים באים לחצור
 בא' אומרים בא' עבדי אינש' י'ה דבר לפנשיה' הרע'
 אותם, ורא' פתח השובה (ש"א קט"ו) ש'הוא
 תשובת חות יא' (ס"ה) בדבר המעשה באחד
 שהיה'ה לו חנות ול'ס' פתח בתו מבני' קטניות
 ורעיונים, והי' תרגולתו שכינו פרוחתו ממד' על
 והנותו באוכל' משם, והפרחים' כמה פתע'יו וחזו'
 אדם כמה פעמים, והגיד' לו לשל' המעשה לשמר'
 א' כ'ס' יבואו י'כ' וימית', ולא על'ס' ופעם אחת שחזרו
 ורא'ו עמד' על'ס' הנותו אות' מהם המובחרת
 העומדת לגדל ביצים ואפרוחים. ואל' דרין ופסק

פִּיגוּרִים, הָאֵם יֵשׁ בְּזֵה אִסּוּר רִיבִית?

ת. אִם מִתְעַכֵּב הַמַּעֲבִיד לְהַעֲבִיר לַחֲבֵרֶת הַבֵּיתוּחַ אֶת הַהִפְרָשׁוֹת עֲבוּר הַפְּנִסִּיהַ, וּבַעֲקֻבּוֹת הָאִיחּוּר מִתְחַיֵּב בְּרִיבִית וְהַצְמָדָה, יֵשׁ בְּזֵה מִשּׁוּם אִסּוּר רִיבִית, וְצִדִּיק לְסֹדֶר ה'יִתֵּר עֵיִסְקָא' בֵּין הָעוֹבֵד וְהַמַּעֲבִיד.²⁰

יש לי שכנה בבניין שחייה לבדה. היא מגדלת עשרות ארנבות, גם חתולי רחוב היא מגדלת. היא מאכילה אותם עד שמתבייתים אצלה. אני סובל מזה בצורה נוראה, פעמים רבות אני מוצא אצלי בחצר לכלוך מהחתולים, שלא לדבר על הריח וההרגשה הנלווית. [לפעמים יש צווחות מהארנבות כשהחתולים מנסים לטרוף אותן]. היא שמה גדר שימנע את כניסת הארנבות אליי, ולום למרות זאת הן באות אליי לפעמים, והחתולים נכנסות אצלי בקביעות. בצד לי החלטתי להניח רעל בחצר, כך מתו כמה חתולים, וגם ארנבת אחת. לאחר תקופה השכנה גילתה שהנחתי רעל וגרמתי למיתתם, והיא תובעת שאשלם לה על הנזק גם של הארנבת וגם החתולים, אמרתי לה שהחתולים בכלל לא שלה. גם על הארנבת אני לא חייב כי היא נכנסה אצלי לחצר, והייתה צריכה לשמור שלא תכנס אלי. מה הדין?

ת. על בעלי החיים השייכים לשכנה, פטור בדיני אדם אך חייב לשלם בדיני שמים²¹, ונכון לפנות למורה הוראה שיראה כיצד ניתן לפטור את סבל השכנים מכאן ולהבא²².

שם רבעל הנותן חיוב לשלם דמי שווי התרגולות (כול) עקין עובדו ופשיטת מרשרס' (דריס) שושאל אם מותר ע"פ דין תורה לפזר בתוך שיהו אם שגולים לבחמת כבדי שיווק ומיתו במתות אחריס הערילם לייך ולחוקי בתוך שדוה אחיר שיהרהר בעביליהם, השביס, שמלכדי שיהו משום כל תשחית וכו' משום עזר בע"ה, שי בזה גם אקסור ודן מויק, משהו להוקי במתות בתורה ולא אמרינן עכדי איהו דיקו לפשיה במקום פסאד אל כשאב חבירו להוקי כבונה ורצון משא"כ ביטור שהוה שלם בכונת בע"ה רוצונו, ואף שאינו פזור את הסם לז בהמה אל קר בירשותו והבמה של מויק ניוקום מלכא, אעפ"א אסור לעשות כן, ואף שאדם עושה בתוך שלו מה שירצה מ"מ מאחר שמוליך להבמה שלם בצרון בע"ה א"כ חילוק בכל אופן איהו עושה בזה דין לפשיה. ומה שכתב המרשרס' עיבור על כל תשחית וצער בע"ה, ואף רביש' (שם פס"ט) שדן מן כל לכל בביתו ומזיקו, ומפסדי המאלכ בביתו, שיכול לזכר את סמיות, ואינו עובר על צער בע"ה, והביא ראהו מתום" (ב"ק פס"ט ד"ה יא) שיקה שכתבו שהטעם שלה ישיקה בהמה ממים שנתולו, משום כל תשחית ובכלל זה אין אסור כל תשחית ואין לשא צעער בע"ה. וראה בב"ה (דריס פס"ט) שכתב דלחות ראתי היש' מדברי מתום", אל מסיק בה"ה שמותר לתת כסם המות לכל מויק, ולא עממיההו הדיש' אל, שמא שאין משום כל תשחית כל שאינו עושה כן אלצרכו, מן אן משום איהו צער בע"ה חיים כאשר עושה ומה לצורכו, וכן אנושה כן שלא יקיי הפסיה המאכלים. ולכן בע"ה אין אן כל משום אל האסורים, עינ'ו. אל המרשרס' אסרו וכו מפני שמדובר בבעלי חיים של אחריס ואינו רשא' להורגם וכו' אינם עומדי לכלב ער אסור להחזיקו, רק דהם מויקים ויתבענו לדין תורה ואינו יכול לעשות דין לצמצו להורגם.

22. שי דלון אם אפשר למנוע שכן מלגלד ארבות מדין נזקי שכנים, כי כלאורה מדין נזקי שכנים, הלא בפשטות אינו קולטורד מדין הכסא, והרי מעיקר הלכה לנבי מה עושה בתוך ביתו של ער הנזק להחריק את עצמו, אבל לדינתו וכו' וזקא בדברים שמה מעיקר השימוש בבית, אבל במה שאינו מעיקר הדירה יכולים לעכב, וכמו שכתב בתורה איש (ב"ב פ"א ד"ה י"א) ז"ל, ונראה דהוה רק בעושה אדם איש עיקר דין מה עושה חריה וכו"כ שאין לו מה צו בכל אדם ולא ברוב בני אדם, אבל אם עושה אדם שיש שרוב בני אדם עושים ולפעמים תשמישים ודברים משמיעי קול שפוערי את החולות ואינו יכול למחות כו' דהרי אין חייב לזאת מדיניותו וכו', ובניעניו, כו' בלא"ה במקומות מרשרס' שבת האחרים, הרי יכול לעכב מדין שותפים, שנשתפים בבנין על דעת סגנון המגורים, המקומי, והרי אין גירעולות לגדל ערל בני אדם.

כִּסְיִלְתָּם רַק מִדְּרַבְּנָן. וְכֵן נִקְט הַפְּרִי מִגִּדִּים (ראוּם י' אהֲנָה מִסְקָא'י) לַחֲמִידִי, וְהַבְּאֵר דְּבִירֵי בִּמְתֵי חֲשׁוּבָה הַבְּרִית (א' א' וְכֵן יֵדַע תְּנָא אֵיזֵי הַנֶּחֱבֵא בְּמִתָּא מִתָּא א' א' אֹלִים הַרְעִיקָא' (מִבְּהֻנָּה לַשְׁמִיע' עִם) כְּתִב שְׁקֵט נֶאֱמָן לִסְבּוּל כְּלִי זָכוּכִית, כִּיִּן חֲשׁוּב הַסְבִּילָה בְּהֵא יֵדֵא רַק מִדְּרַבְּנָן, וְצִיִּן שֶׁכֵּן בִּדְעַת הַמִּטְבֵּחַ (ראוּם י' א' מִלֵּן סָקָא'י) בִּנְיַן עֲדֵינָה תְּחִמָּץ, שְׁקֵט נֶאֱמָן וְכֵן בְּדִקְתָּ בִּיה הַבְּאֵר אֲיִתְחַזַּק אֲסִירוֹר כִּיִּן שׁוּחֵה בִּידֵן. וְכֵן הַבִּיא זְכִירֵי חֲשׁוּבָה (סֵק אָק) אֲמַנֵּם בְּעִירֵי הַשְּׁחֻלָּן (עֵס ס'ט) כִּזְכֵּחַ שֶׁכֵּן אֵלֵּא נִסְבַּל אֲלֵא אֲיִתְחַזַּק אֲסִירוֹר, כִּיִּן שִׁאֵן הַבְּאֵר אֲסִירוֹר אֵלֵּא מִצְוֵה שְׂעִירֵי לִסְבּוּל כְּלִי, וּמַעֲמֵה וְכֵן לֵאסֵר הַמַּאכְלֵאִיל.

18 כֵּן בְּרַחוּמֵת מִדְּרַבְּנָן (עֵס) שֶׁכִּסְבִּילָתָא אֵין צִירֵי כּוֹנוֹנָה, אֵלֵּא רַק אֵת מַעֲשֵׂה הַסְבִּילָה. וְהַבִּיא הַלְבוּשׁ (עֵס ס'ט) הַלֵּל' (עֵס ס'ט) וְהַגִּרָא' (עֵס ל'י).

19 וְכֵן שׁוּנֵי עֵס ס'ט.

20 זֶה מַעֲשֵׂהּ מְפִישֵׁר וּמְפִישֵׁר יוֹתֵר לַחֲבֵרַת הַבִּיחֻט וְזֶה מִפְּנֵי שֶׁהַעוֹב, וּמְפִישֵׁר מַעֲמִצּוֹ אֵין מִכְנֵה לַעֲוֹב מִשְׁכּוֹנֵהוּ בְּשִׁבְלֵי זֶה, כְּתִב שִׁאֵן הַיְּהוּדָה (עֵקִיר דִּינִים פ' א' הַרְעָה א') שְׁפִטוּשׁ שִׁאֵן הַיְּהוּדָה שְׂרִיבִת, שֶׁהָרָן אֵין כֵּלָּה לְהוֹלֵאחַ לֵזֶה, וְעוֹד שׁוּחֵה חֶלֶק מִנְהָּה הַשְּׂעִירִי, אָם כְּבָלֵּל שִׁמְחָהּ הוּא שֶׁהָרִיבִית הַאֲצֻמָּה, שֶׁ בּוֹלֵא אֲסִירוֹר, שִׁמְחָהּ שֶׁהָרִיבִית מְשַׁלֵּם עֲבֻרֵיו יוֹתֵר מִמִּשְׁכּוֹנֵהּ שֶׁהַחֲתִיבִי עַל עוֹבֵר שֶׁכֵּן פְּעוּלָתוֹ. כִּיִּן הַרְבִּית אֵינוֹ כִּיִּן הַסֵּךְ הַסְּפִידִם מִכֵּן אֲלֵּא הַפְּרִישׁ שֶׁהֵיא לִצְבּוֹר הַבְּרִית בְּקוֹפֶת הַגִּמֵּל, אֲלֵא כִּיִּן הַרְבִּית הַקְּבוּעָה בְּחוּץ. גַּם עַל שֶׁהַפִּסְפִּס שֶׁ לִּדְאֵן אֵת חֲתִיבֵי מִצַּד הַיַּד שְׁחִיקוּ, עַל הַתְּבוּתָם (ס' אָק עֵקִיר דִּינִים) אֵין שֶׁקָּלָא' י' ס' דֵּס קָלָא' עֵיז ס'ט ס'ט' א' ס'ט' א' מִתְחִיבִים, אֲבָל שֶׁיִּזְכְּרִים (רָאָה חוּרָא ב' ס' כ' כ' נִחַלְתִּי ב' ס'ט' ד' צ'ר'וֹ).

21 כְּבִמְרָא (ב' ס'ט) הַנּוֹתֵן סֵם הַמּוֹת לִפְנֵי בִּמְתָא בְּחִיבֵי דְּרִיטֵי מִדְּרַבְּנָן אֲדָרָא חוּבִיבִי דִּינֵי שִׁמִּיעַ. הַטֵּעַ שְׁפִטוֹר דִּינֵי אֲדָרָא מִסְרֵן מִשּׁוּם דִּינֵי הַלֵּא שֶׁהַטֵּעַ אֲמָכִיל, וְהַתְּבוּתָפֹת (עֵס) בִּיאֵרוּ עֲלֵיהֶם כִּיִּן שֶׁכִּמְתְּכוּן מִכְּנֵה עֲלֵיָּה בִּדְרֵי שְׁמִיקוֹר אֵין רָאוּי הֵא לַחֲתִיבִית בְּכָן, כְּבִמְרָא דְּרֵאשׁ' (ב' ס'ט א') מְבֹאֵר שֶׁהֵטַעַם הוּא מִפְּנֵי שֶׁשִּׁבְלֵי הַפִּרְיוֹת סָמָךְ לֵעַל הַהִמְכָּה שִׁשְׁיָעוּל עַל הַבְּמָחַל לִפְנֵי אֲמָכִיל מִהֵם. וְלִפְנֵי' אֲבֹאֵפִן הוּא אֵל שִׁיךְ עֲמֻמָּה. וְרָאָה בְּבִית שְׁלֵמָה (וְחִיכִי' ס' אָק) שֶׁהִשְׁקֵה עַל טַעַם הָרֵאשׁ' מִכְּמָה מְקוֹמוֹת הַחֲתִיבִי כִּדְעַת הַתְּבוּתָפֹת. אֲלֵא שְׁבִעֵלֵי הַחֲתִיבִים אֵינוֹ לַחֲצִירוֹ אֲלֵא אֲמִירוֹרֵם בּוֹ עֲבִיד אֲסִירוֹר דִּינֵא לְנִפְשֵׁיהֶם לֵאמֹר אֲחֵה, אֲחֵה פִתְחֵי חֲשׁוּבָה (חֲתִיבִים ס'ט אָק) שְׁחִיבֵא שֶׁהֵיא לֵאמֹר (ס'ט אָק) בְּדִבְרֵי הַמַּעֲשֵׂה בִּאֲחָד שִׁשְׁתֵּיתָ לוֹ חוֹתוֹל פִּתְחֵי מִתָּא בִּירוֹתֵי מִתָּא קִסְנוֹת וְיוֹרְעוּנִי, וְהֵא תְּרַגְּלוּנִי שְׁכִינוֹ פּוֹרוּחֹת מִתָּא לֵהֲנוֹת וּפְעוּלָתֵי מִשָּׁם, וְהַפְּרִיחִים כְּמֵה מְפִישֵׁר וְחֻזְרוֹ וְכֵן וְכֵן מִכְּמָה אֲמָכִיל, וְהֵיא לְעִדֵּי הַתְּבוּתָפֹת לְשִׁמְרָם כִּיִּן אֲבִירוֹ יִכֵּם וְיִמִּיתֵם, וְלֵא כֵּן. וּפְעַם אַחַת שְׁחִירוֹ אֵלֵּא עוֹמֵד לְעַל הַתְּנוּת וְרָאָה אֲחֵה מִתְּבוּתָפֹת הַתְּנוּמוֹת לְגַלֵּל בִּצִּיעִם וּפְאֻרוּחֵי. וְכֵן לְדִין וּפְסֵק

לתגובות:
9917936@gmail.com

לשאלות בהלכה:
rav@abiryaakov.com | 02-803-9999 שלוחה 8

מכתלי בית ההוראה

בתפילה יש חיסרון של כל פסוק שלא פסקו משה, עיי"ש וצ"ע.

והנה על פי דברי המגן אברהם להקל בדרך תפילה או בקשה, יישב בכך החיים (סימן רע"א ס"ק טו) את המנהג להתחיל את פסוקי הקידוש בליל שבת במילים 'יום השישי', לפי שזו קריאה בדרך תפילה. ובחנת סופר (שם) כתב: 'ושם דברנו גם כן שיש מפקפקים על מה שנהגין להתחיל קידוש ליל שבת קודש ב'זיהי ערב ויהי בקר יום השישי' והוא באמצע הפסוק, ואמרת' ליישב המנהג כי ברצונם להתחיל יום השישי מפני צירוף שם ה'יהי שבראשי תיבות 'יום השישי' ויכולו השמים, ולא נכון להתחיל יום השישי שאין בו משמעות של כלום יום השישי ויכולו השמים, ועל כן לצרוף 'יהי ערב ויהי בקר יום השישי', מה תאמר היה להתחיל תחילת הקרא וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, לא נכון להתחיל בליל שבת קודש כזה. והשתא דלא אפשר באופן אחר שיר למפסק קרא'.

וראה עוד בשו"ת רב פעלים (או"ח סימן יא) שיישב בדברי המגן אברהם מה שנהגו לומר בסדר קידוש לבנה את הפסוק 'תפלו עליכם אימתא ופחד' עד 'ידמו כאבן' שהוא אמצע פסוק, כיון שאומרים אותו דרך תחינה ובקשה. ברם לדעתו אין להתיר על פי סברא זו אמירת חצאי פסוקים בקידוש בליל שבת ובשבת ביום, כיון שאינם נאמרים בדרך תחינה ובקשה.

ובערך השולחן (סימן רפ"ט ס"א) כתב ליישב מה שפותרים קידוש של יום באמצע פסוק, שאין כוונת המקדש לומר פסוק אלא רק לפתוח בכבוד שבת.

והח"י אדם (כלל ה) כתב: 'נראה לי דמותר לומר חצי פסוק אף על פי שזכיר את השם, ולכן אם קרא וטעה בנגינה וטעמים, מותר לקרותו עוד הפעם אף על פי שאינו חוזר כל הפסוק, כיון שהוא להשלים הפסוק. אבל לומר חצי פסוק בדרך קריאת פסוק, אפילו בלא הזכרת השם, אסור, דכל פסוקא דלא פסקיה משה בתורה, אנו לא פסקינן. והוא הדין בנביאים וכתובים'.

י"ג מידות באמצע הפסוק

עוד מצאנו לדון בעניין אמירת י"ג מידות על ידי יחיד שצריך לקוראם בטעמיהם כדרך הקורא בתורה (ויקרא ד ו-ז), כיון שאמירתם מותרת רק בעשרה, כיצד יפסיק במילה 'ונקה' שהיא אמצע פסוק, והרי צריך לומר י"ג מידות בדרך קריאה, ולא כמו שאומרים אותם בציבור בדרך תפילה.

והנה בשו"ת רב פעלים (או"ח סי' יא) יישב על פי דברי היכן ובונו, שבתבית 'וחטאת' הקודמת ל'ונקה' יש 'אתנחתא' והוא כסוף פסוק, ואמירה של מילה אחת בלבד 'ונקה' אינה נחשבת לאמירת חצי פסוק.

ובפחד יצחק לרבי יצחק הוטנר (יום הכיפורים מאמר ג) כתב לתרץ על פי דברי הגמרא שכתבין נחשטף הקב"ה כש"ץ והראה לו למשה רבנו סדר תפילה של אמירת י"ג מידות של רחמים, וכששמע משה תיבות הללו בתורת סדר תפילה, אז היה באמת סימומה של תפלה זו בתיבת 'ונקה'. ורק כששמע תיבות הללו בתורת הקראה לתיבת התורה, אז משה היה תיבת 'ונקה' באמצע פסוק. אמנם בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ט ביאורים לסעיף א) כתב: 'טוב שיסיים הפסוק כולו כיון שאומרים בדרך קריאה'. אך בחזון עובדיה (הלכות י"ג מידות ס"ב) חלק עליו וכתב: 'אף הוא אינו מחכוין דרך קריאה בתורה ממש, אלא דרך בקשה בתוך סדר תפלתו, וניכר שעיקר מטרתו לעורר מדת הרחמים, לכן רשאי לסיים במידת ונקה'.

להלכה: לאור המתבאר מדברי הפוסקים נראה, כי רוב הפוסקים סוברים כי בדרך תפילה ובקשה אינו אסור, וגם בגמרא לא נחלקו אלא לעניין קריאת התורה, ועל סמך זה נהגו העולם לומר 'על פי ה' ביד משה' בעת הגהות ספר תורה.

יש לציין, שבסידור הגר"א מובא שלא היו אומרים רק את הפסוק 'על פי ה' ביד משה', אלא היו אומרים את כל הפסוק השלם מפרשת בהעלותך (במדבר ט ג): 'על פי ה' יתנו, ועל פי ה' יסעו, את משמרת ה' שְׁמֶר, על פי ה' יִבֶּד מִשֶּׁה. וכך איתא בשם רבי חיים מוולאז'ין, דראוי לומר מקרא מלא כבפרשת בהעלותך, אכן לעניין תחינת חצי פסוק כבר דברנו אמורים דשרי כנ"ל.

בלעם, ואם כן היאך היו קורין מיהא אני ה' אלהיכם'. הרשב"א מיישב דכמו שלגבי הדין שאם מתחיל באמירת הפרשה צריך לסיים את כולה אין אמירת 'דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם' נחשב להתחלה כיון שלא התחיל בעיקר מצוות ציצית, כך גם לגבי ההלכה שאין אומרים חלק מפרשה כיון שלא אמר מדיני המצוה, אין נחשב שאמר חלק מהפרשה להצריכו לומר כולה, וכתב שבזה מתיישב מה שיש לשאול עוד כיצד מסיימים פרשת ציצית באמירת 'אני ה' אלהיכם' שהוא תחילת פסוק ואין מסיימים פסוק זה, והרי הלכה נוספת בידנו שכל פסוק שלא פסקו משה, אין מפסיקים אותו. אלא דכמו שאין דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם התחלה כיון שלא התחיל בעיקר המצוה, הכי נמי אני ה' אלהיכם לא חשבינן ליה בהפסק פרשה, כיון שלא אמר מעיקר המצוה כלום. נמצאנו למדים מדברי הרשב"א כי כל עוד שלא נחשב שהתחיל לומר מקום המצוה, מותר להפסיק באמצע פסוק.

אמנם בריטב"א (שם, ובשיטה מקובצת) תירץ שני תירוצים אחרים: א. מאחר שהיו קוראים את הפרשה בשלימות בבוקר, לא היה הפסק. ב. ד"א שאין זה הפסק, משום שיש פסוק כזה בשלמות בפרשת אחרי מות.

החתם סופר (או"ח סימן י) בתשובה למחברי ספר 'מגן גיבורים' צדיקאי את ידידי הגאונים צנחני הוזהר תרי גסי ה"ה קש"ט מה"ו מרדכי זאב (אטינא) ומה"ו יוסף שאול (נתון) גרם יאיר, הביא תמיהה מחותנו רבי יוסף ליאמאן וצ"ל, דמה הקשה הרשב"א שאין לפסוק בפסוק של פסוק משה, והרי כל לשון בני מערבא הוא פסוק שלם בחומש ויקרא (ח"א), וכתב ליישב דאיתי יקשה על מה שהשליח ציבור חוזר ואומר 'אני ה' אלהיכם' שהוא בוודאי חצי פסוק, וכתב ששאלת הרשב"א היא לפי מנהג מקומו של הרשב"א שהחזן אומר 'אני ה' אלהיכם', וזה בוודאי אמירת פסוק, אבל לפי המנהג שהחזן חוזר לומר 'ה' אלהיכם אמת', וודאי אין באמירת 'ה' אלהיכם אמת' משום קריאת פסוק, שהרי יכול אדם לומר כל היום כולו 'ה' אלהיכם אמת'.

במקום הפסק זקף קטן או אתנחתא

רבי שמעון דוראן בשו"ת יכן ובונו (חלק ב סימן ב) כתב שבאמת נהגו להתחיל מקודם במילים 'להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם', כי הטעם תחת המילה 'מצרים', הקודמת למילים 'להיות לכם', הוא 'זקף קטן', ודין 'פסיק טעמים' הוא הלכה למשה מסיני, אם כן אין באמירת מהמילים 'להיות לכם לאלהים' משום הפסקה באמצע פסוק, אלא התחלה של פסוק חדש. וכתב שכן נהגו זקנו הרשב"ץ אביו הרשב"ש ואחיו רבי צמח לומר 'להיות לכם לאלהים אני ה' אלהיכם'.

והקשה בחתם סופר (שם) על דבריו, דהא במגילה הקשו על שמואל כיצד התיר לפסוק באמצע הפסוק ולקוראו, ולדרכו של היכן ובונו לא קשיא מידי, שהרי אפשר לפסוק וכלהתחיל לומר חלק מפסוק לאחר הטעם 'אתנחתא' שבו, וזה לשונו: והיה שם למדן אחד זכר שבספר הזוהר מן גבורים (סי' נא סק"ה) מדבר מעניין זה, ושם נאמר דהיכא דאיכא אתנחתא או זקף קטן שפיר דמי, ואמרת יד יתן ספר ונחזי, ומצאנו כתוב בו בשם קטניתא בנו של מחבר ספר יכן ובונו אשר לא ראיתי עד הנה. ופאר רום מעלת כבוד תורתו הרגישו מה דקשה על זה מפרק הקורא את המגילה, ונוראות נפלאתי על תירוצם דניחא להו ואין שחר לדבריהם במחילת כבודו, הנה שמואל סבירא ליה פוסק דסבירא ליה ב' פסוקים ומחצה הוא כמו ג' פסוקים, ורב פליג משום דלא פסקיה משה. והקשה ש"ס ולשמואל פסקינן והא אמר ר' חנינא קרא. והשתא מאי מקשה לשמואל הא לדידיה ב' פסוקים ומחצה הוה כמו ג' פסוקים ורק משום דלא למיפסק היכא דלא פסק משה, ואי סלקא דעתך דאתנחתא הוה פסיק לא הוה מקשה מידי ואין מקום לדבר זה, וכל שהאריכו מכבוד תורתו בהמצאה זו לפי עניות דעתי אינו נכון.

בדרך תפילה ובקשה

המגן אברהם (בהקדמתו לסימן רפ"ב) כתב כי בתפילה מותר לומר פסוקים על אף שאינם פרשה שלמה משום שהדברים נאמרים דרך תחינה או בקשה. אולם, מדברי המגן אברהם במקום אחר (סימן תכ"ב סק"ה) נראה שהאיסור על חצאי פסוקים הוא גם בתפילה, שהרי שם בטעם משחקים פסוקים בהלל ובברית מילה, ודבריו שם הם על פי התוספות, הרוקח והכל בו שמוכח מדבריהם שגם

בכך משום 'כל פסוק דלא פסקיה משה' היות ועיי"ז הוא מרמז להמשך הכתוב הקיים בזה בפסוק, ומשמע שיש דין זה בכתיבה.

וכבר האריכו הפוסקים בהלכה זו שבהרבה מקומות בתפילה נוהגים לומר חצאי פסוקים, וראה מש"כ בשו"ת דברי חיים (ח"ב י"ד ס"ו) שמותר לחצות את הפסוק בשעת התפילה או כפי שאר מנהגי ישראל שבמקומו, אך אין לחדש התיירים חדשים בנושא, וזה לשונו: 'גם מה ששאל בפסקי הכתובים והפרשיות, הנה בזה מבוכה גדולה בין הפוסקים, דבגמרא משמע שאין לפסוק פרשה ולא פסוק, ומצינו כמה פעמים שאנו מפסיקין, והרבה תירוצים נאמרו, אך אין כלל ברור, והנה לישראל אם אינם נביאים בני נביאים המה (ירושלמי שבת פ"ט ה"א), ואם הלכה רופפת בידך וכו' (ירושלמי פאה פ"ה ה"ה ומעשר שני פ"ה ה"ב), ולכן אין לבדות דברים חדשים מלב, ונהרא נהרא ופשטיה (חולין יח:), עכ"ד'.

אך נברר בס"ד בכללות את כל נידון דברי רז"ל 'כל פסוק דלא פסקיה משה' אנו לא פסקינן, על מה הוא נאמר, האם אסור לנו להפסיק באמצע פסוק או רק באמצע פרשה, ועל איזה עניין נאמר הדין.

מקור הדין

במסכת תענית (כז:) מצינו דין זה לגבי קריאת פסוקים בזמן המעמדות כאשר הקיבו את הקרבנות בבית המקדש. ובמסכת מגילה (כב:) במחלוקת רב ושמואל בעניין קריאת התורה בראש חודש. בסוגיא במגילה נידון בגמרא כיצד משלימים את שיעור הפסוקים הנדרש לעולה לתורה על פי ההלכה, דהיינו לכל הפחות שלשה פסוקים. לדעת רב 'דולג' - העולה השני חוזר על הפסוק שקרא כבר הראשון. ושמואל אמר 'פוסק' - חולקים את הפסוק, חציו הראשון בקריאה של העולה הראשון וחציו השני בקריאה השנייה. ואמרינן התם דרב אמר דולג ולא אמר פוסק, משום דקסבר כל פסוק דלא פסק משה אנו לא פסקינן, אך לשיטת שמואל 'היכא דלא אפשר, פסקינן' יש לציין כי בשפת אמת (מגילה שם) ביאר כי גם לרב אין איסור לפסוק היכא דלא אפשר, אלא שסבר שכל פסוק של פסוקיה משה אינו נקרא פסוק, ואי אפשר לצאת בו ידי קריאה.

והנה במסכת ברכות (יב:) מצינו שלא הוסיפו לומר בפרשיות קריאת שמע את הפסוק 'כרע שכם כארי וכלביא מי יקימנו', לפי שהוא פסוק מתוך פרשה שלמה, 'וגמירי דכל פרשה דפסקה משה רבינו, פסקינן, דלא פסקיה משה רבינו, לא פסקינן'. והם ב' הלכות: א. שאין אומרים חצי פסוק. ב. שאין קוראים חצי פרשה. והיינו שבוודאי מותר לומר פסוק שלם, רק שאין מתקנים לומר בקריאת שמע פסוק אחד מתוך פרשה שלמה, או שאין לעצור בקריאת התורה רק בין פרשה פתוחה לסתומה (ולקמן יתבאר נידון זה). ולענין הלכה, הרמב"ם והטור והשו"ע לא הביאו דינים אלו שאין להפסיק באמצע פסוק משום כל פסוקא דלא פסקיה משה לא מפסקינן, ובשו"ת אדרת אליהו לרבי אליהו גוטמאכר (שם) הסיק שמה שלא הביאורו זהו מפני שהם סוברים שאין הלכה כן, וכן בספר ברית אבות (הל' מילה מד) כתב שבגמרא משמע שלדין לא קיימא לן להלכה כן, שאמרו 'קסבר רב כל פסוקא וכו', משמע שרק רב סובר כן, ואנו לא קיימ"ל הכי. אבל גדולי הפוסקים הביאו דין זה להלכה (מג"א סי' נא סק"ט, תכ"ב סק"ח, ח"א כלל ה ס"ב, משנ"ב סי' רפ"ט סק"ב).

אמירת 'ה'א אמת'

אמנם על הא דאיתא במסכת ברכות (יד:) כי במעברא נהגו לומר בקריאת שמע של ערבית 'דבר אל בני ישראל ואמרת עליהם אני ה' אלהיכם אמת', במקום כל פרשת ציצית, מקשה הגמרא דמאחר ומתחיל באמירת פרשת ציצית כיצד מדלג על כולה ומסיים בסופה, והרי הלכה היא שאם התחיל מענין הפרשה צריך לסיימה, ומשני בגמרא שאמירת 'ואמרת עליהם' עדין אינה נחשבת שהתחיל בקריאה, כי אין בה מענין הפרשה בעצמה על דין מצוות ציצית.

והקשה הרשב"א (שם) אמאי נהגו כן, הא אסור להפסיק באמצע פרשה שלא פסק משה רבינו, וכמו שנתבאר לעיל מזה (ברכות יב:) שמיטעם זה אין אומרים פסוק 'כרע שכם כארי וכלביא מי יקימנו' שהוא פסוק אחד מתוך נבואת בלעם, ואין לומר חלק מתוך פרשה אלא כפרשה שלמה. וזה לשונו: 'יקשיא ליה תיפוק ליה דכל פרשה דלא פסקיה משה לא פסקינן ליה, וכדאמרינן לעיל גבי פרשת

קר וחם מי עדיף

מזיק לחצר אלא שיש חולי הראש לבעל החצר וקול ההכאה מזיק לו דצריך להרחיק עצמו, וכיון שגם הזקן או החולה הזה הוא ג"כ שותף בבית הכנסת או בית המדרש **אי אפשר לסלקו בטענה שילך להתפלל במקום אחר**.

וממשיך השבט הלוי: איבא כהיום יראה דאין אפשר למחות על עצם התקנת המזגן, אבל לענ"ד גם **אי אפשר לקחת מהחולה או ת"ח זקן הזכות שלו כיון שמזיק לו שימוש המזגן** (ועיין חו"מ סי' קנה מסעי' לו והלאה), ולפעמים הוא עד מחלה ממש כידוע, ואף על גב דאם פותח החלונות מצער הרבים אינו אלא צער לא גורם מחלה עפ"י רוב, ואם רק פותח קצת אהני לדידי' ולא מזיק כל כך לאחרים, על כן אם הוא שותף ממש באותו בית הכנסת אי אפשר לבטל אותו מלפתוח החלון שלא יחלה, וצריך לחפש מילתא דשויא לתרוייהו, ועיין בפתחי תשובה (חו"מ סי' קנו סק"ב בשם הלבוש) דכשהם בחדר אחד אפשר למחות זה על זה גם בעניני לימוד תשב"ר המפריעים, ומכל שכן בנידון דידן. עד כאן דברי השבט הלוי זצ"ל.

וכן אמר הגר"ש אלישיב זצ"ל שיש להתחשב עם החולה ואפי' היכן שהרוב רוצים את ההיפך, וכמובא לעיל.

אמנם בפתחי חושן (שם) כתב שאם יש שחושש מפני מחלה אפשר **שמוטב שישאר בביתו** מאשר לגרום צער לשאר המתפללים. [ויתכן שדיבר רק באופן שיש ממש צער גדול מהחום הרוב הציבור].

והנה ראה בחזון איש (ב"ב סימן יג ס"ק יא) שהביא דברי הריב"ש (סי' קצו), המובא בבית יוסף חו"מ סי' קנה ונפסק ברמ"א סי' קנו ס"ב) שבמקום חולה יש לו לעכב על שכינו מלעשות דבר המפריע לו אפי' בדברים שהביא אינו יכול לעכב. ומסיק החזו"א שגם הריב"ש יודה **בדבר המצוי אצל רוב בני אדם** שעושים כן והוא עיקר הדירה, שאין החולה יכול לעכב. ע"כ. [וכבר נתבאר לעיל בשם שבט הלוי שמזגן בימות החמה נכנס היום בזמננו בגדר המצוי לרוב בני אדם וא"כ אין האיסטטית יכול לעכב].

אמנם יתכן שמקום ציבורי שאני מנוקי שכנים, כי אדעתא דהכי נתחברו לכתחילה שאחד ידאג לטובת השני (עי' סמ"ע סימן רעב ס"ק כ), ולפיכך אם יש חולה [או מי שעלול לחלות] ולא רק איסטטית, הדין עמו, [ועכ"פ בודאי יכול החולה לפתוח חלונות במקומו להתחמם ואין יכולים לעכב בעדו, וכמ"ש שבה"ל הנ"ל].

אמנם יש לציין שבמוסד ציבורי שנבנה למטרה מסוימת [ללימודים], יש יותר סברא לילך אחר הרוב והחולה נדחה מפניהם, ראה בספר חשוקי חמד (ב"ב כ. ד"ה השלג והכפור) שדן לגבי שאלה מילד שסובל מקיפאון מקור ומבקש לסגור החלון בכיתה, ומתחילה צידד שם הגר"י זילברשטין שליט"א מכמה הוכחות שהדין עם הילד החולה ויש להילדים בכיתה לזאוג לו וכפי שהתבאר לעיל. אך מסיק שם שאח"כ הציע את דבריו לפני מו"ח מן הגר"ש אלישיב זצ"ל ולא קיבלם, כי אמר שבית ספר נבנה למען ילמדו בו תלמידים תורה בעיון ואם יסגרו את החלונות אנו מקפחים את הבריאים ובית הספר נבנה בשבילם, ואם הילד הסובל מקיפאון בידי לא יוכל להשתתף בלימודים בביה"ס ישב בביתו, ואין הדבר דומה לדברי המאירי (הובא לעיל) שמדבר בספירות תלמידות במקום הפקר ולא בבית ספר שנבנה לבריאים שאינם חייבים להימנע מלימודם בגלל החולה. ע"כ. [והנה יתכן שדעת הגר"ש א"כ רק לגבי חולה היוצא מגדר הרגיל, שבזה בלבד אין להתחשב בו נגד רוב התלמידים הבריאים, ולא בכל מקום שיש ילד שרגיש לקור יותר מכולם באופן אקראי, וה"ל ע"כ].

העולה לדינא:

נחלקו הפוסקים אי הולכים אחר רוב הציבור [ובמקום חולה או חשש חולי דעת רוב הפוסקים שיש להתחשב בו אפי' במקום רוב], או שהולכים אחר עונות השנה (דהיינו בחורף החלון סגור ובקיץ פתוח וכדו') **אפי' במקום יחיד נגד רבים [וכשיש ויכוח האם הזמן כעת נחשב קר או חם, מי שקר לו קובע (כ' בזה יש צער יותר וגם חשש לחולי)]. וכמובן שבכל אופן דרך הפשרה היא הנכונה והטובה ביותר**.

קריר יותר ואעפ"כ חלקם מעונינים. והשיב: **כל זמן שאפשר לסבול החום בדרך הטבע**, הוא בכלל 'ועשית הישר והטוב' (דברים ו יח) להתחשב עם חבריו. ע"כ. ומובא פסק זו של השבט הלוי בשו"ת משנת יוסף הנ"ל. וראה עוד להלן המובא בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן שז).

ויש לציין לדברי הגמרא (בבא מציעא קז:): 'והסיר ה' ממך כל חלי' זו צינה, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים [קור הנופח (רש"י)], שנאמר 'צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם'.

אחר הרוב:

הגר"ח קנייבסקי זצ"ל בספרו שערי אמונה (פאה פ"ד מ"א עמוד רלד ד"ה אפי' צ"ט אומרים לחלק כו) אחר שהביא דעת הגר"ם זצ"ל הנ"ל שיש ללכת כפי העונה, בימות החמה אחר החם ובימות הגשמים אחר הקר, כתב לדחות את ראייתו מהמשנה בפאה, דשם הוא דין דאורייתא שנלמד מפסוקים, או עכ"פ ה' תקנה מדרבנן מפני הסכנה, ולכן אפי' אחד יכול למחות שלא ישנו מהדין אלא אם כן כולן מסכימים. אבל כאן הדין אינו כזה יעשו אלא שבודק כלל בקיץ חם ובחורף קר, אבל אם יש סיבה שרוצים לסגור בקיץ או לפתוח בחורף **לכאורה מסתבר שהולכין אחר הרוב** כמו בכל הדברים. וציין לדברי המשנה ברורה (סי' נג סק"ג) לגבי עניני קהילה שהולכין אחר הרוב בציבור.

וכן בשו"ת וישמע משה (ח"א עמוד תלח) הביא בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, שאם נחלקו הציבור אם לפתוח את החלון או לסגור הולכים אחרי הרוב. ומ"מ מסיק שאם יש חולה יש לוותר על הנוחיות כדי שלא יצטער, 'והחכם עיניו בראשו'. ע"כ.

בפתחי חושן (הל' גניבה ואונאה פרק טו הערה ג בשם ספר 'הזהירו בממון חבריכם') כתב: בענין פתיחת חלונות או סגירתם במקומות ציבוריים, וכן בבית הכנסת, שלפעמים יש אחד שיש לו צער ומתבייש מלומר לו, או שאינו רוצה להתקוטט, ולפעמים גורם גם מחלה ח"ו. ובדבר זה יש לדון גם כשאנו מתבייש, כשהו מצטער מחמת פתיחת החלונות וזה מצטער מחמת סגירתם, מה עדיף צער החום או צער הקור, ודבר זה צריך בירור, ולפעמים גורם הדבר חיכוכים גם בבית הכנסת. **ומסברא היה נראה שהולכים לפי דעת רוב המתפללים וגם לפי מנהג האויר**. ופשוט שאם יש אפשרות לפתוח בחלק מביהכ"ס ובחלק השני לסגור, שצריך לעשות כן, ומוטב לוותר על מקומו הקבוע מאשר לגרום צער לאחרים. אמנם באוטובוס הדבר קשה יותר, **וכשיבנו ויתחשבו האחד בדעתו של חברו, אפשר למצוא פתרון המניח דעת כולם**. עכ"ל.

להתחשב עם חולה:

הרבה פוסקים אומרים שבמקום שיש חולה או החושש מפני מחלה יש תמיד להתחשב אתו כמו שיבאר.

וקודם יש להביא כיסוד את דברי המאירי (סנהדרין לב:): **וז"ל: יש דברים שאין מדת הדין שולטת בהם, ואתה צריך לחזור בהם אחר מה שראוי יותר, ולהכריע את האחד למה שאין מדת הדין מחייבתו דרך פשרא ומדה מעולה**, והוא שאמרו כתוב אחד אומר 'בצדק תשפוט עמיתך' וכתוב אחד אומר 'צדק צדק תרדף', כאן לדין כאן לפשרא, וכו', **כל שאנו רואים שילכו לסבול העיכוב ביותר, ידחה מפני חברו, וכן בריא מפני חולה** וכל כיוצא בזה. ע"כ.

וראה בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן שז) שנשאל בענין קביעות מזגן בבית הכנסת אשר **רובם מהנמצאים שם נהנים מזה** ועי"ז לישבת במנוחה בשעת תורה ותפלה, אמנם ישנם לפעמים תלמידי חכמים וזקנים וחולים שאין יכולים לסבול קירור המזגן ועי"ז פותחים החלונות וגורמים צער לאחרים, ועי"ז פתיחת החלונות א"כ עובד המזגן בחנם ואיכא גם דררא דממונא.

והשיב השבט הלוי: הנה בעיקר קביעות מזגן והוא גורם צער לאחרים שאין יכולים לסבול ויש גם חשש חולי לא פסקין בחו"מ (סי' קנ"ו ס"ב ברמ"א) דבמקום חולה והקול וכי"ב מזיק להם דלא מהני אפי' חזקה, וכ"ה ברמ"א שם (סי' קנ"ה סט"ו ברמ"א) דאפילו אינו

מצוי במקומות ציבוריים כאשר כמה אנשים יושבים בחדר אחד בתקופות החורף או הקיץ, לחלק מהם קר ולחלק מהם חם, הללו רוצים לפתוח חלון או להפעיל מזגן הללו מתנגדים, ונבוא לעשות סדר בנידון הצדק עם מי?

תשובה: יש לעיין בשנים מתווכחים אם לפתוח או לסגור חלון והוא הדין להפעלת מערכות אוורור בין בימות החמה בין בימות הגשמים כמאן הילכתא. והנה עד פוסקי דור האחרון לא מצינו מי מן הפוסקים שדיבר והכריע בענין זה, וזאת למרות ששאלה זו מצויה מאוד ביום יום בכל מקום, וזה לקצת פלא יחשב, ויתכן בדרך צחות שפעם הסתדרו יותר ביניהם בדרך פשרה, או לאידך גיסא בדרך כל דאלם גבר. עכ"פ אנו נציע את דברי פוסקי זמננו שדנו והכריעו בזה, ובאופן כללי יש בזה כמה שיטות ומהלכים כמו שיבאר.

לפי העונה:

ידוע דעת הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל (הובא בשמו בשערי אמונה מס' פאה פ"ד מ"א עמוד רלד ד"ה אפי' צ"ט אומרים לחלק כו) שהכריע בדבר שאם יש הרבה אנשים בחדר ומהם רוצים לפתוח החלון ומהם רוצים לסגור, שבימות החמה הדין עם הרוצים לפתוח, ואפי' יחיד יכול למחות שלא לסגור, אפי' מאה רוצים לסגור, ובימות הגשמים להיפך. והביא ראי' ממשנה בפאה (פ"ד מ"א) שאין הולכין אחר הרוב במקום שהיחיד אומר להלכה וכפי ההיגיון. [וראה להלן דחיית השערי אמונה ממשנה זו].

לפי הרגיל והנורמלי:

וראה שו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רחצ) שנשאל מה הדין בבית הכנסת שחלק מהציבור רוצים שבימות הקיץ יפעלו המאווררים ולחלק מהציבור זה מפריע האם הולכים בזה אחר רוב ציבור המתפללים. והשיב: כיום לפי מצב התקופה בימות הקיץ הוא **דבר רגיל ושימוש רגיל** להקל החום ע"י מאווררים ובפרט אם הרוב רוצים כך, לענ"ד דאין המיעוט יכולים לעכב, ואינו דומה להרחקת נזקין אפילו בדבר טבעי ורגיל דהתם ברי הזיקא ודאי, וגם אין לו שייכות להנאמר בגמרא (ב"ב נג), ובכנהא לענ"ד לכו"ע **על האיסטטת להרחיק עצמו**. ע"כ.

עוד כתב בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן שז) שבזמננו כהיום יראה דאין אפשר למחות על **עצם התקנת המזגן**, דנעשה בזמן ותקופה שלנו **כחלק נורמלי** מישוב הדירה, או החזקת חבורת רבים של בתי כנסיות ובתי מדרשות והוא לתועלת התורה והתפלה.

הקר מכריע:

בשו"ת משנת יוסף (חלק יד סי' צו) כתב: מקובל בזה פסק הגאון רבי שמואל סאלנט זצ"ל רבה של ירושלים, שיש להתחשב עם הרוצה חלון סגור **שכל חולים אצל צינה** (עי' שו"ע או"ח סי' רעו ה), וזה שצריך רק אויר להנאתו צריך לוותר ואין לפתוח החלון (ואם הרוצה חלון פתוח צריך אויר לרפואה מקוצר נשימה וכדומה יישב ע"י הדלת או בפינה ע"י החלון שלא מפריע שיפתחנה). מיהו בימות הקיץ שרגילות לפתוח חלונות ובפרט אם הרוב רוצים בכך נראה שאין המיעוט יכולים לעכב. ע"כ.

וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"ד ריט) כתב: בכיתה לפעמים לכל הכיתה חם ולאחד קר מאד, אפילו אם לובש בגד, והשאלה מה לעשות, לפתוח את החלון כמו שכולם רוצים או להשאיר סגור. ונראה הנה **לא לו שחם אין היזק** אם יהיה סגור ורק להנאת הן רוצים לפתוח ואילו לזה שקר יש לו חשש של בריאות וזה לעיכובא דאסור להזיק ליחיד. ופשוט לכאורה שייסגרו. עכ"ל. [אמנם ראה להלן בדעת הגר"ש אלישיב שבמוסד לימודים הדין שונה בזה מבכל מקום אחר, אך עכ"ז יתכן שדיבר רק בנידונו שם לגבי חולה היוצא מגדר הרגיל, שבזה בלבד אין להתחשב בו נגד רוב התלמידים].

בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רחצ) נשאל מה הדין אם חלוקים הדיעות אם עתה חם וצריך מאווררים, וכן האם יש הבדל בכל זה בין שעות היום שחם יותר לבין שעות הלילה ולפנות בוקר שאז לפעמים

יורשים שירשו נכס מאביהם בדין חלוקתו

שאלה: ראובן שמעון ולוי ירשו מאביהם דירת אירוח בעיה"ק ירושלים, עלויות התחזוקה של הדירה מאד גבוהות, ובאים לכדי אלפים טובים מדי חודש.

ראובן ושמעון הגדולים, פרנסתם משופרת עליהם ביותר, והם בחסד ה' וכלו לעמוד באותם העלויות, אמנם לוי אחיהם הצעיר - מדי חודש מתמודד עם סגירת החודש ממש על השקל, וכ"ש שאין לו כספים מיותרים למותרות ונופשים, כעת כשאביהם המנוח הוריש להם את זאת הדירה, רוצים האחים ראובן העשיר ולוי העני לחולקה למספר יחידות דיו, או לפחות לחלק את שימוש בדירה עם צאצאיו בעיר הקודש והמקדש רק שאחיהם שמעון לא מעונין ורוצה להמשיך להשתמש בזה עם אחיו יחד. מה יעשו?

תשובה: א. במסכת ב"ב י"ג. ת"ש ב' אחין אחד עני ואחד עשיר, שהניח להם אביהם מרחץ ובית הבד, עשאו לשכר - השכר לאמצע, עשאו לעצמו - הרי עשיר ואומר לעני קח לך עבדים ורחוץ בבית המרחץ.

ב. והנה בטור חו"מ סימן קע"א סעיף י"ב מדיש שזה הדין רק כשהמרחץ לא ראו להחלק, אמנם אם במרחץ יש כדי חלוקה - חולקים, וכדי שיהא בו כדי חלוקה צריכים שבכל חלק יהא שמו עליו, כלומר שבכל חלק יהיה את כל התשמישים שהיו משתמשים בנכס כולו, וכפי שכונת הרמ"א בסעיף ה' ו"ל - ויש אומרים עוד (נימוקי יוסף בשם הרא"ה, והרשב"א) דבעינן ג"כ שיוכל להשתמש בחלקו כל מה שהיה משתמש בכולו. עכ"ל.

העולה מכאן שכדי שיהא שמו עליו, צריכים שבכל החלקים שיחלקו האחים בדירה שיהיה בהם את כל התשמישים שהיו בדירה בכללותה, ורק אז יוכלו לכפות על שמעון את החלוקה.

ג. ויש להוסיף עוד שגם אם יש בה כדי חלוקה, רק שצריכים להוציא הוצאות כדי לחלק הנכס או ש"ע" החלוקה יהיה הפסד לנכס, בזה נחלקו הראשונים והובאו דבריהם בסעיף ה' ו"ל דלדעת הריב"ש אם צריכים להוציא הוצאות, הרי הנכס נחשב שאין בו כדי חלוקה, וגם אם אחד רוצה להוציא את כל ההוצאות אינו יכול לכפות החלוקה, ולדעת התרומות הדשן (הובא בסעיף ה) וכן לדעת הרמ"א בסעיף י"ד אם ההוצאות הם עד חומש מערך הנכס מוציאין, ונקרא שיש בו כדי חלוקה, אבל ביותר מחומש אין מוציאין, אמנם החת"ס מחלק בין יורשים ללקוחות, שדין התה"ד והרא"ש נאמרו בלקוחות, אבל ביורשים - הרי הם יורשים חלקים עם ההוצאות וההפסד וגם ביותר מחומש מוציאין, הובאו דבריו בפת"ש סעיף ה', ודעת הריב"ש שגם יותר מחומש מוציאין.

העולה בעניינינו שאם בדירת האירוח צריכים להוציא הוצאות או שיהיה הפסד, לדעת הריב"ש - לא חולקים, ולדעת מהרש"ד - חולקים, ולדעת התה"ד והרמ"א עד חומש מוציאין, ויותר מחומש - אין מוציאין, והחת"ס מחלק את דבריהם בין יורשים ללקוחות שביורשים מוציאין גם יותר מחומש, ובנידון דיון שהם יורשים לדבריו יחלקו גם אם ההוצאות יותר מחומש בערך הנכס כולו - ולא יוכל לעכב עליהם שמעון מכח ההוצאות.

ד. אמנם אם אין בו דין חלוקה, והרי הם יורשים - יכולים הם לכו"ע לעשות גוד או גוד, והנה בנידון דירת האירוח מירושלים, שראובן ושמעון עשירים הם, ולוי עני, לא יוכל לא לתבוע גוד או גוד, כיוון שהוא עצמו לא יכול לקנות את הדירה, ולגבי ראובן ושמעון לדעת הב"ח שהובא בש"ך סעיף י"א ס"ק י"א גם העשיר לא יוכל לתבוע מהעני, כי כיוון שהעני לא יכול לקנות דגוד ליכא ואגוד איכא, ממילא כבר ב' הצדדים לא יכולים לתבוע גוד או גוד, ולדעת הש"ך בסעיף ו' ס"ק ו' העשיר כן יוכל לתבוע מהעני.

ה. ובמקרה שרוצים הם להשתמש בדירת האירוח, או שא"א מהם לא רוצה לקנות, בנידון זה נחזור לדינא דגמרא, דבעשאו האב לשכר - ישכירו, ובעשאו לעצמו - ימשיכו להשתמש יחד, והנה בגד עשאו לשכר ועשאו לעצמו נחלקו הראשונים והובאו דבריהם שם בטור, דלדעת הטור בשם י"א והרמב"ם לדעת המגיד משנה עשאו האב לשכר שדרכו היתה להשכיר, והיורשים צריכים להמשיך בדבריו ולהשתמש בנכס כדרך שהשתמש בו אביהם (כמונן רק כשמתוכם ולא כשדעתם מוסכמת) וכיוון שאביהם היה משכיר, ישכירו גם הם ובעשאו לעצמו ימשיכו גם הם להשתמש בו יחד.

ולדעת ר"י (תוס' ב"ב יג: ד"ה אם) וכן לרמב"ם לדעת הכסף משנה עשאו לשכר כוונתו שהנכס הוא ראוי כדי להשכירו, דא ישכירו הנכס ויחלקו ברווחים, ובעשאו לעצמו שאינו ראוי כדי להשכירו ימשיכו להשתמש בו יחד, ואין הדבר תלוי באביהם כלל.

ו. והנה מתוך המח' הראשונה שהובאה לעיל יוצא שהם חולקים בעוד נקודה - והיא מה יקדם למה, שכירות לחלוקת זמנים ושימוש יחד או חלוקת זמנים לשכירות.

שלדעת הטור בשם י"א והרמב"ם לדעת המ"מ חלוקת זמנים קודמת לשכירות, אא"כ אביהם היה משכיר, ולדעת ר"י בתוס' וכן הרמב"ם לדעת הכס"מ ששכירות תמיד קודמת, ואפי' אם האב היה משתמש בדירה לעצמו למעט במקרה שלא יוכלו להשכיר, שאז נעשה חלוקת זמנים או שימוש יחד. ובנידון דיון - אם אביהם המנוח היתה דרכו להשכיר וכן הנכס ראוי לשכירות - לכו"ע ישכירו ואם אביהם היה משכיר ואין הדירה ראויה לשכירות

המשך בעמ' ו'

האם מברכים על קשת כשרואים רק גווניה בלי צורתה

בשולחן ערוך [סימן רכ"ט ס"א] נפסק שהרואה קשת מברך ברוך אתה... זוכר הברית נאמן בבריתו וקיים במאמרו.

הקשת מוגדר משני הרכבים:

א. גווניה השונים. שהם צבעי הקשת. כשהצבע האדום נמצא בצידה החיצוני של הקשת, ואחריו באים הצבעים כתום, צהוב, ירוק, תכלת, ובסוף הצבע הסגול הנמצא בצידה הפנימי.

ב. צורתה של הקשת. אדם הניצב על פני כדור הארץ וצופה בקשת שמקור האור שלה הוא השמש או הירח, יראה אותה תמיד בצורה של חלק ממעגל, כלומר קשת גאומטרית. בהרבה מקרים כשמתגלה שמש ברקיע אינו נראה בשלימתה וחסר חלק מצורת הקשת, ועל אף שרואים צבעי הקשת, אך צורתה נראית כרבע עיגול וכדו'. ויש לעיין האם בכה"ג אפשר לברך מכיון שרואה את גווניה, או שצריכים גם לראות את הצורה של חצי עיגול.

ועוד יש לדון מה הדין אם אחד רואה מבין בניינים גווני הקשת, אך אינו רואה צורת הקשת האם יכול לברך או לא. במקרה זה יתכן שיודע שהקשת במלואו אלא שהוא מהמקום שהוא עומד בו, לא יכול לראות את כל הקשת, ושמה בכה"ג יכול לברך, ורק כשאין כלל צורת קשת אינו יכול לברך.

בספר הברית של הרב והמקובל פנחס אליהו הורביץ, מביא שאלה זו [מאמר י' פרק יב] וכך כתב: ולפעמים לא תראה הקשת רק בחלק אחד קטן בקערורית השמים [זה נקרא וואסער גאללע] והוא ספק קשת וברכתו כדת ספק ברכות עכ"ל.

ובביאור הלכה בסימן רכ"ט [ד"ה הרואה קשת] הסתפק בזה ג"כ שלא נתבאר האם בעינן דווקא שיראהו בתמונת קשת דהוא כחצי גורן עגולה, או אפילו מקצת ממנו סגי לברך.

[הספק בספר הברית הוא כשיש רק חצי קשת, ובביאור הלכה נראה שספיקו כשיש קשת שלם אך הוא לא יכול לראותה, ודנו הפוסקים בכוונת הביאור הלכה, עיין בספר שער העין [פ"ב הערה ז'] ששאל הפוסקי זמנינו בהסבר בדברי הביאור הלכה, שמפשוט דברי הביה"ל נראה דספיקו היה אם צריך לראות כולה, והיינו שאף אם יודע שכולה קיימת, (כגון ששמע מאחר או שראה מקודם ועתה מוסתר לו) ג"כ י"ל דאי אפשר לברך, וכן דעת הגר"ח, אך דעת הגרי"ש אלישיב והגר"ן קרליץ דכל ספק הביה"ל הוא היכא שהקשת מצד עצמה אינה קיימת כולה אבל אם יודע שכולה קיימת יכול לברך לכו"ע].

ולפי הכלל שיש בידינו דספק ברכות להקל אי אפשר לברך כשלא רואים את כל צורת הקשת וכך פסק הגאון ר' משה שטרנבוך בספרו תשובות והנהגות [חלק ג' סוף סימן ע"ו] לאחר שהביא דברי ביאור הלכה הנ"ל כתב שכיון שלמעשה לא הכריע הביאור הלכה בספק זה, אין לברך ברואה קשת אלא בחצי גורן עגולה ולא בפחות דהוה חשש ברכה לבטלה.

אך על דברי ביאור הלכה אלו דנו הרבה אחרונים היתכן שיש צד לומר, שאי אפשר לברך כשרואים רק מקצת מן הקשת. האם משהו שיראה רק חלק מהים הגדול לא יכול לברך?! הנשמע דבר כזה? ולמה שמקצת קשת לא יהיה ראוי לברך עליו.

דברי הביה"ל אלו הגיע למלא תפארתו לאחר עצרת המליון שהתקיים בל' אדר א' תשע"ד, כשבסיום המעמד הנשגב הודיע ראש ישיבת עטרת ישראל הגאון הרה"ג רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל ברמקול לכל הקהל, שלאחר הביור אצל גורמי המשטרה שאישרו שיש בעצרת יותר משש מאות אלף איש, הוא מברך ברכה זו בקול רם, ביחד עם הקהל עם שם ומלכות, וכך עשו הלכה למעשה הרבה מעמך בית ישראל. בשבועות אחריו התחיל פולמוס שלם האם היה מותר לברך ברכה זו, ודנו בכמה ספיקות בנידון. אחד מהם היה האם אפשר לברך כשרואים רק חלק מהקהל או שצריכים לראות את כולם, וכמו שרואים בגמרא ברכות שבו זומא ראה אוכלוסא על גב מעלה בהר הבית, ובירך ברוך חכם הרזים והקשה הבן איש חי בספרו בנינו, למה הוצרך לפרש המקום, ותיקח "ונראה לי בסייעתא דשמיא, שבא ללמד שלא בירך הברכה אלא מפני שהיה עומד במקום גבוה וראה כל הראשים שלהם בעיניו, אבל אם עומד בתוכם שאין הריבוי בעיניו לא היה מברך". והתפרסם תשובה מהגאון ר' חיים קנייבסקי שדי לראות מקצת הקהל, אך הגאון ר' ניסים קרליץ סבר שא"א לברך כ"ז שלא רואים רוב הקהל לפחות. [עיין בקובץ גם אני אודך ח"א (כשכל הקובץ נכתב על ברכת חכם ארזים שדנו בו כל הפוסקים באותו תקופה) שהביא מחלוקת זו בתחילת הספר בתשובות הגר"ח ק. וע"ע בספר אגן הסהר עמוד 773 שדן האם הוא דומה לברכת הקשת או לא עיי"ש].

ומצאנו שחכם ארזים היא מחלוקת הפוסקים כשרואה מקצת. ובברכת הקשת הוא ספק שלא הוכרע בפוסקים, וי"ל"ע בההבדל בין הרואה מקצת קשת שספק אם יברך לרואה מקצת מהים הגדול שוודאי יכול לברך.

ולפי מה שבארנו שבקשת כלול שני דברים הגוון והצורה, מובן ההבדל שכל זמן שלא ראה צורתה של חצי גורן לא נחשב שראה קשת. אך בהים הגדול כל חלק הוא נחשב חלק מהים הגדול.

ולפי זה ברגע שהוא ראה אפילו חלק קטן של צורת חצי גורן יכול לברך, ואי"צ לראות את כל הקשת ממש אלא לראות את צורת חצי הגורן, ואם ראה אותו מעל בנין, אף שאינו יכול לראות את רגלי הקשת יכול לברך עליו.

העולה לדינא:

נסתפקו הפוסקים האם אפשר לברך על חלק מקשת וספק ברכות להקל. ולכן אין לברך בין כשאין חצי עיגול ובין שיש אלא שהוא לא רואהו. ואם רואה חצי עיגול יכול לברך אפילו אם אינו רואה את כל הקשת.

- לדעת הטור בשם י"א והרמב"ם לדעת מ"מ ישכירו, ולדעת הר"י וכן הרמב"ם לפי הכס"מ יעשה חלוקת זמנים או שימוש יחד.

ואם אביהם לא היה משכיר והדירה ראויה לשכירות לטור בשם י"א והרמב"ם לדעת המ"מ יעשו חלוקת זמנים ולר"י ולרמב"ם לדעת הכס"מ ישכירו.

ואם הדירה אינה ראויה לשכירות וכן אביהם לא היה משכיר - לכו"ע יעשו חלוקת זמנים. וזו הנהגה במקרה שאינו עומד לשכר אלא עשאו לעצמו כפי המבואר לעיל, מצאנו חילוק בין דבר שיכולים להשתמש בו יחד, לבין דבר שאינם יכולים להשתמש בו יחד.

הדוגמאות הובאו בסעיפים ו' וז', לדבר שאפשר להשתמש בו יחד - כגון מרחץ מצע וס"ת, שלגבי מרחץ מצאנו שאם יבוא אחד מהאחים ואמר שהוא איסטיט ונקי במיוחד, ולא מסוגל להשתמש יחד עם אחיו, אם יטען זאת העשיר - דעת הסמ"ע בס"ק י"ג שטענתו טענה - ויעשו חלוקת זמנים או שכירות, ולדעת הנתיבות ס"ק י' דינו כעשיר ועני וישתמשו בו יחד, ואם לוי העני טוען זאת - לדעת הכל אין טענתו טענה, כיון שהוא לא הולך להשתמש במרחץ, ולתוספת ביאור בדברי הסמ"ע עיין באגרות משה חו"מ סימן כ' ס"ק ב'.

ודוגמא לדבר שאינם משתמשים יחד - חנות ובית, שכיון שאינם יכולים לגור יחד עושים חלוקת זמנים.

ח. ויש להסתפק בחנות או דירת אירוח, שאין זה דירתו הקבועה של האדם, אלא בא לשם כדי להנפש, וכיון שעלויות התחזוקה גבוהות פעמים שהאדם לא מאפשר זאת לעצמו, כגון בנידון דידן אצל לוי האח העני, האם גם שם יהיה חלוקת זמנים, או שמא, אותה המה' שהובאה לעיל בין הסמ"ע לנתיבות לענין מרחץ בעשיר ועשיר, תהיה גם בחנות ובדוגמא דידן בדירת ארוח רק להיפך - שבעשיר ועשיר וודאי יהיה חלוקת זמנים, ובעשיר ועני, שבעצם צריך להיות חלוקת זמנים, שכיון שלוי בין כה וכה לא הולך להשתמש שלדעת הסמ"ע ישתמשו יחד, ולדעת הנתיבות יעשו חלוקת זמנים, והנה בשאלה הג' ה' הנתיבות על הסמ"ע (בסוף ס"ק י') שואל שלכאן בחנות הדיו היה צריך להיות במרחץ ומדוע שם לא חילקנו בין עשיר ועשיר לבין עשיר ועני, רואים שהוא למד בדעת הסמ"ע שבחנות אין הבדל, וההבדל הוא רק במרחץ אך עדיין יש לעיין מה דעת הסמ"ע בזה.

ובנידון דידן בדירת הנופש לדעת הנתיבות וודאי שיעשו חלוקת זמנים, רק שיש להסתפק מה היא דעת הסמ"ע בזה.

ט. ויש להוסיף דאם ראוהו הוא בכור, הר"י דומה לב' שלישים ושליש הובא הדין בסעיף ח', דאז יוכל לדרוש ראוהו חלוקת זמנים לכו"ע, ואפי' במרחץ יודה הנתיבות כיוון שאין זכויותיהם שוות, ומכאן זה יוכל לדרוש חלוקת זמנים, ובמקרה זה יש לדון על לוי, שאם חלקו גדול על של אחיו וודאי שיוכל לדרוש חלוקת זמנים, ואם חלקו שווה לשמעון רק שלראובן יש חלקים יתרים ומכאן זה הוא דורש חלוקת זמנים מאחיו שמעון העשיר, לדעת הנתיבות - יקבל גם לוי חלק, כי הוא לא מחלק בין עשיר ועשיר לעשיר ועני ולשיטתו אם יש חלוקת זמנים היא חלה על כולם, וגם לדעת הסמ"ע בספק שהבאנו לעיל בסעיף ח' על דירת ארוח, לכאן אם החלוקה היתה מכה זכויות, ולא מצד נוחות יתכן שיודה לנתיבות שלוי יקבל חלק, אלא עדיין יש להסתפק, דעיקר חלוקת הזכויות היתה כלפי שמעון שהוא עשיר, ולא כלפי לוי, שמבחינת ראובן עדיף לא לתת לו זמן כי בין כה הוא לא יבוא להשתמש בדירת הארוח, ונראה יותר שיעקר חלוקת הזכויות לדעת הסמ"ע, היא רק כלפי שמעון ולוי ישאר באותו ספק שהסתפקנו בדן דירת ארוח.

אא"כ ללוי יש חלק יותר מאשר לאחיו, ואפי' אם לראובן יש ב' חלקים, וללוי יש חלק פחות מראובן רק שחלקו יותר משמעון, וראובן דורש משמעון חלוקת זמנים מכה הזכויות, דאז וודאי שיצטרכו לתת חלק גם ללוי כיון שזכויותיו הם יותר מאשר לשמעון ופשוט הוא.

העולה לדינא:

אם בדירת הנופש יש כדי חלוקה ובכל חלק יהיה את כל אשר היה בה קודם החלוקה - אם אין הוצאות ולא הפסדים ע"י החלוקה חולקים.

ואם יש הוצאות או הפסד בערך הדירה אפי' אם ההוצאות יותר מחומש מערך הדירה - יחלקו כי כיון שהם יורשים הרי הם ירשו את הנכס עם הפסד ההוצאה - כהחת"ס הובא בפ"ט.

ואם אין בדירת הנופש כדי חלוקה - לענין גוד או אגוד - ראובן ושמעון יוכלו לתבוע שרוצים לקנות או שיקנה לוי, ולוי לא יוכל לתבוע גוד או אגוד.

ואם אין מהם שרוצה לקנות - כיוון שבדירת נופש לא יוכלו האחים לגור יחד, יפסק להלכה שאם ראויה הדירה לשכירות - ישכירו, ויחלקו בדמי השכירות, ואם אינה ראויה לשכירות - יעשו חלוקת זמנים ביניהם,

וגם לוי העני יקבל אתם חלק בחלוקת הזמנים למרות שהוא לא עתיד להשתמש בנכס הזה בפועל, ולא רק כשזכויותיו יתרים מזכויותיהם כגון שחלקו גדול משלהם אלא אפי' במקרה שחלקו שווה עם חלקיהם.

לומר דברים שבקדושה בין הנחת התפילין של יד לשל ראש דר"ת

בכל בוקר מתפלל יואל בהיכל התפילה בו מתקיימים מניינים בזה אחר זה. לאחר סיום תפילת שחרית, כשכבר התחיל להתאסף במקום מניין חדש, ניגש יואל להניח תפילין דר"ת. לאחר שהניח את התפילין של יד וניגש לקחת את התפילין של ראש, שמע את החזן של המניין הבא מתחיל 'וכן שני כתובים' ומיד אומר קדיש דרבנן. בעוד החזן אומר את הקדיש נסתפק יואל האם מותר לו לענות קדיש ואמן יהא שמיה רבא, או שזה הפסק בין תפילין של יד לשל ראש, אף שאינו מברך על הנחתם.

תשובה: יש לדון בטעם האיסור לדבר בין תפילין של יד לראש, והאם דברים שבקדושה נחשבים להפסק, וכן מה אפשר לעשות כשזה קורה.

מקור האיסור וטעמו

מקור הדין מוזכר בגמ' מנחות (לו. ובכ"מ) שהסח בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, וחוזר עליה מעורכי המלחמה. וכבר הסכימו הפוסקים שאסור לדבר אפילו כשחוזר ומברך על של ראש את ברכת 'על מצות תפילין' [ולא כדעת רש"י שמדובר דוקא כשאינו מברך על של ראש, אלא מניח בלי ברכה]. וכן מובא בבית יוסף (סימן כה סק"ט) ובדרכי משה (סק"י) שהטעם הוא משום ברכה שאינה צריכה, שיצטרך לברך פעם נוספת להניח תפילין, וכן נפסק להלכה בשו"ע ובמשנ"ב (סימן כה ס"ט). ולפי טעם זה המניח תפילין של ר"ת, וכן המניח בחול המועד שאינו מברך, או המניח בלי ברכה [כגון שחלף על מנת להחזיר] וסח ביניהם, אין בזה עבירה.

היה אחת לשתייה

אולם בתרומות הדשן (ס' ק) מביא בשם הרא"ש ובעל המאור (ר"ה דף יא) שאפילו כשאינו מברך יש איסור דיבור ביניהם, וכדמשמע בגמרא שזה עבירה בידו. וזה לשון בעל המאור שם: 'לפי דעתי נראה לי, מה טעם אמרו החסד בין תפילה לתפילה עבירה היא בידו, אף על פי ששתי מצוות הן, כיון דכתיב ביה בתפילין של יד ושל ראש 'והיו לאות על ידך ולזיכרון בין עיניך', צריך זכירה שתהא תיכף תפילה של ראש לתפילה של יד, כדי שתהא הויה אחת לשתייה'. ויוצא מדבריהם שאסור לסווח בין התפילין אפילו כשאינו מברך כי צריך שיהיה הויה אחת לשתייה.

האם דברים שבקדושה נחשב להפסק

והנה לענין לענות דברים שבקדושה נפסק בשו"ע (שם ס"א) שלא יפסיק לענות עמהם, אלא שומע ושותק. ובמגן אברהם (ס"ק יז) כתב [ובמחצית השקל (שם) ביאר את דבריו] שלדברי קדושה אינו נחשב כל כך כהפסק, אך מטעם ברכה שאינה צריכה אסור לענות. ולכן כשמניח ללא ברכה וכוונתו בתפילין דר"ת וכיוצא ב' ראשי לענות. אמנם הלבוש חולק וסובר שאפילו דברים שבקדושה נחשב כהפסק, מטעם שבעיני הנחה אחת לשתייה, ועבירה הוא. וממילא אפילו כשמניח בלי ברכה אסור לענות על דברים שבקדושה. וכן מובא בפרי מגדים (שם א"א ס"ק יז) שהלבוש שפוסק שאסור להפסיק אפילו לדברים שבקדושה סובר כדעת בעל המאור [ומביא שם שלטעם זה אסור להפסיק אפילו בלא דיבור, כי גורם שלא יהיה תכופה אחת לשתייה וצ"ע]. אבל במשנה ברורה (ס"ק כה) ובשו"ע הרב (סעיף כב) פוסקים כדעת המגן אברהם שמותר לענות דברים שבקדושה, ודין זה כדיו הפסק בפסוקי דזמרה שמותר להפסיק להכל, חוץ מ'ברוך הוא ובורך שמו'. והמשנה ברורה מביא שם בשם ארצות החיים שאם הפסיק לדברים שבקדושה, יזיז אחר ההפסק את התפילין של יד ממקומם לפני הנחת התפילין של ראש, כדי שיהיה הויה אחת לשתייה.

דעת הזוהר הקדוש

הזוהר בפרשת ויגש (דף רה) כותב וז"ל: 'תנינן אין מפסיקין בין גאולה לתפילה, כמה דלא מפסיקין בין תפילה של יד לתפילה של ראש, דבעי למחזי דכלא חד הוא אוקמוה'. וכן בזוהר הקדוש פרשת בא (דף מג ברע"מ): 'מאן דמתעטרא בתפילין קאים ברוזא דגוונא עלאה וכו' ואלוין אונין תפילה של יד ותפילה של ראש, ואינון כללא חדא בלא פירודא'. הרי מוכח מדברי הזוה"ק שהאיסור להפסיק חמור כמו הפסק בין גאולה לתפילה, ובהין גאולה לתפילה הרי אסור להפסיק כלל, אפילו לדברים שבקדושה, ולכאורה זה כשיטת בעל המאור והלבוש. וכן מובא בשו"ת רב פעלים (ח"ג א"ח סימן ד) ומביא שם שאפילו שבתקוני זוהר משמע שמדבר משיחת חולין, אבל היות שבשאר מקומות משמע שאסור אפילו להפסיק לדברים שבקדושה, אז שבו ואל תעשה עדיף.

העולה לדינא:

א. לכל הדעות אין להפסיק בדיבור סתם, ויראה לסמוך את הנחתן זה לזה כדי שיהיה הויה אחת לשתייה. וכן יראה לא להניח בזמן שיצטרך לענות דברים שבקדושה, וכדברי הזוהר הקדוש שמחמיר בזה. ב. אם נזדמן לו לענות דברים שבקדושה, יכרוך רק מקצת כריכות בתפילין של יד כדי שישפיק להניח את התפילין של ראש לפני שיצטרך לענות את הדברים שבקדושה (באר היטב שם סעי' יא). ג. אם גם כשיעשה כן לא יספיק, אז יענה את הדברים שבקדושה, וכפי שנפסק במשנה ברורה ובשו"ע הרב שדברים שבקדושה אינם נחשבים כהפסק, וכשיסיים לענות ימשיך בתפילין של יד קודם שמניח את התפילין של ראש, כדי שיהיה הויה אחת לשתייה.

פני היצירה

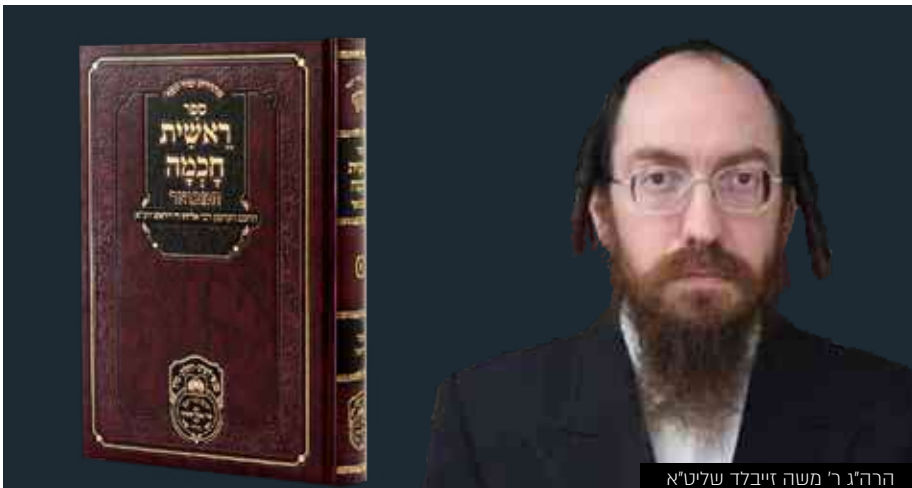
"להכשיר את הלב": מהפכת 'ראשית חכמה' המבואר

מהדורת הפאר מבית 'אור לישרים' - 'עוז והדר' מגישה לראשונה את ספר המוסר היסודי 'ראשית חכמה', בביאור מפורט, תרגום זוהר ייחודי ודיוק נוסח היסטורי - למען יהיה כל אדם ראוי להיכנס בשערי עבודת ה' ובשערי חכמת האמת

הבשורה. רבי אליהו די וידאש זצ"ל, תלמידו המובהק של הרמ"ק, חיבר את יצירתו 'ראשית חכמה' במטרה להכשיר ולהכין את נפש האדם לקראת לימוד תורת הנסתר. זהו הספר הראשון בסוגו ששילב בתוכו גם את מאמרי הזוהר והתיקונים כבסיס לעבודת ה'. המהדורה החדשה חושפת את "נשמת הספר" ומנגישה את דבריו הקדושים, שהיו חביבים על כל גדולי ישראל לאורך הדורות, בשפה ברורה ושווה לכל נפש.

החביבות. הביקוש לספר במהלך הדורות היה עצום מאין כמוהו. עד לשנת ת"ש הודפסו קרוב לחמישים מהדורות, וגדולי הרבנים ומאורי החסידות דרשו מתלמידיהם לקבוע עת לעסוק בו תמיד. הפלגה מיוחדת נאמרה על ידי רבי חיים חייקא מאמדור זצ"ל, שהעיד כי דברי הספר הם דברי רוח הקודש והקב"ה משתעשע עמו בגן עדן.

הדיוק. במהלך הדורות עבר נוסח הספר שינויים רבים. לאחר בירור יסודי, נמצא כי

הרה"ג ר' משה זיבלר שליט"א

המסורת. רבינו המחבר, מחכמי צפת ומגדולי תלמידי הרמ"ק והאר"י, יצק אל תוך הספר את רוח הקדושה והפרישות שאפינה את אותה תקופה נשגבת. המהדורה החדשה מהווה גשר חי המנגיש את העומק והחסידות של קדמונינו בצורה בהירה ומאירת עיניים, מתוך נאמנות מוחלטת לשלשלת המסורה.

הבית. מאחורי היצירה המונומנטלית עומדת ממלכת התורה 'אור לישרים' - עוז והדר' בנשיאות האדמו"ר רבי דוד אבוחצירא שליט"א והגרמ"מ פומרנץ שליט"א. כפי שקנה לו המכון שם עולם בהנגשת ארון הספרים היהודי, כך גם כאן הושקע עמל רב בכל תג ותג, החל מכותרות המשנה המתמצות ועד לעיצוב המפואר המאפיין את ספרי הממלכה.

העורך. על המלאכה מנצח העורך הרב משה זיבלר שליט"א, מבחירי העורכים ב'עוז והדר', המביא עמו ניסיון של עשור וחצי בעריכת יצירות מורכבות כמו 'מתיבתא' ו'תורת משה אלשיך'. "כשנחשפתי לעומק דברי ה'ראשית חכמה', הרגשתי חרדת קודש לגשת לתורת בית המדרש הנשגב של צפת", הוא משתף. בעבודתו משלב הרב זיבלר בין רמת דיוק מקסימלית לידע רחב בחקר התורני, מתוך שאיפה להגדיל תורה ולהאדירה.

תורת חיים. מעל לכל, 'ראשית חכמה' אינו רק ספר למידה, אלא מורה דרך לשינוי המציאות. מטרתו הסופית היא "תורת חיים" - להפוך את הידע האינטלקטואלי לזיכוכ הלב ולתיקון המידות. בכל עמוד טמונות הדרכות ועצות מעשיות המרוממות את האדם מעל חיי החומר ומדריכות אותו צעד אחר צעד במעלה ההר, עד שיהיה ראוי להשראת שכינה ודבקות בבואר. הלימוד במהדורה המבוארת הופך את העבודה הקשה של זיכוכ הנפש למשימה בהירה, נגישה ומאירה, המלווה את הלומד בכל שעה משעות היום.

הנוסח המדויק ביותר הוא כדפוס הראשון משנת של"ט. במלאכת נמלים של השוואת מילה אחר מילה, החזירה המערכת את הנוסח המקורי על כנו, תוך הגהה מדוקדקת מול מקורות חז"ל ורשימות הגהות עתיקות. הטקסט כולו עבר פיסוק, ניקוד וקיטוע, והושלמו ותוקנו בו רבבות מראי מקומות.

התרגום. הספר 'ראשית חכמה' רווי במובאות מספר הזוהר כמעט בכל עמוד. למען הלומד המתקשה בלשון הארמית, בוצע תרגום חדש וקולח לכל קטעי הזוהר והתיקונים. הייחודיות בתרגום זה היא הדיוק המוחלט ללא הוספות חיצוניות, המאפשר ללומד להבין את המאמר כהווייתו ובצורה שאין לה אח ורע בתרגומים אחרים.

הביאור. הבשורה הגדולה ביותר היא הביאור המשולב. בעוד שבבעבר נחשב הספר ל"חתום" במקומות רבים, בפרט בענייני קבלה שרבינו קיצר בהם מאוד, כעת נפתחו השערים. המהדורה כוללת ביאור פסוקים ומאמרי חז"ל בשפה רהוטה. המיוחד במהדורה זו הוא הפירוש המקיף לכל עניין ודבר, המנגיש את דברי רבינו לכל דורש ה'.

המקורות. במדור "מראי מקומות וצינונים" הועתקו בלשונם המקורות מהם חצב רבינו את מימיו. הבשורה הגדולה כאן היא שילוב תורף דברי ה"אור יקר" להרמ"ק. המערכת עמלה רבות להביא את לשון הרמ"ק על הזוהר והתיקונים, דבר השופך אור עצום על המאמרים ועל דברי רבינו.

התמצית. כדי שהדברים יעמדו ימים רבים אצל הלומד, נוסף מדור מיוחד בשם "מגיד מראשית אחרית", המופיע בסוף כל פרק. זהו קיצור חדש ומקיף הכולל את כל דברי רבינו בצורה תמציתית וברורה בתכלית. הקיצור מסכם את עיקרי הדברים, ומאפשר חזרה מהירה וקניית הקניין בנפש.

ד'תתצ"ח
מחזור שנים פ"ד

אזרח אורו של הרמב"ם בהאי עלמא

התשפ"ז גמר הפרוייקט המוטמנטלי עם 94 כרכי הרמב"ם המכואר

להשיג בחנויות הספרים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66